

ΑΠΟΧΡΩΣΕΙΣ

 Εράσμιος
Ελληνογερμανική Σχολή

Έτος 2ο - Αρ. Φύλλου: 2 - Μάρτιος 2026

Οι λέξεις μας
που έγιναν ιστορίες...

Η Δημοκρατία σε κρίση

Εκφάνσεις, αίτια και η επόμενη μέρα. Συνέντευξη του Ομότιμου Καθηγητή της Νομικής Σχολής Αθηνών κ. Κωνσταντίνο Παπαγεωργίου. Σελ. 4

Είναι η Αθήνα για που ικανοποιεί τους πολίτες της;

Ρεπορτάζ για τα προβλήματα της πόλης και συνέντευξη του καθηγητή κ. Κώστα Θεολόγου για την κοινωνική ευθύνη. Σελ. 8-9

Οι αμπελώνες στα Μεσόγεια.

Ρεπορτάζ για το πώς οι αμπελώνες διαμόρφωσαν την οικονομία, την πολιτισμική ταυτότητα και τη φυσιογνωμία του τόπου μας. Σελ. 10-11

Σωφρονισμός και εκπαίδευση.

Έρευνα για τις προκλήσεις της μάθησης μέσα στις φυλακές νέων και συνέντευξη του κυρίου Πέτρου Δαμιανού, τέως διευθυντή σχολικών μονάδων Αυλώνα. Σελ. 12-13

Ελληνική γλώσσα και ομογενειακός ελληνισμός.

Συνέντευξη της κας Πατρίσιας Κορομβόκη, καθηγήτριας ελληνικής γλώσσας στην Αυστραλία. Σελ. 16

Στην αυλή των «Αποχρώσεων», κάτω από μια ελιά...

Γράφει ο ΜΑΝΩΛΗΣ ΜΑΣΤΙΧΙΑΔΗΣ,
μαθητής της Ερασμείου

Όταν ολοκληρώνεται μια προσπάθεια, ένα μεγάλο εγχείρημα, φτάνει η ώρα της αποτίμησης. Είμαστε ικανοποιημένοι με το αποτέλεσμα; Καταφέραμε να φτιάξουμε αυτό που οραματιζόμασταν, όταν ξεκινούσαμε; Και τελικά τι κερδίσαμε ως ομάδα αλλά και προσωπικά ο καθένας μέσα από αυτή την προσπάθεια; Καταφέραμε να συνεργαστούμε όλοι οι συμμετέχοντες, να επηρεάσουμε ο ένας τον άλλον, να αποκτήσουμε νέες δεξιότητες;

Νομίζω ότι τα καταφέραμε! Πετύχαμε ακόμη και κάτι πιο ξεχωριστό, δεν αλλοιώσαμε την προσωπική μας ταυτότητα. Μπορεί να διαφωνήσαμε, και να διαφοροποιηθήκαμε, όμως ο καθένας μίλησε ειλικρινά, χωρίς να κρυφτεί και έμεινε σταθερός στα πιστεύω του.

Άλλωστε σε κάθε άλλη περίπτωση θα ήμασταν ανακόλουθοι. Πώς αλλιώς θα ήμασταν «Αποχρώσεις»... Πράγματι, ο στόχος μας, ως συντακτική ομάδα είναι να δώσουμε βήμα στην ελεύθερη έκφραση, να ενθαρρύνουμε τη δημιουργικότητα και τελικά να προβάλλουμε τη πολυχρωματική προσωπικότητα του σημερινού νέου που προβληματίζεται, που ανησυχεί για το μέλλον του, που δεν εφησυχάζει που ανακαλύπτει τα καλώς και τα κακώς κείμενα της κοινωνίας μας.

Στην αυλή του σχολείου μας, στην «αυλή των Αποχρώσεων», οι λέξεις που ο καθένας μας έφερνε μαζί του στα «πρωινά» του, έγιναν ιστορίες. Είναι αλήθεια, μέσα σε μια γκριζα μεγαλούπολη, άνθρωποι από διαφορετικά κοινωνικά περιβάλλοντα, που κατάγονται από διαφορετικά μέρη και έχουν διαφορετικές εμπειρίες και προσλαμβάνουσες τούς φέρνει τόπος, ένα σχολείο, μια αυλή που

σε κάθε γωνιά της βρίσκεται και μια ελιά. Η ελιά με τους δικούς της διαχρονικούς συμβολισμούς, είναι και για εμάς η παράδοση, η σταθερότητα και η στιβαρή αφετηρία για κάτι που όλοι θεωρήσαμε σπουδαίο: να πούμε ιστορίες. Ένα δέντρο που φύτρωσε μέσα από τους σπόρους που ο καθένας μας έσπειρε και τελικά μεγάλωσε και γέμισε με γνώσεις και νέες εμπειρίες, γόνιμους καρπούς, που θα μας συντροφεύουν στη ζωή μας και θα μας θυμίζουν πάντοτε τα όσα ζήσαμε. Θα μας θυμίζουν τις αγωνίες και τα άγχη μας για την υλοποίηση αυτής της μεγάλης προσπάθειας, αλλά και πως είναι εφικτό μέσα σε ένα περιβάλλον ετερόκλητων ανθρώπων, όχι μόνο να αναδειχθούν οι διαφορετικές τους προσωπικότητες, αλλά και να εξελιχθούν ο ένας μέσα από την τριβή του με τον άλλον.

Συντακτική Ομάδα

ΑΡΧΙΣΥΝΤΑΞΙΑ:

Λιάλιος Διομήδης, Μαλιώρης Άγγελος

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΚΕΙΜΕΝΩΝ:

Τυράκη Κατερίνα

ΣΚΙΤΣΟΓΡΑΦΙΕΣ-ΕΙΚΟΝΑ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ:

Κολιοπούλου Αντωνία

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΕΝΤΥΠΟΥ:

Μαλιώρης Άγγελος

ΣΥΝΤΑΞΗ ΑΡΘΡΩΝ:

Ιατρού Ιωάννα, Καλαϊδοπούλου Άρτεμις, Κουνέλλης Βικτώρας, Λεονάρδου Μυρτώ, Λιάλιος Διομήδης, Λυμπεροπούλου Μαρία, Μαλιώρης Άγγελος, Μαστιχιάδης Δημήτρης, Μαστιχιάδης Εμμανουήλ, Μεταξάς-Μαριάτος Αλέξανδρος, Νικολάου Βίκυ, Παγιαυλά Σωτηρία, Παπανικολάου Ευάγγελος, Παπανικολάου Παναγιώτης, Σταματάκη Ηρώ, Τσίμπανης Πέτρος, Τσιάρα Σάννου, Τσολακίδη Ελένη, Τυράκη Κατερίνα, Φωτόγλου Άγγελος, Χατζησπύρου Ιωάννα, Χουντάλα Λυδία

ΥΠΕΥΘΥΝΟΙ ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ:

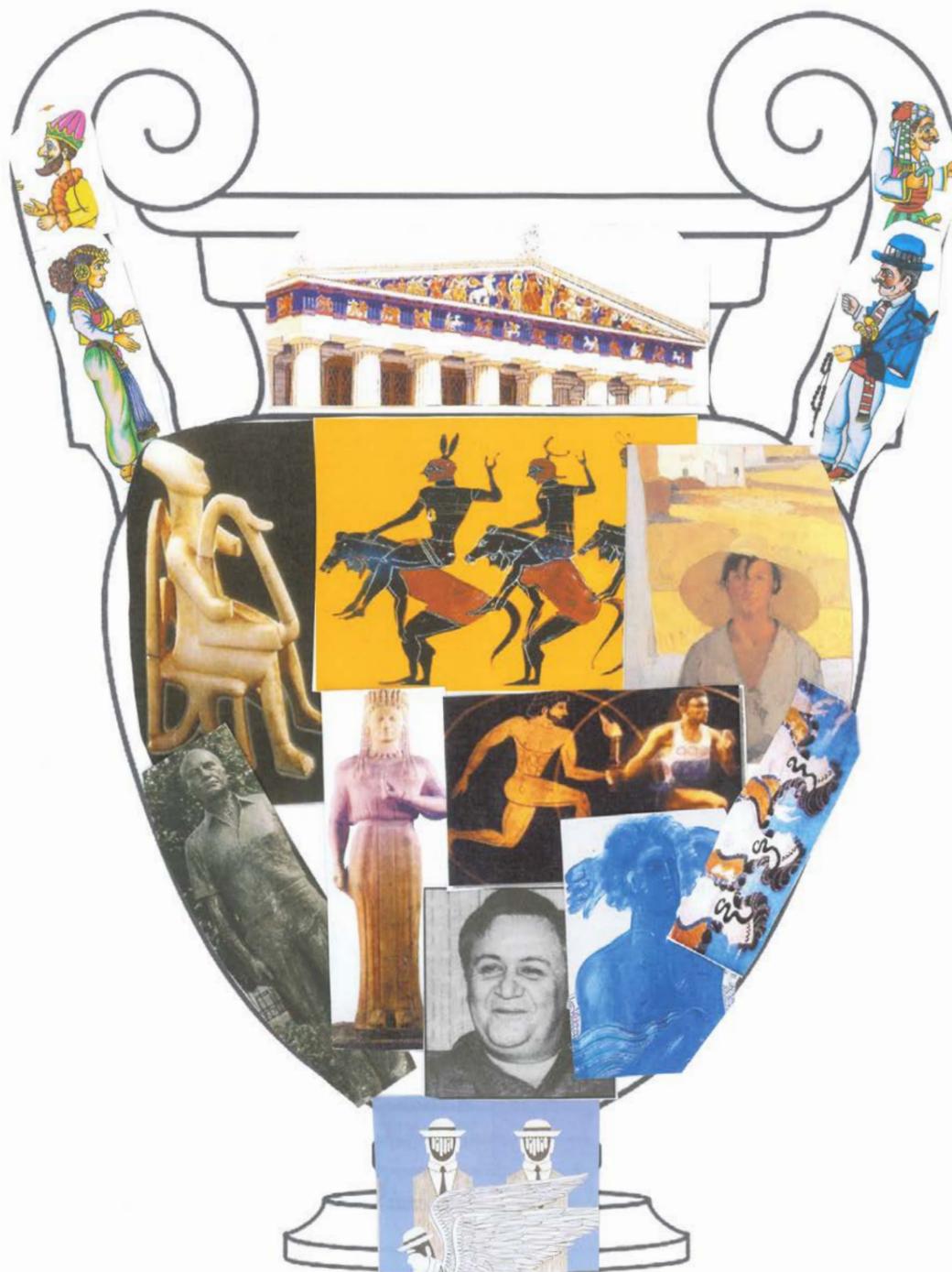
Παναγιώτα Μπαλατσούκα, Αντώνης Χατζηλάμπρος

Γράφει η **ΙΩΑΝΝΑ ΙΑΤΡΟΥ**

«Παν μέτρον ἄριστον», θα πούνε όλοι οι ψευτομορφωμένοι - όπως τους λέει ο Ντίνος Χριστιανόπουλος για να τονίσει την ημιμάθεια κάποιων σύγχρονων Ελλήνων - χωρίς να ξέρουν όμως ότι η φράση «Μέτρον ἄριστον» είναι η αυθεντική και εκείνη στην οποία αποδίδεται η ελληνική σοφιστική σκέψη! Και όταν θα έρθει η ώρα οι ίδιοι να ποστάρουν κάτι στο Instagram ή να ανεβάσουν ένα βίντεο στο Tik Tok, θα κοτσάρουν και ένα «Ουδέν κακόν αμιγές καλού» ή ένα «Εν οίδα ότι ουδέν οίδα», με φόντο την Ακρόπολη ή το ηλιοβασίλεμα στον Ναό της Αφαίας! Και είναι οι ίδιοι, επίσης, που όταν ενοχληθούν για κάτι ή θα έχουν στερέψει από επιχειρήματα θα προσφύγουν σε φράσεις όπως... «Οι πρόγονοί μας δίδαξαν τον πολιτισμό» ή «Εμείς είμαστε οι απόγονοι του Πλάτωνα και του Αριστοτέλη» ή «Οι αρχαίοι Έλληνες δώσαμε τα φώτα στον κόσμο»... και πολλές άλλες ακόμη ανάλογες φράσεις που προάγουν την εθνική μας υπερηφάνεια για τους αρχαίους προγόνους μας και μας κάνουν να νιώθουμε ισχυροί έναντι κάθε συνομιλητή μας.

Κάπου εδώ, λοιπόν, γεννιούνται μια σειρά από ερωτήματα που θα μπορούσαν να αποτελούν τον πυρήνα μιας ενδιαφέρουσας φιλοσοφικής συζήτησης μεταξύ δύο φίλων που απολαμβάνουν ένα espresso doppio σε ένα café του Θησείου ή της Πλάκας, ή μιας παρέας φοιτητών της Φιλοσοφικής που γράφουν μια ομαδική εργασία στην πανεπιστημιακή βιβλιοθήκη, ή μιας ανοιχτής συζήτησης με εκλεκτούς καλεσμένους σε ένα από τα όμορφα βιβλιοπωλεία - καφέ του ιστορικού κέντρου της Αθήνας... Είναι κακό να επαναπαυόμαστε στον αρχαίο πολιτισμό μας; Είναι λάθος να κάνουμε χρήση του ένδοξου

«Δρομείς του φωτός ή αναπαυμένοι σε δάφνες;»

Ελληνικός πολιτισμός σε κρατήρα

«Οι πρόγονοί μας δίδαξαν τον πολιτισμό» ή «Εμείς είμαστε οι απόγονοι του Πλάτωνα και του Αριστοτέλη» ή «Οι αρχαίοι Έλληνες δώσαμε τα φώτα στον κόσμο»... και πολλές άλλες ακόμη ανάλογες φράσεις προάγουν την εθνική μας υπερηφάνεια για τους αρχαίους προγόνους μας και μας κάνουν να νιώθουμε ισχυροί έναντι κάθε συνομιλητή μας.

παρελθόντος μας σε μια στιγμή που αισθανόμαστε εθνικά ή πολιτιστικά υπερήφανοι; Είναι κλισέ να λέμε διαρκώς ότι η Ελλάδα είναι το λίκνο της Δημοκρατίας; Η απάντηση είναι μία... τίποτα δεν είναι κακό, τίποτα δεν είναι λάθος και τίποτα δεν είναι κλισέ, αν δεν το χαρακτηρίζει η ημιμάθεια, η υποκρισία ή η ανικανότητα αντίληψης του ειδικού βάρους και του χρέους που έχουμε ως οι πλέον σύγχρονοι και αυθεντικοί πρέσβεις του πολιτισμού μας! Ενός πολιτισμού που με αφετηρία τον Μινωικό Πολιτισμό μετρά περίπου 4.700 χρόνια ιστορίας.

Ας πάρουμε, όμως, λίγο τα πράγματα από την αρχή... Είναι κακό να χρησιμοποιήσεις το όνομα του Αριστοφάνη ή του Αισχύλου σε μια συνομιλία με έναν Αμερικανό ή

έναν Ευρωπαίο συνομιλητικό σου για να αναδείξεις την υπερηφάνεια που νιώθεις για τους αρχαίους προγόνους σου; Βεβαίως και δεν είναι! Κακό είναι, όμως, να μη γνωρίζεις ότι ο Αριστοφάνης υπήρξε ο μεγαλύτερος εκπρόσωπος της αρχαίας ελληνικής κωμωδίας και ο Αισχύλος ο «πατέρας της τραγωδίας», όπως επίσης κακό είναι να μην έχεις δει έστω και μια φορά τους Όρνιθες, τη Λυσιστράτη, τους Βάτραχους, τους Πέρσες ή τον Προμηθέα Δεσμώτη! Ποιος όμως φέρει την ευθύνη; Μάλλον η ευθύνη είναι μοιρασμένη, άρα και συλλογική! Λίγο οι πρακτικές εκπαίδευσης που δεν ενεργοποιούν το ενδιαφέρον για περαιτέρω μάθηση και ενασχόληση με το ένδοξο παρελθόν μας και τους ένδοξους προγόνους μας, λίγο η απουσία σύγχρονων θεματικών χώρων ή μουσείων αφιερωμένων στη ζωή και το έργο του Ευριπίδη, του Σοφοκλή, του Κρατίνου ή του Ευπόλιδος, λίγο η ποπ κουλτούρα που έχει κυριαρχήσει στη σύγχρονη ζωή, λίγο ο εθνικός μας μύθος για γνώση «επί παντός επιστητού» και λίγο εσύ... ναι, ναι, εσύ... εσύ που έχεις άπειρο χρόνο να «ανεβάσεις» 150 φωτογραφίες από το μπαρ στην Παροικιά ή στην Ίο και δεν βρίσκεις λίγες ώρες να διαβάσεις τη Μήδεια, την Εκάβη, τις Τρωάδες, την Πολιτεία ή το Συμπόσιο! Εσύ που έχεις μάθει να αρκείσαι στα εθνικά κοπλιμέντα που τονώνουν το εγώ σου, αλλά σε υπνωτίζουν ιστορικά και πολιτιστικά.

Θέλω, όμως, να σου ομολογήσω κάτι! Το χρέος σου δεν περιορίζεται μόνο στην γνώση του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού μας. Όση ευθύνη φέρεις να μάθεις για τη σημασία του Ιπποκράτη για την Ιατρική, άλλη τόση έχεις να μάθεις για τον Γεώργιο Παπανικολάου, η ανακάλυψη του οποίου έσωσε τη ζωή εκατομμυρίων γυναικών. Ελλάδα είναι ο Όμηρος, Ελλάδα είναι όμως και ο Ελύτης, ο Σεφέρης και ο Ρίτσος! Και αν η Πολιτεία του Πλάτωνα σου διδάξει τη δικαιοσύνη, τότε «Το βλέμμα του Οδυσσέα» του Θεόδωρου Αγγελόπουλου θα πρέπει να σε κάνει να αρνηθείς ότι «κάναμε τον κύκλο μας ανάμεσα σε σπασμένες πέτρες και αγάλματα!» Έχεις χρέος, λοιπόν, να σηκώσεις ψηλά το σπουδαίο απόκτημα που κληρονόμησες. Να καταλάβεις βαθιά ότι είσαι ακόμη ένας δρομέας στον χρόνο που περνά και οφείλεις να μεταφέρεις τη σκυτάλη του πολιτισμού σου στις επόμενες γενιές, μεταδίδοντας το φως και τη γνώση, μα πιο πολύ τις ιδέες της συνέχειας και της διαδοχής για να μην χαθούν όλα στο σκοτάδι. Και αν όλα αυτά δεν σε έχουν πείσει ακόμη, τότε θα πρέπει να σου εκμυστηρευτώ μια πικρή αλήθεια... Αν δεν εξελίξεις τον πολιτισμό σου θα χάσεις την ταυτότητά σου...θα στερηθείς τη μιλιά σου και τη δυνατότητά σου να μιλάς με ξένους πολιτισμούς στη δική σου «γλώσσα». Πατί όλοι πλέον γνωρίζουν ότι οι λέξεις Democracy, Politics, Philosophy, Logic, Ethics, Idea, Theory, Mathematics, Theatre, Drama, κ.ά, είναι γεννήματα του δικού σου πολιτισμού... είναι βαθιά ελληνικές κι αν βρίσκονται σε λήμματα αλλόγλωσσων λεξικών, εμείς πρέπει να γνωρίζουμε την ουσία τους... Και αν δεν πράξεις όλα όσα οφείλεις στον πολιτισμό σου τότε τι θα έχεις καταφέρει; Να απομονωθείς ως άνθρωπος, να ζεις απλά σε μια γη και όχι σε ένα τόπο που κουβαλά αιώνες και τα μεγαλύτερα επιτεύγματα. Σήκω, λοιπόν, μην επαναπαύσαι... Ζωγράφισε την Ελλάδα ξανά με ιδέες του Γύζη, του Παρθένη, του Τσαρούχη, του Μόραλη και του Φασιανού... Μην ζεις σε έτοιμα νοήματα! Να προάγεις τον λόγο, να ασκείς κριτική, να ζητάς το μέτρο, να αναζητάς την αλήθεια... Όπως ακριβώς έκαναν οι «αρχαίοι ημών πρόγονοι».

Η εικόνα είναι προϊόν της T.N.

Γράφει ο ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ

Σήμερα η παγκόσμια κοινότητα ασπάζεται τη δημοκρατία ως το ορθότερο πολίτευμα και την εξυμνεί, διότι η δημοκρατία έχει ως στόχο να πετυχαίνει την ειρήνη, την αρμονία και την ομαλή συμβίωση ίσων μεταξύ τους πολιτών. Ωστόσο, στην εποχή μας, αν και τα κοινοβουλευτικά συστήματα διακυβέρνησης πλεονάζουν στον κόσμο και οι εκλογικές διαδικασίες αποτελούν δεδομένο, διαπιστώνουμε ολοένα ότι υπάρχει πόλωση και ανταγωνισμός στις σχέσεις μεταξύ των κρατών, αλλά και ένας έκδηλος αυταρχισμός στο εσωτερικό πολλών χωρών και στον τρόπο με τον οποίο οι κυβερνώντες αντιμετωπίζουν τους πολίτες αλλά και τους θεσμούς. Άραγε ο Σόλωνας, ο Περικλής, ο Κλεισθένης και όλοι οι σπουδαίοι αρχαίοι πολιτικοί και φιλόσοφοι, είχαν αυτό το μυαλό τους όταν μιλούσαν για «δημοκρατία»;

Παρατηρώντας, λοιπόν, ότι υπάρχει σε παγκόσμια κλίμακα μία – θα μπορούσαμε να πούμε – κρίση της δημοκρατίας, πήραμε συνέντευξη από τον Ομότιμο Καθηγητή της Νομικής Σχολής Αθηνών κ. Κωνσταντίνο Παπαγεωργίου, σε σχέση με τις ανάγκες και τους σκοπούς της δημοκρατίας αλλά και με το κατά πόσο οι σύγχρονες «δημοκρατίες» ανταποκρίνονται σε αυτούς.

Οριοθετώντας τον όρο «δημοκρατία»

Αρχικά, ο κ. Κ. Παπαγεωργίου, οριοθετώντας τον όρο «δημοκρατία», τόνισε την άμεση σχέση δημοκρατίας-ελευθερίας. «Ως άτομα ξεκινάμε πρώτα με το αίτημα, να είμαστε ελεύθερα υποκείμενα». Όμως, στο πλαίσιο της κοινωνικής συμβίωσης πρέπει να εξυπηρετηθούν οι ελευθερίες όλων των διαφορετικών υποκειμένων, των πολιτών, με αποτέλεσμα να «οδηγούμαστε στην ανάγκη να ζούμε έναν συντεταγμένο βίο, μέσα σε ένα πλαίσιο, με κανόνες, με αρχές». Το ζητούμενο, λοιπόν, για ομαλή συνύπαρξη και άσκηση όλων των ελευθεριών των διαφορετικών προσώπων, ήταν η κρατική συγκρότηση, που θα εξασφάλιζε την τήρηση αυτών των κανόνων. Βέβαια,

Δημοκρατία: προσοχή, εύθραυστον

Το κείμενο προέκυψε με βάση συνέντευξη που πήραμε από τον Ομότιμο Καθηγητή της Νομικής Σχολής Αθηνών κ. Κωνσταντίνο Παπαγεωργίου.

Το πολίτευμα της δημοκρατίας είναι ουσιαστικά το μέσο με το οποίο μπορούν να συνυπάρξουν οι διάφορες ατομικές ελευθερίες, σε ένα «δίκτυο» όπου οι πολίτες αναλαμβάνουν παράλληλα αμοιβαίες υποχρεώσεις, δηλαδή να σέβονται τους κανόνες της κοινωνίας.

όπως επεσήμανε ο κ. Κ. Παπαγεωργίου, «οι κανόνες αυτοί πρέπει να βρουν έναν φάρο ή μια άγκυρα, κάτι που να τους προσανατολίζει».

Ο κ. Καθηγητής έκανε, λοιπόν, την εξής παρουσίαση του ζητούμενου. Ας φανταστούμε ένα τετραώροφο οίκημα και ας υποθέσουμε ότι η ατομική ανάγκη του ανθρώπου για ελευθερία βρίσκεται στον «πρώτο όροφο», η συνύπαρξη των ελευθεριών των διαφορετικών ατόμων στον δεύτερο, η ανάγκη για κυβερνήτη ο οποίος θα ορίζει τους κανόνες της κοινωνίας στον τρίτο και τέλος έλεγχος της εκπλήρωσης αυτών των αναγκών από τους ίδιους τους πολίτες τοποθετείται στον «τέταρτο όροφο», έτσι ώστε να διασφαλίζεται η – κατά το δυνατόν – ορθότερη διακυβέρνηση της πολιτικής

κοινωνίας. Σε αυτή την περίπτωση ανελκυστήρας που συνδέει τον πρώτο με τον τέταρτο όροφο, δηλαδή την ανάγκη για εκπλήρωση των ατομικών ελευθεριών με την χρηστή διακυβέρνηση, δεν είναι άλλο παρά η δημοκρατία.

Στο πλαίσιο αυτό, καταλαβαίνουμε ότι το πολίτευμα της δημοκρατίας είναι ουσιαστικά το μέσο με το οποίο μπορούν να συνυπάρξουν οι διάφορες ατομικές ελευθερίες, σε ένα «δίκτυο» όπου οι πολίτες αναλαμβάνουν παράλληλα αμοιβαίες υποχρεώσεις, δηλαδή να σέβονται τους κανόνες της κοινωνίας. Εξάλλου, ο κ. Κ. Παπαγεωργίου υπογράμμισε τη θέση προς την οποία και ο ίδιος κλίνει, ότι ελευθερία δεν σημαίνει να κάνουμε ανεμπόδιστα ό,τι θέλουμε. «ίσα-ίσα για να είμαστε ελεύθεροι χρειαζόμαστε κανόνες», ειδήλλως θα επικρατούσε χάος, μέσα στο οποίο θα ήμασταν απολύτως ανελεύθεροι. Ας μην ξεχνάμε, μάλιστα, ότι, όπως τόνισε και ο κ. Καθηγητής, «η δημοκρατία πρέπει να είναι φιλ-ελεύθερη, αλλιώς δεν είναι δημοκρατία». Άρα, η δημοκρατία, πέρα από το δικαίωμα του εκλέγειν και εκλέγεσθαι (που αποτελεί το τυπικό μέρος και χαρακτηριστικό των δημοκρατικών πολιτευμάτων), «προϋποθέτει σεβασμό του κράτους δικαίου και των ατομικών δικαιωμάτων». Η δημοκρατία δεν είναι μόνον ένα τρόπος ειρηνικής και αποτελεσματικής διακυβέρνησης αλλά ταυτόχρονα και ένας τρόπος δικαίας και ελεύθερης συμβίωσης σύμφωνα με κανόνες.

Αίτια και εκφάνσεις της κρίσης της δημοκρατίας

Λαμβάνοντας υπόψη, λοιπόν, τι συνιστά πραγματικά τη δημοκρατία, αξίζει να ερευνηθεί κανείς ποια είναι τα τρωτά σημεία των σύγχρονων δημοκρατιών, δηλαδή τι είναι αυτό που συνιστά «την κρίση της δημοκρατίας» στις μέρες μας. Στο επίπεδο των κρατών αλλά και των θεσμών, διαπιστώνουμε ότι υπάρχει τόσο στην Ευρώπη, όσο και στην Αμερική (Βόρεια και Νότια) μία σημαντική και ανησυχητική άνοδος της Ακροδεξιάς, με ηγέτες που επιβάλλουν επεκτατικές πολιτικές και «ακυρώνουν» δημοκρατικούς θεσμούς, επιβάλλοντας τη «δικιά τους ηθική». Στο πλαίσιο αυτό, φυσικά παίζει σημαντικό ρόλο και η ύπαρξη και διατήρηση ενός «λαϊκιστικού φρονήματος», όπως χαρακτηριστικά είπε ο κ. Κ. Παπαγεωργίου, που υπονομεύει την ανεξάρτητη κρίση και κάνει τους πολίτες να μαγεύονται από ψεύτικους προφήτες. Μέσα στη γενικότερη αυτή κατάσταση, άλλωστε, το ίδιο το περιεχόμενο ευαίσθητων όρων, όπως είναι η ισότητα, η δημοκρατία και η ελευθερία, σκόπιμα αλλοιώνεται και αμαυρώνεται, οδηγώντας τους πολίτες συχνά σε έλλειψη εμπιστοσύνης προς το δημοκρατικό πολίτευμα.

Βέβαια, η κρίση της δημοκρατίας δεν περιορίζεται στο διακρατικό και θεσμικό επίπεδο, αλλά διαπερνά και την καθημερινότητα, στις ανθρώπινες σχέσεις και τις διάφορες εκφάνσεις της ανθρώπινης ζωής. Ο κ. Κ.

Παπαγεωργίου επεσήμανε ότι, για παράδειγμα, τα λεγόμενα κοινωνικά μέσα υπονομεύουν τις δημοκρατικές αξίες. Ειδικότερα τείνουν να απομονώνουν τον άνθρωπο και τον οδηγούν να ενεργεί εγωκεντρικά και ναρκισσιστικά. Με λίγα λόγια, όπως είπε χαρακτηριστικά ο κ. Καθηγητής, οι άνθρωποι «χάνουν και την αίσθηση της ευπρέπειας και των καλών τρόπων, αλλά και της ειλικρίνειας. Αναδύεται ένας ανεργάτιστος λόγος που δεν θα εκδηλωνόταν αν οι άνθρωποι συνομιλούσαν ο ένας απέναντι από τον άλλο». Συνεπώς, παρατηρείται το φαινόμενο να μην σκέφτονται καν, ούτε να αισθάνονται, αλλά να είναι κρυμμένοι πίσω από τη «μάσκα» του διαδικτύου, εξαπολύοντας κατηγορίες και προσβολές, περιορίζοντας έτσι την ελευθερία και αμαυρώνοντας την αξιοπρέπεια άλλων ανθρώπων.

Το «φάρμακο»

Ποιο είναι όμως το φάρμακο στην κρίση αυτή της δημοκρατίας; Σύμφωνα με τον κ. Κ. Παπαγεωργίου, χρειάζεται να ανακαλύψουμε ξανά το παθος της συνύπαρξης, την «ηθική κουλτούρα, τη διαδικασία ζύμωσης του ενός με τον άλλο, δηλαδή μια «ηθική αλκοόλη». Και ποια είναι η «ηθική αλκοόλη»; Είναι η συνείδηση ότι δεν ζούμε μόνοι, ότι ζούμε μαζί με άλλους ανθρώπους που σε κάποια θεμελιώδη πράγματα είναι ακριβώς σαν κι εμάς πάρα τις πολλές διαφορές που μπορεί να μας χωρίζουν». Η δημοκρατία προϋποθέτει, λοιπόν, τον αλληλοσεβασμό, την αμοιβαιότητα, την ισότητα και τη συνύπαρξη των διαφόρων ατομικών ελευθεριών, αλλά παράλληλα προϋποθέτει και την ανάληψη αμοιβαίων υποχρεώσεων από τα μέλη της κοινωνίας, ώστε να μπορούν να συμβιώσουν, με στόχο τόσο το ζήν όσο και το εὖ ζήν. Συνεπώς, θα μπορούσαμε να πούμε ότι η δημοκρατία, για να γιαιτρευτεί και να είναι υγιής, χρειάζεται να την περιθάλψουμε εμείς οι ίδιοι, ο καθένας από εμάς. Χρειάζεται προσωπική προσπάθεια, εφόσον αναμφισβήτητη είναι η προσωπική ευθύνη του καθενός μας. Άραγε αυτό δεν θα μας συμβούλευαν και ο Σόλωνας, ο Περικλής, ο Κλεισθένης και όλοι οι σπουδαίοι αρχαίοι πολιτικοί και φιλόσοφοι, ως αντίδοτο στην κρίση της δημοκρατίας που αντιμετωπίζουν οι καιροί μας; Φαντάζομαι πως ναι.

Γράφει ο **ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ**

Το ζήτημα της σχέσης των νέων με την πολιτική βρίσκεται πάντοτε στο επίκεντρο του δημοσίου διαλόγου. Ιδιαίτερα σήμερα που παρατηρείται μεγάλη αποχή των νέων από την εκλογική διαδικασία, αλλά και το γεγονός ότι πληθαίνουν οι φωνές που αναφέρουν ότι κλυδωνίζεται όχι μόνο το πολιτικό σκηνικό αλλά και σταθεροί θεσμοί όπως η δημοκρατία. Για το λόγο αυτό στο πλαίσιο του σχολικού περιβάλλοντος διεξήχθη έρευνα ανάμεσα στους μαθητές και μαθήτριες της Γ' Λυκείου με θέμα «Η σχέση των μαθητών της Γ' Λυκείου με την πολιτική». Οι απαντήσεις τους, αναδεικνύουν τα προβλήματα στη σχέση των ψηφοφόρων της νέας γενιάς με την πολιτική αλλά και την αγωνία τους για το μέλλον.

Από την έρευνα προέκυψε ότι η πλειοψηφία των μαθητών της Γ' Λυκείου του Σχολείου μας, ενδιαφέρεται για την πολιτική. Ειδικότερα, ποσοστό 51% δήλωσε ότι ενδιαφέρεται αρκετά για την πολιτική σε αντίθεση με ποσοστό 25,5% που ενδιαφέρεται λίγο και ποσοστό 3% που δεν ενδιαφέρεται καθόλου. Ωστόσο παρατηρούμε ότι τα ανωτέρω ποσοστά αντιστρέφονται στην ερώτηση που αφορά στη συχνότητα ενασχόλησης με πολιτικά ή κοινωνικά θέματα, καθώς ποσοστό 50% δήλωσε ότι ασχολείται με τέτοια θέματα μερικές φορές, ενώ ποσοστό 25% ότι ασχολείται συχνά.

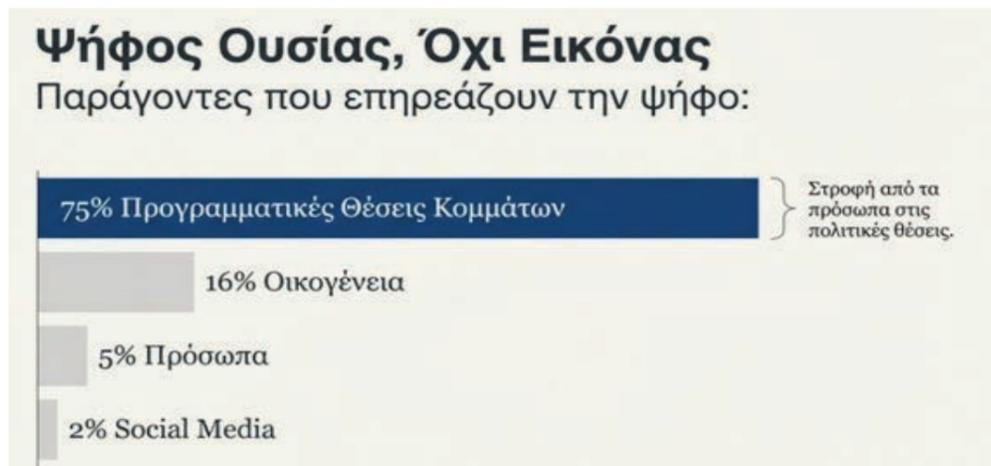
Η πολιτική, όμως, δεν είναι κάτι που αφορά μερικούς αλλά το σύνολο της κοινωνίας και κυρίως τους νέους αυτής της γενιάς που είναι οι πολίτες του αύριο. Αυτό φαίνεται να πιστεύει και το συντριπτικό ποσοστό του 90% των μαθητών της Γ' Λυκείου του Σχολείου μας, οι οποίοι απάντησαν ότι η πολιτική είναι πράγματι ένα ζήτημα που μας αφορά όλους. Πώς όμως ενημερώνεται η νέα γενιά για πολιτικά ή κοινωνικά ζητήματα; Το διαδίκτυο με ποσοστό 35% καταλαμβάνει την πρώτη θέση στις προτιμήσεις των μαθητών ενώ τα κοινωνικά δίκτυα και η οικογένεια ακολουθούν με ποσοστό 26% και 20% αντίστοιχα. Βέβαια, φαίνεται ότι οι μαθητές της Γ' Λυκείου διατηρούν στάση ήπιας αμφισβήτησης απέναντι στις πληροφορίες που λαμβάνουν για την πολιτική, καθώς ποσοστό 36% θεωρεί ότι οι πληροφορίες αυτές είναι αρκετά αξιόπιστες ενώ το ίδιο ποσοστό θεωρεί τις πληροφορίες λίγο αξιόπιστες.

Ανεξάρτητα πάντως από την αξιοπιστία των πληροφοριών, η πολιτική πάντα ήταν ένα ζήτημα που δύσκολα εισχωρούσε στις παρέες των μαθητών είτε στο σχολικό περιβάλλον είτε έξω από αυτό. Για αυτό το λόγο έκπληξη προκαλεί ότι ποσοστό 31% συζητά μερικές φορές πολιτικά θέματα με φίλους ή συμμαθητές ενώ ποσοστό 25% συζητά τέτοια θέματα συχνά και 22% σπάνια. Δηλαδή, φαίνεται ότι οι συζητήσεις γύρω από πολιτικά θέματα αποκτούν με δειλά βήματα θέση στις παρέες των νέων ψηφοφόρων. Το γεγονός αυτό εξηγείται βέβαια και από το ότι ποσοστό 43% των νέων αυτών πιστεύει ότι η πολιτική επηρεάζει πάρα πολύ την καθημερινή τους ζωή και ποσοστό 34% αρκετά, σε αντίθεση με ποσοστό 25% που θεωρεί ότι η πολιτική έχει μικρή επιρροή στην καθημερινότητά του.

Ωστόσο, το μεγάλο αγκάθι στη σχέση των νέων με την πολιτική ήταν πάντα η εμπιστοσύνη στους θεσμούς. Πόσο λοιπόν εμπιστεύονται τους πολιτικούς θεσμούς οι νέοι σήμερα; Η πλειοψηφία με ποσοστό 73% απάντησε ότι έχει λίγη εμπιστοσύνη απέναντι στους θεσμούς, ενώ ποσοστό 25% αρκετή εμπιστοσύνη και ποσοστό 18% καθόλου. Φαίνεται

Η σχέση της νέας γενιάς με την πολιτική: απολιτκ, ακομματκ ή δεν ξέρω/δεν απαντώ...

Έρευνα σε 100 μαθητές της Γ λυκείου της Ερασμείου Ελληνογερμανικής Σχολής

Οι παραπάνω εικόνες είναι προϊόντα της T.N.

δηλαδή ότι το διαχρονικό αυτό πρόβλημα της εμπιστοσύνης των νέων στους πολιτικούς θεσμούς ταλαιπωρεί και τη νέα γενιά των ψηφοφόρων. Συνεπώς, δεν προκαλεί έκπληξη ότι το συναίσθημα που επικρατεί με ποσοστό 64% στους νέους αυτούς σε σχέση με την πολιτική είναι η απογοήτευση.

Είναι πιθανόν βέβαια η αίσθηση έλλειψης εμπιστοσύνης και η απογοήτευση να οφείλονται και στο γεγονός ότι η νέα αυτή γενιά σε ποσοστό 82% πιστεύει ότι δεν ακούγεται επαρκώς στο πολιτικό σύστημα. Όμως, οι νέοι έχουν φωνή και θέλουν να την αρθρώσουν δυνατά ώστε να ακούγεται σε κάθε μεριά. Αυτό προκύπτει και από το ότι σε ποσοστό 95% η νέα γενιά πιστεύει ότι η συμμετοχή στις εκλογές είναι πολύ σημαντική, ενώ ποσοστό μόλις 5% θεωρεί το αντίθετο. Άλλωστε, εκεί, στην εκλογική διαδικασία, η φωνή του λαού ενώνεται και ακούγεται καθαρά και δυνατά. Γι' αυτό και το συντριπτικό ποσοστό 95% των νέων αυτών σκοπεύει να ψηφίσει όταν αποκτήσει δικαίωμα ψήφου.

Ακόμη κι αν η εμπιστοσύνη στους θεσμούς είναι κλονισμένη, οι νέοι δηλώνουν με δυνατή φωνή που ακούγεται πως η νέα γενιά είναι εδώ.

Ποιοι είναι όμως οι παράγοντες που θα επηρεάσουν περισσότερο την ψήφο αυτών των επόμενων ψηφοφόρων; Ενδιαφέρον προκαλεί ότι οι μαθητές τοποθετούν στην πρώτη θέση με ποσοστό 75% τις προγραμματικές θέσεις των κομμάτων και στη συνέχεια με ποσοστό 16% την οικογένεια και με ποσοστό 5% τα πρόσωπα, ενώ τα κοινωνικά δίκτυα και τα μέσα ενημέρωσης πιο κάτω με ποσοστό 2%. Η νέα γενιά δηλαδή σκοπεύει να ψηφίσει βάσει του καλύτερου προγράμματος για τη βελτίωση της ζωής όλων. Μάλιστα, σε μεγάλο ποσοστό 82% θα ενδιαφέρονταν και οι ίδιοι να συμμετέχουν σε συλλογικές δράσεις (π.χ. εθελοντισμό, κινήματα).

Η πολιτική λοιπόν είναι σημαντική για τους νέους. Γι' αυτό ποσοστό 62% πιστεύει ότι και η πολιτική παιδεία στο σχολείο είναι απαραίτητη. Μάλιστα, οι μαθητές θεωρούν ότι συμβάλλει περισσότερο στην πολιτική τους σκέψη το μάθημα της ιστορίας με ποσοστό 40% και το μάθημα της νεοελληνικής γλώσσας με ποσοστό 36%. Φαίνεται δηλαδή ότι πιστεύουν πως τόσο η γλώσσα όσο και η ιστορία ενός λαού διαμορφώνουν την ταυτότητα του. «Μονάχη έγνοια η γλώσσα μου στις αμμουδιές του Ομήρου...» έγραψε άλλωστε ο Ελύτης.

Αυτή η γενιά των νέων πιστεύει σε ποσοστό 75% ότι μπορεί να αλλάξει την κοινωνία μέσα από την πολιτική, χωρίς όμως να είναι πολύ αισιόδοξη για το πολιτικό μέλλον της χώρας, αφού σε ποσοστό 64% οι μαθητές δηλώνουν λίγο αισιόδοξοι. Ανησυχούν το ίδιο για την εκπαίδευση, την εργασία, τη δημοκρατία και τα δικαιώματά τους και χαρακτηρίζουν τη σχέση τους με την πολιτική σε ποσοστό 68% ουδέτερη ενώ σε ποσοστό 30% ενεργή.

Ποιο είναι λοιπόν το συμπέρασμα της έρευνας που διεξήχθη ανάμεσα στους μαθητές και τις μαθήτριες της Γ' Λυκείου του Σχολείου μας; Ακόμη κι αν η εμπιστοσύνη στους θεσμούς είναι κλονισμένη, ακόμη κι αν η απογοήτευση και η απαισιοδοξία επικρατούν, οι νέοι αυτοί δηλώνουν με δυνατή φωνή που ακούγεται πως η νέα γενιά είναι εδώ.

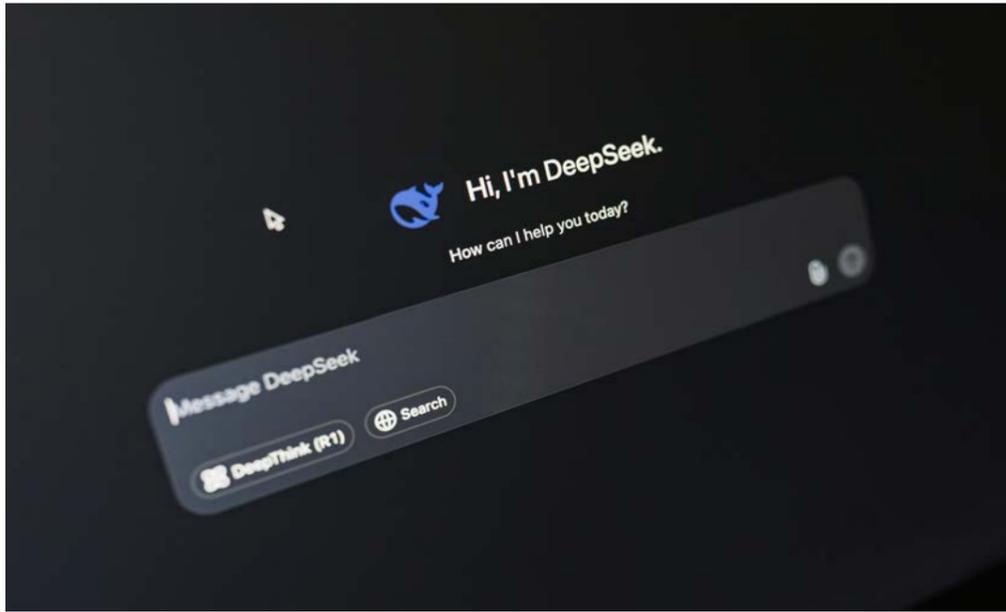
Γράφει ο ΑΓΓΕΛΟΣ ΦΩΤΟΓΛΟΥ

Τα τελευταία 3 χρόνια, από την εμφάνιση του ChatGPT, τον Νοέμβριο του 2022, ζούμε μια πρωτοφανή αλλαγή στο τεχνολογικό γίγνεσθαι του 21ου αιώνα. Για πρώτη φορά στην ιστορία, ο άνθρωπος καταφέρνει να κατασκευάσει μηχανές με στοιχεία ανθρώπινης νοημοσύνης, όπως η κριτική σκέψη, ο συνδυασμός πληροφοριών και η δημιουργικότητα. Το ριζικό αυτό τεχνολογικό και επιστημονικό επίτευγμα προσφέρει νέες και συναρπαστικές δυνατότητες, εγείρει όμως σημαντικές προκλήσεις και κινδύνους. Προπάντων όμως κλονίζει την θέση του ανθρώπου στην σύγχρονη κοινωνία, καταρρίπτοντας τη διανοητική υπεροχή του και εκθρονίζοντας τον από μοναδικό νοήμον «ον» στον πλανήτη.

Η Πρώτη Βιομηχανική Επανάσταση και η σταδιακή μείωση των χειρωνακτικών επαγγελματιών οδήγησε πολλούς ανθρώπους σε πιο πνευματικά, υψηλότερης κατάρτισης επαγγέλματα. Σήμερα όμως τα επαγγέλματα αυτά, που έχουν ως επίκεντρο την επιστημονική γνώση, την κριτική σκέψη, τη δημιουργικότητα και την καινοτομία, απειλούνται εκ νέου από τις γρηγορότερες, φτηνότερες και αποδοτικότερες μηχανές της ΤΝ.

Η σημερινή τεχνολογία σίγουρα δεν είναι ικανή να τα αντικαταστήσει. Βρίσκεται όμως σε εξαιρετικά πρώιμο στάδιο, επενδύονται δισεκατομμύρια στην ανάπτυξη της και εξελίσσεται ραγδαία! Το ChatGPT ήδη γράφει καλύτερα από τον μέσο άνθρωπο, λύνει δυσκολότερα προβλήματα μαθηματικών, σχεδιάζει και υλοποιεί περίπλοκους αλγορίθμους και προσαρμόζεται σε νέες εντολές και καταστάσεις. Είναι θέμα χρόνου μέχρι να αναδυθούν συστήματα Γενικής Τεχνητής Νοημοσύνης,

Έχει θέση ο άνθρωπος στην κοινωνία του ΑΙ;

Το ChatGPT ήδη γράφει καλύτερα από τον μέσο άνθρωπο, λύνει δυσκολότερα προβλήματα μαθηματικών και προσαρμόζεται με ευκολία σε νέες εντολές και καταστάσεις.

ή ακόμη και Τεχνητής Υπερνοημοσύνης, που θα είναι ικανά να διαχειρίζονται προβλήματα από κάθε τομέα του επιστητού καλύτερα από τους εξυπνότερους ανθρώπους και σε κλάσματα του δευτερολέπτου. Άλλωστε, ένα ρομπότ δεν έχει περιορισμό στο τι μπορεί να μάθει ούτε χρειάζεται ξεκούραση, αλλά έχει άμεση γνώση ολόκληρου του διαδικτύου και λειτουργεί διαρκώς σε ταχύτητες που υπερβαίνουν τον ανθρώπινο εγκέφαλο.

Παράλληλα όμως με την

Ένα ρομπότ δεν έχει περιορισμό στο τι μπορεί να μάθει ούτε χρειάζεται ξεκούραση, αλλά έχει άμεση γνώση ολόκληρου του διαδικτύου και λειτουργεί διαρκώς σε μεγαλύτερες ταχύτητες από τον άνθρωπο.

διαρκή αναβάθμιση της Τεχνητής Νοημοσύνης, η «Φυσική Νοημοσύνη» υπονομεύεται διαρκώς και χάνει την δύναμή της. Οι άνθρωποι έχουμε γίνει παθητικοί καταναλωτές περιεχομένου, προσκολλημένοι σε μια οθόνη, υπερβολικά τεμπέληδες για την αναζήτηση της γνώσης. Το Ιντερνετ και οι πλατφόρμες ενημέρωσης έχουν απομακρυνθεί από το ποιοτικό, ουσιαστικό και επιμορφωτικό περιεχόμενο, προσφέροντας μικρού μήκους βίντεο, συνωμοσιολογία και στιγμιαίο εντυπωσιασμό σε ένα κοινό με διάσπαση προσοχής και αδυναμία συγκέντρωσης.

Παράλληλα με την αναβάθμιση της Τεχνητής Νοημοσύνης, η «Φυσική Νοημοσύνη» υπονομεύεται διαρκώς και χάνει την δύναμή της. Οι άνθρωποι έχουμε γίνει παθητικοί καταναλωτές περιεχομένου.

Στο πλαίσιο αυτό η πνευματική εργασία φαντάζει οικονομικά και πρακτικά ασύμφορη. Η παραγωγή ενός αξιόλογου αποτελέσματος απαιτεί κόυραση, επιμονή, ώρες και πνευματική ενέργεια. Το ΑΙ όμως τα κάνει δωρεάν, σε δευτερόλεπτα και φέρνει παρόμοια αποτελέσματα. Ίσως τελικά να πρέπει να αποδεχθούμε ότι ο Homo Sapiens δεν θα είναι η εξυπνότερη οντότητα στη Γη. Αν όμως όλα τα αναλαμβάνουν οι μηχανές, αν οι μηχανές σκέφτονται, ζωγραφίζουν, σχεδιάζουν και υλοποιούν για εμάς, τότε πού είναι ο άνθρωπος σε όλο αυτό;

T.N: Ήρθε το τέλος της δημιουργικότητας;

Γράφει ο ΠΕΤΡΟΣ ΤΣΙΜΠΙΑΝΗΣ

- Δεν ξέρω αν θα προλάβω να τελειώσω την έκθεση στα αγγλικά μέχρι να φύγουμε για την προπόνηση.

- Μην αγχώνεσαι! Σου έχω τη λύση!

Τα τελευταία χρόνια έχει μπει στη ζωή μας ένα νέο εργαλείο, ένα νέο πρόσωπο, ένας νέος φίλος με το όνομα Τεχνητή Νοημοσύνη (ΑΙ). Πολλοί δεν μπορούν να ζήσουν χωρίς αυτή· έχει μετατραπεί σε εθισμό, όπως ο τζόγος και το κάπνισμα.

Τι είναι όμως η τεχνητή νοημοσύνη;

Η ΤΝ μπορεί να χρησιμοποιηθεί για πολλούς σκοπούς. Η κυριότερή της λειτουργία είναι αυτή του generative ai. Ένα παράδειγμα είναι το γνωστό σε όλους Chat GPT. Το ChatGPT (Chat Generative Pre-trained Transformer) είναι ένα προηγμένο σύστημα τεχνητής νοημοσύνης που αναπτύχθηκε από την OpenAI. Πρόκειται για έναν chatbot γεμάτο με πληροφορίες, τις οποίες αξιοποιεί και παράγει περιεχόμενο σε ανθρώπινη γλώσσα με εντυπωσιακή ακρίβεια και φυσικότητα.

Η ερώτηση όμως που απασχολεί πολλούς επιστήμονες είναι το αν η ΤΝ μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως ένα βοηθητικό μέσο ή ως ένα «λυσάρι», το οποίο μπορεί από τη μία να δίνει λύση σε πολλά προβλήματα, αλλά από την άλλη να «κρατάει πίσω» τη δημιουργικότητα των ανθρώπων.

Σκιτσογραφία της ΑΝΤΩΝΙΑΣ ΚΟΛΙΟΠΟΥΛΟΥ

Σύμφωνα με επιστημονικές μελέτες, η τεχνητή νοημοσύνη είναι σαν ένα νόμισμα με δύο όψεις. Από τη μία μπορεί να αποδειχθεί πολύ χρήσιμη για την αναζήτηση πληροφοριών, παίζοντας τον ρόλο ενός εργαλείου στήριξης προς τους ανθρώπους. Μπορεί να δημιουργήσει φωτογραφίες και γενικά να βοηθήσει τον άνθρωπο σε όποιο πρόβλημα και όποια δουλειά έχει. Από την άλλη πλευρά, αυτή η παροχή βοήθειας μπορεί στην πραγματικότητα να μην οδηγήσει τον άνθρωπο στην αυτοβελτίωση, αλλά να τον κρατήσει στάσιμο, δίνοντάς του την έτοιμη λύση, χωρίς να αφήνει τον άνθρωπο να σκεφτεί και να

χρησιμοποιήσει τη φαντασία του.

Το πραγματικό πρόβλημα ίσως δεν είναι η ίδια η τεχνητή νοημοσύνη, αλλά ο τρόπος με τον οποίο την αξιοποιεί ο άνθρωπος. Ένα εργαλείο δεν καθορίζει από μόνο του τη σκέψη· ο χρήστης είναι εκείνος που επιλέγει αν θα σκεφτεί ή αν θα αρκестεί στην έτοιμη απάντηση.

Στον χώρο της εκπαίδευσης, η τεχνητή νοημοσύνη μπορεί είτε να ενισχύσει την κριτική σκέψη είτε να την υποκαταστήσει. Αν χρησιμοποιείται ως μέσο διερεύνησης και έμπνευσης, μπορεί να καλλιεργήσει δεξιότητες. Αν όμως μετατραπεί σε υποκατάστατο

της σκέψης, τότε η μάθηση χάνει τον ουσιαστικό της χαρακτήρα.

Φιλοσοφική διάσταση: άνεση vs δημιουργία

Η δημιουργικότητα γεννιέται μέσα από τη δυσκολία, το λάθος και την προσπάθεια. Όταν η λύση προσφέρεται έτοιμη, με ένα «κλικ», ο δρόμος προς τη σκέψη συντομεύει και περιορίζεται και η ανθρώπινη φαντασία.

Κατά τη γνώμη μου, η τεχνητή νοημοσύνη θα σταθεί εμπόδιο στη δημιουργικότητα των ανθρώπων, ειδικά στο μέλλον. Γνωρίζω πολύ καλά ότι από την φύση του ο άνθρωπος πάντα θα προτιμά την έτοιμη λύση από τον κόπο και την κόυραση. Για αυτόν τον λόγο η ΤΝ θα χρησιμοποιηθεί περισσότερο σαν ένα λυσάρι και όχι σαν ένας βοηθός για τους ανθρώπους και την εξέλιξή τους.

Αν η τεχνητή νοημοσύνη χρησιμοποιηθεί με μέτρο και κριτική σκέψη, μπορεί να αποτελέσει σύμμαχο και όχι απειλή. Το στοιχείο, λοιπόν, δεν είναι η τεχνολογία, αλλά η ωριμότητα της κοινωνίας που τη διαχειρίζεται.

-Τελειώσες για να φύγουμε;

-Εδώ και 10 λεπτά. Και αυτό χάρη στο ChatGPT!

-Στο είπα ότι η τεχνητή νοημοσύνη θα σου κάνει την ζωή ευκολότερη!

-Πραγματικά! Δεν ξέρω αν θα τα προλάβω χωρίς αυτό!

Σχόλιο του Θεοφάνη Τάση

Γράφει ο ΑΓΓΕΛΟΣ ΦΩΤΟΓΛΟΥ

Ο κ. Τάσης, κατά την διάρκεια ομιλίας του στο σχολείο μας, τόνισε ότι «η ανθρώπινη νοημοσύνη δεν είναι αλγοριθμική διαδικασία», αλλά συνδέεται με τα συναισθήματα και τις κοινωνικές μας επαφές. Η τεχνητή νοημοσύνη δεν έχει συναισθήματα, μπορεί μόνο να τα προσομοιάσει!

Στο πλαίσιο της αναλογίας της Τ.Ν. με την αριθμομηχανή μας είπε: «Έχουμε αποδεχθεί ως κοινωνία ότι αυτές τις πράξεις τις κάνουν αριθμομηχανές. Αυτό που με ανησυχεί είναι ότι μπορεί να αποδεχθούμε βαθμιαία ότι το γράψιμο θα το κάνουν μηχανές». Η γλώσσα είναι μέσο έκφρασης, σκέψης και συναισθημάτων. Κάθε συνώνυμη λέξη έχει διαφορετική χροιά, έννοια και συναισθηματικό περιεχόμενο. Αν σταματήσουμε να διαβάζουμε και να γράφουμε η γλωσσική μας ικανότητα θα γίνει φτωχή, κάτι που περιορίζει την σκέψη, τα συναισθήματα και τα βιώματά μας.

Σχετικά με την επιστήμη ανέφερε πως «Χρησιμοποιούμε ήδη την τεχνητή νοημοσύνη για την ανάπτυξη της επιστημονικής έρευνας και έχουμε πολύ καλά αποτελέσματα». Όμως, δεν θα είχε νόημα να αναλάβει αυτόνομα την έρευνα! Η επιστήμη έχει εγγενή αξία για τον επιστήμονα! Είναι η απάντηση για την προέλευσή μας, τη θέση μας στο σύμπαν αλλά και τους μηχανισμούς λειτουργίας του. Δεν είναι μέσο για πρακτική εφαρμογή, αλλά αυτοσκοπός!

Για την αγορά εργασίας μας προειδοποίησε ότι «να, θα αντικατασταθούμε. Αλλά δεν μπορούμε να ορίσουμε τον χρονικό ορίζοντα, εξαρτάται από την εργασία».

Το τεχνολογικό και κοινωνικό περιβάλλον στο πλαίσιο της Τέταρτης Βιομηχανικής Επανάστασης φαίνεται, λοιπόν, κάπως ασταθές. Τα επόμενα χρόνια αναμένεται να δούμε σωτήριες καινοτομίες αλλά και ανεπιθύμητες μεταβολές. Για αυτό οφείλουμε να αναπτύσουμε την τεχνολογία με σύνεση, επίγνωση και μέριμνα για τα κοινωνικά της αποτελέσματα.

Stephen King: ένας ηθογράφος του τρόμου

Γράφει η ΜΥΡΤΩ ΛΕΟΝΑΡΔΟΥ

«Επινοούμε φρίκες για να μπορέσουμε να αντέξουμε τις αληθινές» γράφει ο Stephen King στο έργο *Danse Macabre*. Η φράση αυτή, αν και απλή, μπορεί να συνοψίσει πλήρως τόσο την ψυχολογία του λεγόμενου «horror culture», όσο και την διορατικότητα του ίδιου του συγγραφέα ως ηθογράφου, όχι μόνο των φανταστικών χαρακτήρων που δημιουργεί, αλλά και του κοινού στο οποίο απευθύνεται.

Γνωστός και ως βασιλιάς του τρόμου, ο Stephen King δεν είναι απλώς συγγραφέας τρομακτικών ιστοριών με τη στενή έννοια. Μέσα από περίπλοκους χαρακτήρες, παραστατικές διηγήσεις, ακόμη και μεταφυσικές εμπειρίες, επιχειρεί – και το επιτυγχάνει – τόσο να μεταδώσει το αίσθημα της αγωνίας και της αβεβαιότητας, αλλά και να ωθήσει τον αναγνώστη σε μια διαδικασία στοχασμού και εσωτερικής αναζήτησης. Αξιοποιώντας την κατανοητή δομή μιας ενδιαφέρουσας ιστορίας τρόμου, ο King συχνά «ξεσκεπάζει» εσωτερικά ψυχολογικά τραύματα, κατακρίνει την ανθρώπινη διαφθορά με πληθώρα συμβολισμών, αναδεικνύει την αληθινή φύση της

εκδίκησης, της ζήλιας, και της βίας, ενώ εμφυτεύει στον αναγνώστη το αίσθημα της επιβίωσης με κάθε κόστος, με τη μεγαλύτερη δυνατή αυθεντικότητα. Αποδεικνύει, σε πολλές περιπτώσεις, πως τα φαινόμενα απατούν, και πως ακόμη και το μικρότερο, φαινομενικά γαλήνιο μέρος, μπορεί να κρύβει την απόλυτη επιθετικότητα και φρίκη, με χαρακτηριστικότερο παράδειγμα το επιβλητικό «Overlook Hotel», από το βιβλίο «The Shining».

Ασφαλώς, δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι ο King έχει μεγάλη απήχηση σε ένα συνεπαρμένο κοινό, που ανήκει σε όλες τις ηλικιακές ομάδες και προέρχεται από όλες τις γωνιές του κόσμου. Δεν είναι μόνο η συγγραφική δεξιότητα που δημιουργεί το αίσθημα του ενθουσιασμού, αλλά και η ποικιλία των υποθέσεων, οι ευφάνταστες ανατροπές, οι ανατριχιαστικές

περιγραφές, που συχνά καλύπτουν ένα εύρος περιπτώσεων: από παραφυσικές δραστηριότητες και στοιχειωμένα ξενοδοχεία, μέχρι απολύτως ανθρώπινες συμπεριφορές που εντάσσονται στο φάσμα της παράνοιας, της βιαιότητας και της απογύμνωσης από κάθε λογική, καθιστώντας τον άνθρωπο όχι πολύ διαφορετικό από κτήνος. Αυτές είναι βέβαια και οι συμπεριφορές που σοκάρουν περισσότερο, καθώς ξεφεύγουν από την ασφαλή σφαίρα της φαντασίας και του μύθου, και αποκαλύπτουν την ενστικτώδη και ορμητική ανθρώπινη φύση, ωθώντας τον αναγνώστη στην συνειδητοποίηση ότι μπορούν ανά πάσα στιγμή να καταστούν πραγματικές. Μάλιστα, δεν είναι σπάνιες οι φορές που προκαλούν την ταύτιση, φανερώνοντας έτσι τις πιο απόκρυφες και προστατευμένες ηθικές και ψυχικές μας περιοχές, τις οποίες φοβόμαστε να αναγνωρίσουμε,

πόσο μάλλον να εξωτερικεύσουμε.

Έτσι, σε μία εποχή όπου οι περισσότεροι γυρνούν περιφρονητικά την πλάτη τους στο βιβλίο – στην έντυπη μορφή του τουλάχιστον – ο Stephen King έχει κατορθώσει να κρατήσει ένα πιστό αναγνωστικό κοινό προσηλωμένο στις αμέτρητες ιστορίες του. Έχοντας βρει μια παγκόσμια κοινότητα θαυμαστών, εξακολουθεί με την διαρκή συγγραφική του δραστηριότητα, να προσφέρει τη χαρά και τον ενθουσιασμό της ανάγνωσης σε πολλούς, οι οποίοι με ανυπομονησία προσβλέπουν στο επόμενο βιβλίο του. Επιτυχημένες είναι επίσης και οι κινηματογραφικές διασκευές των έργων του, που ανέδειξαν εξαιρετικές ερμηνείες – ενδεικτικά αναφέρω αυτή του Jack Nicholson στον ρόλο του ως Jack Torrance – που μεταφέρουν στην μεγάλη οθόνη ακριβώς αυτό το αίσθημα της ανατριχίλας, της

αγωνίας, και της προσπάθειας – μέχρι τελικής πτώσεως – για επιβίωση και κατατρόπωση του κακού. Τέτοιες ταινίες είναι το κλασικό θρίλερ «The Shining», το πασίγνωστο «It», αλλά και το έργο «The Shawshank Redemption», που, αν και δεν ανήκει στην κατηγορία του τρόμου, αποτυπώνει με απόλυτο ρεαλισμό τόσο την προσπάθεια ενός αθώου ανθρώπου να δραπέτευσει από την φυλακή, όσο και την δημιουργία μίας ισχυρής φιλίας, η οποία γαλουχείται μέσα από τις κακουχίες του εγκλεισμού και τις φυλάκισης.

Συνοψίζοντας, ο Stephen King, έχοντας διαγράψει μια αξιοσημείωτη πορεία, ξεκινώντας από την δεκαετία του 70', και συνεχίζοντας μέχρι σήμερα, έχει αναδειχθεί σε έναν από τους πιο χαρακτηριστικούς και χαρισματικούς εκπροσώπους της κουλτούρας του τρόμου. Με ατελείωτες ιδέες, και μία τολμηρή δόση αλήθειας σε κάθε έναν από τους βαθιά ανθρώπινους χαρακτήρες του, έδωσε και εξακολουθεί να δίνει στον τρόπο μια ξεχωριστή θέση στη σύγχρονη pop κουλτούρα. Όσο λοιπόν η πένα του παραμένει ανήσυχη, το αναγνωστικό κοινό δεν μπορεί παρά να ανυπομονεί για το επόμενο ταξίδι που ετοιμάζει...

Τρόμος : γέννημα των καιρών μας, ή έμφυτη ανάγκη;

Γράφει η ΜΥΡΤΩ ΛΕΟΝΑΡΔΟΥ

Ο φιλόσοφος Edmund Burke, είχε πει : «Όταν ο κίνδυνος ή ο πόνος πλησιάζουν, αλλά δεν μας αγγίζουν άμεσα, μπορεί να προκαλέσουν, και προκαλούν απόλαυση» θέλοντας να προσεγγίσει τον ανθρώπινο ενθουσιασμό για τον τρόμο, και είχε απόλυτο δίκιο. Αλήθεια, τι περιέχει το άγνωστο, που συναρπάζει τόσο πολύ τον ανθρώπινο νου; Γιατί οι άνθρωποι γοητεύονται τόσο πολύ από τις τρομακτικές ιστορίες, τα παράξενα, και μερικές φορές μακάβρια, και σκοτεινά γεγονότα; Σε μια εποχή, κατά την οποία ερχόμαστε αντιμέτωποι με μια πληθώρα τρομακτικών ταινιών, ιστοριών, μύθων και θρύλων, διαδικτυακών ιστοσελίδων, άρθρων και υποκειμένων μουσικής και στυλ, καλούμαστε να απαντήσουμε.

Για να κατανοήσουμε την έμφυτη, σχεδόν, τάση του ανθρώπου να συναρπάζεται με την θεματική του τρόμου, πρέπει να προσεγγίσουμε το φαινόμενο μέσα από μια ιστορική ματιά, ξεφεύγοντας από τις σύγχρονες τάσεις στη λογοτεχνία και τον κινηματογράφο. Ήδη από

την αρχαιότητα, από την Αρχαία Ελλάδα, μέχρι τη Μεσοποταμία και την Κίνα, δημιουργούνταν και διαδίδονταν ιστορίες τρόμου, μερικές από τις οποίες μας είναι γνωστές μέχρι σήμερα. Στην ελληνική μυθολογία και τα ομηρικά έπη για παράδειγμα, οι θεματικές της καθόδου στον Κάτω Κόσμο, της συναναστροφής με μυθικά τέρατα, ακόμη και της τιμωρίας του ανθρώπου από τους θεούς, εξερευνήθηκαν συχνά, αποτελώντας ίσως μια απόπειρα του ανθρώπου να ερμηνεύσει, να κατανοήσει τα παράξενα που συνέβαιναν γύρω του, και να αποτινάξει τον φόβο του αγνώστου και του θανάτου. Με την πάροδο των αιώνων, η θεματική του τρόμου συνέχισε να εξελίσσεται, λαμβάνοντας μεγάλες διαστάσεις, ιδιαίτερα κατά τον Μεσαίωνα, οπότε και επικράτησε στην καθημερινή ζωή, με πλήθος από δεισιδαιμονίες, θρύλους, και ιστορίες. Μας είναι, για παράδειγμα, γνώριμη η εικόνα της μάγισσας του κλασικού παιδικού παραμυθιού, η οποία χρονολογείται ακριβώς σε εκείνη την ιστορική περίοδο. Η παραγωγή ιστοριών τρόμου κορυφώθηκε, στους αμέσως μετά τους δύο Παγκοσμίους Πολέμους χρόνους, κατά τους οποίους η ανθρωπότητα

είχε την ευκαιρία να αξιοποιήσει νέες καινοτομίες, όπως ο ομιλών και έγχρωμος κινηματογράφος, ή η ελεύθερη διάδοση του ραδιοφώνου και της μουσικής. Κατά την περίοδο αυτή, το είδος του τρόμου, έπαψε να εντάσσεται απλώς στο πλαίσιο του λαϊκού παραμυθιού, του μύθου, και άρχισε να εμφανίζεται όλο και περισσότερο στην τέχνη, τον κινηματογράφο, τη μουσική, το θέατρο και γενικότερα στην λεγόμενη pop κουλτούρα. Δεν πρέπει να ξεχνάμε, ότι η ξαφνική άνοδος του δημοφιλούς αυτού ρεύματος δεν οφείλεται μόνο στις αυξημένες ελευθερίες και τα νέα καλλιτεχνικά κινήματα που προέκυψαν μετά το πέρας των πολέμων, αλλά ίσως, και στην ανάγκη των ανθρώπων να απαλύνουν τα τραύματα των συγκρούσεων, να ερμηνεύσουν τη φρίκη και τη βαναυσότητα των μαχών, να αισθανθούν ταύτιση, απεικονίζοντας και εξερευνώντας κάτι το οποίο τους ήταν πλέον οικείο.

Είναι σημαντικό να αναφέρουμε ότι, ο ενθουσιασμός με θέματα τρόμου, και η εξερεύνησή τους εκ τους ασφαλούς δεν είναι μόνο αποτέλεσμα της επιθυμίας του ανθρώπου να

εξομαλύνει το πιθανό τραύμα που βιώνει, ή να απομυθοποιήσει όσα τον τρομάζουν, αλλά αποτελεί φαινόμενο που έχει τις ρίζες του στην βιολογία και τη χημεία. Για να κατανοήσουμε το συναίσθημα αγωνίας, και ταυτόχρονης ευφορίας που μας κατακλύζει όταν ερχόμαστε σε επαφή με κάποια τρομακτική ταινία, ιστορία, εικόνα και άλλα, πρέπει αρχικά να λάβουμε υπόψη μας την κατάσταση στην οποία εισέρχεται ο εγκέφαλος μας όταν αντιλαμβάνεται ότι βρισκόμαστε σε άμεσο κίνδυνο. Αν αντιληφθεί ότι κινδυνεύει, ο εγκέφαλος τίθεται αμέσως σε εγρήγορση και ετοιμότητα, οι μύες του σώματος σφίγγουν, και εκκρίνεται αδρεναλίνη. Ταυτόχρονα, παράγονται άμεσα σεροτονίνη και ντοπαμίνη, οι λεγόμενες ορμόνες της χαράς. Ο ιδιαίτερος αυτός συνδυασμός ορμονών είναι υπαίτιος για αυτή την αίσθηση άγχους, περιέργειας και ενθουσιασμού που μας καταβάλλει κάθε φορά που ερχόμαστε σε επαφή με κάτι τρομακτικό. Είναι το ίδιο ακριβώς συναίσθημα που αποκτάμε όταν ανεβαίνουμε σε κάποιο ριποκίνδυνο τρενάκι του Λούνα παρκ.

Πλέον, η κουλτούρα του τρόμου έχει ριζώσει στην καθημερινότητά μας.

Διαβάζουμε τρομακτικές ιστορίες, παρακολουθούμε σειρές τρόμου και θρίλερ, εξερευνούμε «ακραίες», πιο «σκοτεινές» στυλιστικές επιλογές, κάλλιστα ντυνόμαστε ως τρομακτικοί χαρακτήρες όποτε μας δίνεται η ευκαιρία. Δεν είναι λοιπόν τυχαίο το γεγονός ότι το πολιτισμικό – πλέον – αυτό ρεύμα έχει χαράξει τον δρόμο του στην τέχνη, και μπορεί συχνά να αναδείξει αριστουργήματα, όπως για παράδειγμα η πασίγνωστη ταινία «Ψυχή» του Alfred Hitchcock, η οποία αποτελεί, εν τέλει, μία ωμή, αλλά ρεαλιστική απεικόνιση της ανθρώπινης φύσης.

Επομένως, μπορούμε να δώσουμε μια και μοναδική απάντηση στο ερώτημά μας «Γιατί ο άνθρωπος συναρπάζεται τόσο πολύ με τον τρόμο;» ; Αποτελεί η τάση αυτή, προσπάθεια του ανθρώπου να εξερευνήσει το άγνωστο, να αισθανθεί τον φόβο με ασφάλεια, να εξομαλύνει το διαγενεακό του τραύμα, ή , ακόμη, να ερμηνεύσει τον ίδιο του τον εαυτό, εξερευνώντας τις σκοτεινότερες πλευρές του χαρακτήρα του; Δεν μπορούμε να απαντήσουμε με βεβαιότητα. Αφήνω τους αναγνώστες να προβληματιστούν πάνω σε αυτό.

Αθήνα: το (από)

Ένα ρεπορτάζ για τη δύσκολη καθημερινότητα και τα στοιχεία που την καθιστούν δύσκολη για την ατομική ευτυχία

Γράφουν η **ARTEMIS ΚΑΛΑΪΔΟΠΟΥΛΟΥ & Η ΜΑΡΙΑ ΛΥΜΠΕΡΟΠΟΥΛΟΥ**

Ακόμα ένα απόγευμα Παρασκευής βρισκόμαστε κολλημένες στην κίνηση... μέσα στο σχολικό λεωφορείο και προσπαθούμε να φτάσουμε στο σπίτι, σε μια ακινητοποιημένη Αττική οδό από το κόμβο της Κάντζας μέχρι το Μαρούσι. Κοιτάω την Άρτεμη με απόγνωση για τον χρόνο που χάνεται... «Κάθε εβδομάδα γίνεται όλο και χειρότερο» τής λέω. Τη ρωτάω: «θυμάσαι να ήταν έτσι οι δρόμοι τα πρώτα χρόνια που πηγαίναμε στο σχολείο; Κάποτε μπαινάμε στην Αττική οδό και σε 10 λεπτά φτάναμε στο σπίτι. Τι συμβαίνει;». «Όλοι χρησιμοποιούν το αυτοκίνητό τους αφού τα ΜΜΜ (Μέσα Μαζικής Μεταφοράς) δεν εξυπηρετούν όπως θα έπρεπε...», μου απαντά.

Στον κόμβο Κηφισίας σε ώρα απελπισίας...

Καθημερινότητα έχουν γίνει τα ενημερωτικά δελτία για την κίνηση στους δρόμους, ενώ ο μέσος ετήσιος όρος χαμένου χρόνου στους δρόμους για τον μέσο οδηγό ήταν 104 ώρες ενώ έχει αυξηθεί πλέον στις 111.

Μια διαδρομή 10 χιλιομέτρων στο κέντρο της Αθήνας, σύμφωνα με την εφημερίδα "Η Καθημερινή", κατά τις ώρες αιχμής διαρκεί πλέον περίπου 30 λεπτά, χρόνος που είναι σχεδόν διπλάσιος σε σχέση με την κίνηση χωρίς καθυστερήσεις. Αυτό αντιστοιχεί σε μια δεκάλεπτη καθυστέρηση στις περισσότερες μετακινήσεις των Αθηναίων. Το μεγαλύτερο πρόβλημα, σύμφωνα με έρευνες, αποτελεί ο Κηφισός, με καθυστερήσεις να καταγράφονται σε καθημερινή βάση από το ύψος της Πέτρου Ράλλη έως την Καλυφτάκη. Όπως επιβαρυνμένες οδοί είναι και η Λεωφόρος Κηφισίας, Βασιλίσσης Σοφίας, Βασιλέως Κωνσταντίνου καθώς και Βασιλίσσης Αμαλίας.

Η Αθήνα κατατάσσεται στις πρώτες θέσεις της Ευρώπης σε κυκλοφοριακή συμφόρηση, με την κατάσταση να επιδεινώνεται λόγω της εισόδου 100.000-120.000 νέων οχημάτων στην Αττική κάθε χρόνο. Τεσσαερίσμις εκατομμύρια οχήματα κυκλοφορούν αυτή τη στιγμή στο λεκανοπέδιο της Αττικής σε μια πόλη που υποδομές είναι γερασμένες και οι οδικοί άξονες σχεδιασμένοι δεκαετίες πριν χωρίς πλέον να μπορούν να εξυπηρετήσουν τον αριθμό των οχημάτων που κινούνται πια στην πόλη. Επακόλουθο αυτής της κατάστασης είναι η συνεχώς αυξανόμενη κίνηση και η αδυναμία εύρεσης χώρου στάθμευσης. Οι κυρίες οδικές αρτηρίες είναι πλέον τόσο κορεσμένες από οχήματα που μοιάζουν με ατελείωτο χώρο στάθμευσης τις ώρες αιχμής. Πολλές συζητήσεις γίνονται για το πώς θα μπορούσε να λυθεί το πρόβλημα αυτό. Μάλιστα, προσφάτως, πολιτικό κόμμα ανέφερε ως κεντρικό σημείο στον προεκλογικό του σχεδιασμό, το ζήτημα του κυκλοφοριακού, με προτάσεις που αφορούν τη διαφορετική προσέλευση στην εργασία των πολιτών για να αποφεύγεται η συμφόρηση τις ώρες αιχμής. Λύσεις αναζητούνται κυρίως για τους μεγάλους οδικούς άξονες,

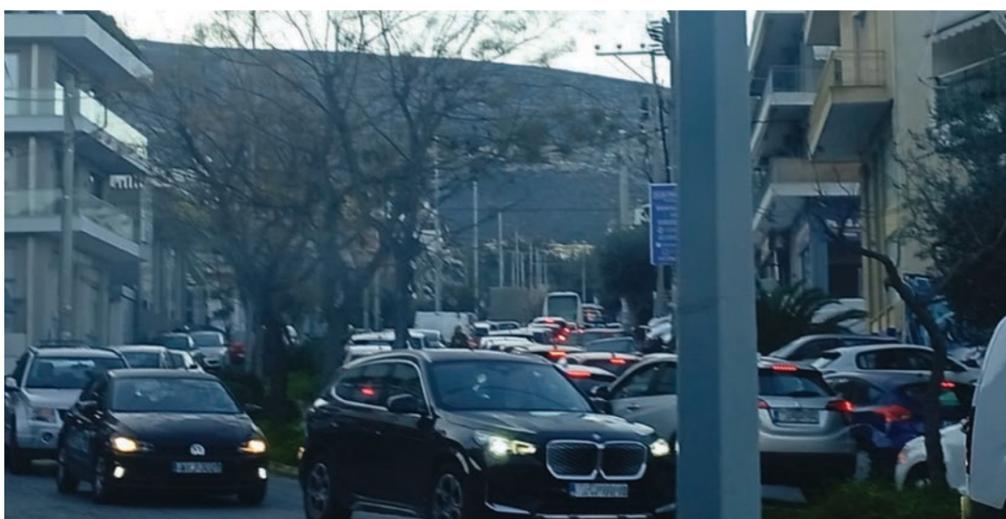
όπως ο Κηφισός που καθημερινά δέχονται τεράστιο όγκο φορτηγών της εφοδιαστικής αλυσίδας με πιθανό και σ' αυτήν την περίπτωση μέτρο την απαγόρευση διέλευσης τους τις ώρες αιχμής. Σε ένα τόσο πυκνοκατοικημένο αστικό ιστό, είναι πολύ δύσκολο να υπάρξει χάραξη νέων οδών αλλά και βελτίωση των υφισταμένων.

Η Αθήνα κατατάσσεται στις πρώτες θέσεις της Ευρώπης σε κυκλοφοριακή συμφόρηση με την είσοδο 100.000-120.000 νέων οχημάτων στην Αττική κάθε χρόνο.

Οι συγκοινωνιολόγοι κρούουν τον κώδωνα ότι τα επόμενα χρόνια η κατάσταση θα χειροτερέψει και οι εικόνες στους δρόμους θα θυμίζουν εικόνες των χωρών της Ανατολής, υποβαθμίζοντας δραματικά την ποιότητα ζωής των κατοίκων της πόλης μας. Δυστυχώς, κάθε προσπάθεια που έχει υπάρξει στην Ελλάδα για στροφή του κοινού στα μέσα μαζικής μεταφοράς δεν είναι επιτυχημένη. Ο στόλος των λεωφορείων είναι απαρχαιωμένος και οι λεωφορείο-λωρίδες που θα καθιστούσαν τον χρόνο διέλευσης των λεωφορείων συντομότερο είναι μόνιμως κατελιμμένες από οχήματα που προσπαθούν να αποφύγουν την κίνηση. Οι παραβάσεις τέτοιου τύπου δυστυχώς δεν καταγράφονται αφού δεν υπάρχει κανένα οργανωμένο σύστημα παρακολούθησης μέσω καμερών. Το μετρό αποτελεί το μόνο αξιόπιστο μέσο το οποίο φαίνεται να προτιμούν και οι πολίτες. Ωστόσο, αφενός μόνο η χρήση του μετρό δεν αρκεί για να λύσει το πρόβλημα των μετακινήσεων στο λεκανοπέδιο της Αττικής, αφετέρου κι εκεί είναι φανερό οι δυσλειτουργίες και τα προβλήματα από την ελλιπή συντήρηση-τουλάχιστον κάποιων σταθμών.

Η μόνη λύση που ίσως θα μπορούσε να υπάρξει σύμφωνα με τον Σταύρο Κωνσταντινίδη, διακεκριμένο Πολιτικό Μηχανικό-Συγκοινωνιολόγο σε συνέντευξη του στην εφημερίδα «Το Βήμα», θα ήταν να γεμίσουμε την Αθήνα με λεωφορεία, δηλαδή να τριπλασιάσουμε τον στόλο των λεωφορείων, αύξηση της οποίας ο αριθμός αντιστοιχεί σε 3.000 και να προσπαθήσουμε να τα χρησιμοποιούμε κατά το δυνατόν στην πρωινή μετακίνηση της εργασίας.

Εναλλακτικά οικονομικά και οικολογικά μέσα μετακίνησης στην Αθήνα, όπως πατινία και ποδήλατα φαίνεται να έχουν πολύ λίγους υποστηρικτές, αφού με την παρούσα κατάσταση των δρόμων η χρήση τους γίνεται επικίνδυνη. Δυστυχώς το κυκλοφοριακό πρόβλημα είναι άρρηκτα συνδεδεμένο και με το πρόβλημα της ρύπανσης. Παρόλο που έχουν γίνει προσπάθειες ο στόλος των

Κλεινόν άστυ

θημερινότητα στην πρωτεύουσα
 μια μη βιώσιμη πόλη. Σκέψεις
 των πολιτών.

οχημάτων να αντικατασταθεί με νέα μειωμένης εκπομπής ρύπων οχήματα ή ηλεκτρικά, η Ελλάδα παραμένει να έχει από τους πιο γερασμένους στόλους αυτοκινήτων στην Ευρώπη.

Η καθαριότητα, η μισή αρχοντιά...

Η Αθήνα ακόμα αδυνατεί να βρει μια βιώσιμη λύση και για την απόρριψη των σκουπιδιών αλλά και για την καθημερινή καθαριότητα των γειτονιών. Η χωματερή της Φυλής (ΧΥΤΑ) είναι επιβαρυνμένη και η προσπάθεια εύρεσης εναλλακτικών χώρων ταφής των σκουπιδιών καθίσταται αδύνατη, αφού προσκρούει στις αντιδράσεις των πολιτών. Το θέμα της καθαριότητας των δρόμων άπτεται στον εκάστοτε Δήμο, γι' αυτό και βλέπουμε Δήμους με καλύτερες συνθήκες καθαριότητας και άλλους που υπολείπονται. Το μεγαλύτερο πρόβλημα φαίνεται να έχει ο Δήμος Αθηναίων που καταλαμβάνει το μεγαλύτερο μέρος της πόλης, περιλαμβάνει περιοχές πυκνοκατοικημένες και στο παραπάνω προστίθεται και η παρουσία τουριστών-επισκεπτών, σχεδόν καθ' όλη τη διάρκεια του έτους. Την ίδια στιγμή ο Δήμος Αθηναίων έχει να μεριμνήσει και για την «εικόνα» των περιοχών που βρίσκονται και τα σημαντικότερα μνημεία πολιτισμού της πόλης. Τελικά η κατάσταση που επικρατεί στο ιστορικό κέντρο της Αθήνας μαρτυρά μια δυσκολία διαχείρισης όλων των προκλήσεων που η πραγματικότητα της πόλης επιβάλλει.

Στις περισσότερες περιπτώσεις τα «πάρκα της γειτονιάς» είναι βρόμικα από περιττώματα ζώων, απουσιάζουν οι βασικές υποδομές (παγκάκια, πόσιμο νερό) αλλά και συχνά είναι χώροι χρηστών ουσιών. Το ίδιο παραμελημένες είναι και οι ακτές της Αττικής.

Πέρα όμως από το κέντρο της πόλης, όλοι, όπου κι αν διαμένουμε, γινόμαστε κοινωνοί βρόμικων δρόμων, απεριποίητων και αφώτιστων γειτονιών που πολλές φορές μοιάζουν εχθρικές και επικίνδυνες για τους επισκέπτες αλλά και κτηρίων που έχουν εγκαταλειφθεί και στέκουν μισογκρεμισμένα και αμήχανα, δημιουργώντας την εικόνα μιας πόλης με «κρίση ταυτότητας». Τεράστια πληγή είναι και αυτή των γκράφιτι που αυθόρμητα και ασύστολα γεμίζουν κάθε είδους τοίχο...

Τελευταίοι στη «γέφυρα της ομορφιάς»

Σε πολλές περιπτώσεις, αυθόρμητα ο Αθηναίος πολίτης νιώθει

απογοήτευση από την κατάσταση της πόλης του και αναπόδραστα τη συγκρίνει άλλες ευρωπαϊκές πόλεις. Αναρωτιέται αν υπάρχουν εκείνες οι υποδομές (ή θα υπάρξουν ποτέ) που θα βοηθήσουν τους πολίτες να αναβαθμίσουν την ποιότητα της ζωής τους. Δεν είναι λίγες οι φορές που στα ταξίδια επιστροφής, φίλοι από χώρες του εξωτερικού εκθειάζουν τα απέραντα πάρκα, τους χώρους πρασίνου που μπορούν οι κάτοικοι να απολαμβάνουν με ηρεμία την «απόσταση» που θέλουν να πάρουν από τον γρήγορο και πιεστικό ρυθμό της αστικής ζωής. Στην Αθήνα του σήμερα, οι χώροι πρασίνου είναι μετρημένοι στα δάχτυλα του ενός χεριού και οι περισσότεροι απ' αυτούς είναι εγκαταλελειμμένοι αφρόντιστοι και αφιλόξενοι. Στις περισσότερες περιπτώσεις τα «πάρκα της γειτονιάς» είναι βρόμικα από περιττώματα ζώων, απουσιάζουν οι βασικές υποδομές (παγκάκια, πόσιμο νερό) αλλά και συχνά είναι χώροι χρηστών ουσιών. Το ίδιο παραμελημένες είναι και οι ακτές της Αττικής. Παλιές ομπρέλες σκιάσης επιχειρήσεων που πια δεν λειτουργούν, πλαστικά, σκουριασμένα σίδερα είναι μερικά από τα αντικείμενα που μπορεί να βρει κάποιος στην αθηναϊκή ακτογραμμή.

Φούντα με μαργαριτάρι...

Παρατηρείται να έχει ξεκινήσει τα τελευταία χρόνια ένας παροξυσμός εργασιών για μεγαλύτερα έργα τα οποία αναμένεται να μεταμορφώσουν ριζικά την όψη του λεκανοπεδίου της Αθήνας. Μερικά από αυτά σύμφωνα με την πηγή prodomes.com, είναι το Νέο Γήπεδο του Παναθηναϊκού στον Βοτανικό, η Ανάπλαση του Παραλιακού όρκου του Φαλήρου, η επέκταση της γραμμής 4 του Μετρό, η επέκταση του του Προαστιακού στη Δυτική Αττική και η ανάπλαση του Ελληνικού ("The Ellinikon") από την Lamda Developments. Η δημιουργία του έργου αναμένεται να αλλάξει εντελώς την όψη του παραλιακού μετώπου. Εκτός από τα εμπορικά κέντρα και τους χώρους ψυχαγωγίας και πρασίνου που θα περιλαμβάνονται στην περιοχή, πολυτελείς κατοικίες και ξενοδοχεία αναμένεται να κτιστούν στον χώρο αυτό. Είναι εμφανής -εξάλλου- από τα περισσότερα σημεία στην Αθήνα, ο πύργος του Ελληνικού, οι εργασίες του οποίου βρίσκονται σε εξέλιξη. Ο πύργος αναμένεται να φιλοξενήσει ιδιωτικές κατοικίες οι οποίες, σύμφωνα με τον Τύπο, έχουν ήδη προαγοραστεί σε ιδιαίτερα υψηλές τιμές. Γεννώνται λοιπόν μια σειρά από ερωτήματα. Είναι στην πραγματικότητα τέτοιου είδους έργα που δημιουργούν πόλεις μέσα στις ήδη υπάρχουσες, αυτό που η Αθήνα χρειάζεται για να λύσει τα προβλήματα του συνόλου των κατοίκων της; Θα αναβαθμιστεί πράγματι η ποιότητα ζωής των Αθηναίων; Με πόση ευκολία για παράδειγμα θα πηγαίνει μια οικογένεια τα μικρά της παιδιά στις υπερσύγχρονες και εντυπωσιακές παιδικές χαρές που θα υπάρχουν στο Ελληνικό αν το πρόβλημα της κίνησης παραμένει; Μήπως ο χώρος αφορά τελικά μια μικρή ελίτ των νοτίων προαστίων; Θα το δούμε στην πράξη...

Σκίτσογραφία της ΑΝΤΩΝΙΑΣ ΚΟΛΙΟΠΟΥΛΟΥ

Γράφουν η ΑΡΤΕΜΙΣ ΚΑΛΑΪΔΟΠΟΥΛΟΥ & Η ΜΑΡΙΑ ΛΥΜΠΕΡΟΠΟΥΛΟΥ

Περί κοινωνικής ευθύνης και αισθητικής

Τα ζητήματα που αντιμετωπίζει ο Αθηναίος είναι πολλά και εύλογα δημιουργείται το ερώτημα αν οι θεσμοί μπορούν να μεριμνήσουν για την επίλυσή τους. Παρόλα αυτά, στο πλαίσιο μιας πολιτείας στην οποία οι πολίτες έχουν συναίσθηση του ρόλου τους, είναι αναγκαίο να αναλογιστούμε και τις δικές μας οφειλές. Συνομιλήσαμε με τον κύριο Κώστα Θεολόγου, Καθηγητή Ιστορίας και Φιλοσοφίας του Πολιτισμού και Διευθυντή του Τομέα Ανθρωπιστικών, Κοινωνικών Επιστημών και Δικαίου στη Σχολή ΕΜΦΕ στο Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο και αναφερθήκαμε σε ζητήματα κοινωνικής ευθύνης και αισθητικής.

-Πώς εξασφαλίζεται η αρμονική συνύπαρξη σε πολυπληθείς πόλεις; Είναι ένα στοιχείο για να εξασφαλίσουμε ταυτόχρονα και ποιότητα ζωής;

-Για να αντιληφθούμε τη λειτουργία μια κοινωνίας σε έναν αστικό χώρο, δεν πρέπει να παραβλέπουμε την καλλιέργεια της κοινωνικής συνείδησης, όχι ως μιας απλής ενσυναίσθησης, εννοείται. Όλος ο πολιτισμός βασίζεται σε αυτήν την έννοια: στο κατά πόσο αντιλαμβανόμαστε τη συνύπαρξη μας με τους άλλους. Αυτό δεν είναι θεωρητικό, αλλά περιέχει την έννοια της έμπρακτης ευθύνης για το πώς οργανώνουμε την προσωπική μας καθημερινότητα στο σπίτι, στον δρόμο και στην εργασία μας. Η κοινωνική συνείδηση μάς αναβαθμίζει από απαιτητικούς και εριστικούς σε υπεύθυνους πολίτες που σέβονται το περιβάλλον αλλά και τους άλλους. Αυτός ο σεβασμός εκφράζεται ποικιλοτρόπως, όπως π.χ. στο να μην κάνουμε φασαρία στα μέσα μεταφοράς, να μαζεύουμε τα σκουπίδια μας κ.α. Έτσι,

ζούμε ποιοτικά εξασφαλίζοντας ταυτόχρονα και την ομαλή συνύπαρξη με τους άλλους. Βέβαια, πρέπει να έχουμε υπόψη μας ότι στη χώρα μας ουδέποτε καλλιεργήθηκε η ιδιότητα του πολίτη (citizenship), προϋπόθεση της οποίας είναι η εδραίωση της κοινωνικής συνείδησης που προαναφέρθηκε. Αυτή η παράλειψη οφείλεται σε ιστορικούς και πολιτικούς λόγους, στη μακρόσυρτη διαδικασία της εδαφικής και πληθυσμιακής ενοποίησης της χώρας μας (1828-1947).

-Ας υποθέσουμε ότι υπάρχει η επιθυμία να ζούμε έχοντας κοινωνική ευθύνη, πώς αυτό γίνεται πράξη; Μόνο με τα παραδείγματα που αναφέρθηκαν;

-Καταρχάς ο καθένας μας πρέπει να κάνει ό,τι μπορεί και πρέπει για τον εαυτό του και τους γύρω του. Δεύτερον, επιλέγοντας πολιτικά να στηρίξει προγράμματα που προάγουν αξίες ουσιαστικές. Είμαστε μια δημοκρατία με νέους σχετικά θεσμούς και η κοινωνία μας δεν έχει ακόμα ασκηθεί στο να σέβεται όσο πρέπει τη λειτουργία τους. Απαιτείται λοιπόν, από εσάς τους νέους πολιτική συνειδητοποίηση και άσκηση της «διάκρισης» που αποτελεί πνευματική αρετή. Πρέπει να μάθετε να διακρίνετε, πνευματικά τουλάχιστον, τις επιλογές σας και τις συναστροφές σας. Αν δεν γίνετε εσείς οι ίδιοι «εκλεκτικοί», η πόλη δεν θα αλλάξει. Η αισθητική, που προκύπτει από αυτή τη στάση, δεν είναι μια έννοια για την ελίτ -η αισθητική είναι η ηθική του παρόντος.

-Από όλα τα προβλήματα που αντιμετωπίζει η πόλη ποιο είναι το μεγαλύτερο κι αυτό που πρέπει να λυθεί πρώτο; Το κυκλοφοριακό, οι υποδομές ή η ελλιπής καθαριότητα;
 -Η πόλη είναι ο δήμος, δηλαδή

ο άνθρωπος της. Άρα πρέπει να συγκροτηθούν οι κάτοικοι της πόλης σε συμπολίτες. Αλλιώς αδιαφορία και αναισθησία των πολιτών θα παραμένει ως πεδίο άσκησης για βελτίωση. Πρέπει να κατακτήσουμε μια ευγενή συμπεριφορά μεταξύ μας. Αυτό έχει ως θεμέλιο την ιδιότητα του πολίτη και την κοινωνική συνείδηση που προανέφερα. Είναι ζήτημα εσωτερικό και όχι εξωτερικό. Όσοι νόμοι κι αν υπάρξουν δεν πρόκειται να βελτιωθεί η κατάσταση μόνο μέσα από αυτούς. Αν οι άνθρωποι δεν έχουν συνείδηση, σκέψη ή αξίες, θα καταστρατηγούν τους θεσμούς.

-Άρα θεωρείτε ότι είναι εφικτό-τουλάχιστον μακροπρόθεσμα να υπάρξει μια αλλαγή στη συμπεριφορά των πολιτών που θα οδηγήσει και στη δημιουργία μιας άλλης πόλης με νέα χαρακτηριστικά;

-Νομίζω ότι είναι εφικτό, αλλά χρειάζεται πολύ χρόνο (longue durée) και νέες πρακτικές εκπαίδευσης που θα οδηγήσουν τους νέους να είναι που να σκέφτονται και να λειτουργούν διαφορετικά. Από το νηπιαγωγείο μέχρι και το πανεπιστήμιο και από την οικογένεια μέχρι και τις προσωπικές συναστροφές οι επιλογές του ατόμου δεν πρέπει να είναι χρησιμοθηρικές αλλά να έχουν στη βάση τους την εξυπηρέτηση του «συλλογικού καλού». Με τον ίδιο τρόπο πρέπει να σκεφτόμαστε και τη διαδραστική σχέση αρχόντων και αρχομένων. Το θουκιδίδειο ρητό λέει: «ού τοῖς ἄρχειν βουλομένοις μέμφομαι, ἀλλὰ τοῖς ὑπακούειν ἐτοιμοτέροις οὖσιν». Δεν κατηγορώ αυτούς που θέλουν να ασκήσουν εξουσία αλλά αυτούς που είναι υπερβολικά πρόθυμοι να υπακούσουν σε ανοησίες. Συνεπώς, πρέπει να σταματήσουμε να συμμορφωνόμαστε με πράγματα που δεν ταιριάζουν στην αισθητική μας ή στις αξίες μας και να διαμορφώσουμε μια άλλη κοινωνία.

Περπατώντας στο χθες και στο σήμερα των αττικών αμπελώνων

Ρεπορτάζ: οι αμπελώνες της περιοχής μας, παράγοντας διαμόρφωσης του τοπίου, της οικονομίας και της πολιτισμικής ταυτότητας των Μεσογείων.

Γράφουν ο ΔΙΟΜΗΔΗΣ ΛΙΑΛΙΟΣ & ο ΑΓΓΕΛΟΣ ΜΑΛΙΩΡΗΣ

Είναι Τετάρτη πρωί του πρώτου φθινοπώρου και κατά τη διαδρομή προς το σχολείο αλλάζουμε πορεία, λόγω έργων. Το σχολικό λεωφορείο μάς οδηγεί μέσα από στενούς, άγνωστους δρόμους. Δεξιά και αριστερά βρίσκονται αμπελώνες. Στην υγρασία των φύλλων τους διαθλάται το πρώτο, έντονο φως του αττικού ήλιου. Κι ενώ το λεωφορείο πηγαίνει, διαπιστώνω ότι η έκταση με τους καρπούς του Διονύσου είναι μεγαλύτερη απ' όση νόμιζα...

Το φυσικό τοπίο των Μεσογείων

Τα τρία μεγάλα βουνά της Αττικής τριχοτομούν τον νομό και σε τρεις-θα μπορούσαμε να πούμε- «οντότητες». Μία από αυτές είναι τα Μεσόγεια, περιοχή γνωστή ήδη από την αρχαιότητα. Το όνομα της δηλώνει τη «μέση γη», δηλαδή τη γη ανάμεσα σε δύο θάλασσες. Τα Μεσόγεια ήδη από την περίοδο που η Αθήνα ήταν πόλη κράτος, ήταν ο χώρος που εξασφάλιζε στην πόλη αυτάρκεια σε γεωργικά είδη. Πρωταγωνιστής στις αττικές καλλιέργειες ήταν και παραμένει το αμπέλι, το οποίο προσέφερε το πολύτιμο κρασί στα τότε συμπόσια και εξακολουθεί και σήμερα να «δεσπόζει» σε γαστρονομικά γεύματα ανά τον κόσμο. Η έκταση των αττικών αμπελιών φτάνει κατά προσέγγιση στα 65.000 στρέμματα, καθιστώντας τον αττικό αμπελώνα τον μεγαλύτερο της Ελλάδας. Τα Μεσόγεια ωστόσο άλλαξαν μορφή τα τελευταία χρόνια. Ο λόγος είναι αφενός η επέκταση του πολεοδομικού συγκροτήματος της πρωτεύουσας που οδήγησε με τη σειρά της σε μια έντονη οικοδομική δραστηριότητα και φυσικά το αεροδρόμιο των Σπάτων που συνετέλεσε στη ραγδαία μείωση των καλλιεργήσιμων εδαφών.

Η επίδραση των αμπελιών στην κοινωνική και οικονομική ιστορία του τόπου

Η τοπική οικονομία στηριζόταν αποκλειστικά στο παρελθόν στο αμπέλι. Μάλιστα τις δεκαετίες του '40 του '50 και του '60 μεγάλοι συνεταιρισμοί βοηθούσαν τους ντόπιους σε όλα τα επίπεδα οργάνωσης του βίου τους. Ο πιο γνωστός συνεταιρισμός ήταν ο «Μαρκό» στο Μαρκόπουλο. Η δημιουργία οικογένειας ήταν συνδεδεμένη με την αμπελοκαλλιέργεια. Οι χώροι παραγωγής κρασιού, κληροδοτούνταν στις επόμενες γενιές που είχαν ως

«αποστολή» να συνεχίσουν την εργασία της παραγωγής. Ενδιαφέρων ήταν και ο τρόπος με τον οποίο δίνονταν οι προίκες στο παρελθόν. Η «καλύτερη προίκα» αφορούσε τα κτήματα που ήταν πλησιέστερα προς τα Σπάτα, εκεί δηλαδή που «χτυπούσε η καρδιά της παραγωγής». Αντίθετα οι μη προνομιούχοι έπαιρναν προίκα κοντά στη θάλασσα (Βουλιαγμένη Βάρκιζα Λαγονήσι), όπου τα κτήματα ήταν πιο άγονα.

Η έκταση των αττικών αμπελιών φτάνει κατά προσέγγιση στα 65.000 στρέμματα, καθιστώντας τον αττικό αμπελώνα τον μεγαλύτερο της Ελλάδας.

Η τοπική οικονομία στηριζόταν αποκλειστικά στο παρελθόν στο αμπέλι. Μάλιστα τις δεκαετίες του '40 του '50 και του '60 μεγάλοι συνεταιρισμοί βοηθούσαν τους ντόπιους σε όλα τα επίπεδα οργάνωσης του βίου τους.

Οίνος: η πολιτισμική γλώσσα των Μεσογείων

Η σχέση του ανθρώπου με το κρασί είναι βαθιά και μακράννη. Το κρασί είναι πολλά περισσότερα από ένα αλκοολούχο ποτό, είναι προϊόν πολιτισμού το οποίο έχει ιστορία και μνήμη και συνδέει την αρχαία παράδοση με την σύγχρονη Ελλάδα. Από τα Ανθεστήρια, τα Λήνια και τα Κατ' αγρούς Διονύσια, σήμερα στα Μεσόγεια λαμβάνουν χώρα πολλά πολιτιστικά δρώμενα που σχετίζονται με το κρασί. Κατά τη διάρκεια του τρύγου αναβιώνουν στην περιοχή πολλές παραδοσιακές πρακτικές, όπως το πάτημα των σταφυλιών. Μάλιστα

την περίοδο του τρυγητού, τον Σεπτέμβρη, πολλοί επισκέπτονται τα οινοποιεία της περιοχής, συμμετέχουν στη διαδικασία της μετατροπής του σταφυλιού σε μούστο και στη συνέχεια σε κρασί, γίνονται επίσης εδέσματα από την παραγωγή του όπως μουστοκούλουρα και μουσταλευριά. Την Άνοιξη, τα οινοποιεία της περιοχής διοργανώνουν τις λεγόμενες «Ανοιχτές πόρτες», οι οποίες περιλαμβάνουν ξεναγήσεις και γευστικές δοκιμές. Το καλοκαίρι κυρίως, στα Μεσόγεια, διοργανώνονται πανηγύρια και γιορτές κρασιού. Στις «Βραδιές Κρασιού» που συνηθώς γίνονται στο πλαίσιο των εκθέσεων, προωθείται η παραγωγή και κυρίως η ποικιλία που προκύπτει από το Σαββατιανό.

Το μέλλον των αμπελώνων στα Μεσόγεια

Με σημαντικότερη την κλιματική αλλαγή η αμπελοργαία στην Αττική έχει να αντιμετωπίσει μια σειρά από προκλήσεις. Οι παρατεταμένες περιόδους ξηρασίας, έχουν επηρεάσει ιδιαίτερα, τόσο την ποιότητα όσο και την ποσότητα του παραγόμενου σταφυλιού. Ο τρύγος, σύμφωνα με τους οινοπαραγωγούς, έρχεται τουλάχιστον 15 μέρες νωρίτερα στα οινοποιεία σε σχέση με το παρελθόν. Από την άλλη πλευρά, η οικοπεδοποίηση περιοχών στα Μεσόγεια που προέκυψε ως αποτέλεσμα της επέκτασης του αστικού ιστού τα τελευταία χρόνια, οδήγησε στην αλλοίωση του αγροτικού χαρακτήρα της περιοχής. Συνδυαστικά με τα παραπάνω, η έλλειψη εργατικών χεριών, οδηγεί στο να είναι η επιβίωση του κλάδου δύσκολη υπόθεση. Οι 26 αμπελοργαί των Μεσογείων, αναφέρουν ως λύση για την κλιματική αλλαγή την αναπροσαρμογή των αμπελιών με ποικιλίες προσαρμοσμένες στις νέες συνθήκες, αλλά ζητούν επίσης στήριξη, για να συνεχιστεί η παραγωγή υψηλής ποιότητας οίνου.

Ο κύριος Βασίλειος Νικολού, χημικός, καθηγητής οινολογίας στο ΠΑΔΑ και ιδιοκτήτης του ομώνυμου οινοποιείου μάς «μαθαίνει τη γλώσσα» στην οποία γράφει το αφήγημά του το κρασί των Μεσογείων.

Η ποικιλία Σαββατιανό και Ρετσίνα

Η κυρίαρχη ποικιλία, εδώ και εκατοντάδες χρόνια στα Μεσόγεια, είναι το Σαββατιανό. Πρόκειται για μια λευκή ελληνική ποικιλία σταφυλιού, «προσαρμοσμένη» στα εδαφοκλιματικά δεδομένα της περιοχής. Το Σαββατιανό αποτελούσε στο παρελθόν τη βάση της ρετσίνας

Βαρέλια για ωρίμαση κρασιού στο οινοποιείο Νικολού

στην οποία προστίθεται κάποια ποσότητα ρητίνης. «Μικρή έως μεγάλη, αυτό έχει να κάνει με το οινοποιείο και την επιλογή του οινοποιού», αναφέρει ο κύριος Νικολού.

έλεγαν πατητήρι. Στα πατητήρια, τα σταφύλια γίνονταν μούστος ο οποίος μεταφέροντας τις ταβέρες της Αθήνας και εκεί προσέθεταν τη ρητίνη. Από τον Βάρναλη και τους «Μοιραίους», μαθαίνουμε για τη γενικευμένη συνήθεια της οινοποίησης στις αθηναϊκές ταβέρες. Επίσης, «για πολλές δεκαετίες ο πληθυσμός της Αθήνας έπαιρνε από τον μούστο και το κρασί την ενέργεια που χρειαζόταν για να αντεπεξέλθει στις δύσκολες εργασίες όπως την οικοδομή και άλλες χειρωνακτικές εργασίες» μας λέει ο κύριος Νικολού.

Οι παρατεταμένες περιόδους ξηρασίας, έχουν επηρεάσει ιδιαίτερα, τόσο την ποιότητα όσο και την ποσότητα του παραγόμενου σταφυλιού.

Από τα πατητήρια στις αθηναϊκές ταβέρες

Στα Μεσόγεια, για πολλά χρόνια, κάθε σπίτι είχε και το δικό της μικρό οινοποιείο, το οποίο το

Η μοναδικότητα των κρασιών

Τα στοιχεία που υπάρχουν στο έδαφος μεταφέρονται με το ριζικό σύστημα των φυτών στους χυμούς των σταφυλιών και έτσι υπάρχει αυτό που λέμε «έκφραση ορυκτότητας» μάς εξηγεί ο κύριος Νικολού. «Ένας έμπειρος γευστήρας μπορεί να αναγνωρίσει την περιοχή από την οποία προέρχεται το κρασί», προσθέτει. Ειδικά η μοναδικότητα του αττικού κρασιού προκύπτει από

Αναμνηστική φωτογραφία από τον τρυγητό της δεκαετίας του 1950 (Φωτ. Συλλογή Βασιλείου και Αικατερίνης Παπαχρήστου στο έργο Όψεις της Καθημερινής Ζωής, Σπάτα 2006)

τον Υμηττό. Στο βουνό του Υμηττού, υπάρχει ποικιλία βοτάνων που διαχέουν στην ατμόσφαιρα αρωματικά συστατικά. Το Σαββατιανό δεν έχει έντονα πρωτογενή αρώματα. Θα αποκτήσει την τελική του ταυτότητα από την ορυκτότητα του εδάφους το terroir και τον τρόπο ωρίμασης.

Η φιλοσοφία της οινοποίησης

Κατά την παρουσία μας στο οινοποιείο έγινε διεξοδική ενημέρωση για τα στάδια παραγωγής του κρασιού και τις παραμέτρους που πρέπει να προσεχθούν κατά τη διαδικασία της. Βασικός στόχος, σύμφωνα με τον κύριο Νικολού είναι «το κρασί εκφράζει την ποικιλία από την οποία προέρχεται στο μέγιστο». Γι' αυτό πρέπει να δοθεί έμφαση στο βαθμό της οξειδωσης, η οποία μπορεί από «ευγενή και επιθυμητή», να γίνει, δίχως προσοχή, ο λόγος καταστροφής του κρασιού. Έτσι, μαζί με όλα τα άλλα που πρέπει να προσεχθούν, είναι και η τεχνολογία των φελλών. Ο κύριος Νικολού λέει ότι «αν θέλεις να πουλήσεις ένα κρασί γρήγορα, επιλέγεις φελλό που

επιτρέπει περισσότερο οξυγόνο για να επιταχύνει την ωρίμανση, αντίθετα αν θέλεις να το παλαιώσεις όχι».

Βασικός στόχος είναι το κρασί εκφράζει την ποικιλία από την οποία προέρχεται στο μέγιστο

Οι νέες τάσεις της οινοποίησης: φυσικά & βιολογικά κρασιά

Όπως σ' όλα τα προϊόντα παραγωγής, έτσι και στο κρασί η μικρότερη δυνατή παρέμβαση και η δημιουργία ενός πιο φυσικού προϊόντος για τον καταναλωτή είναι αυτό που ζητά περισσότερο η αγορά.

Ο κύριος Νικολού μας λέει πώς η σύγχρονη τάση είναι η «αφαιρετική οινοποίηση». Το παραπάνω ως διεργασία είναι εξαιρετικά δύσκολο, γιατί απαιτεί βαθιά γνώση και αυστηρές προδιαγραφές παραγωγής. Στα βιολογικά κρασιά περιορίζονται τα θειώδη στα κρασιά όμως, τα θειώδη είναι απαραίτητα γιατί αποτρέπουν τυχόν αλλοιώσεις.

Οινοτουρισμός-αναπόσπαστο κομμάτι της δραστηριότητας των οινοπαραγωγών

Ο κύριος Νικολού αναφέρει ότι ετησίως δέχονται πολλούς επισκέπτες, κυρίως από το εξωτερικό που έρχονται για να δοκιμάσουν τα κρασιά και να ζήσουν την εμπειρία της γεύσης. Τονίζει μάλιστα ότι «το κρασί πρέπει να το βλέπουμε με σεβασμό». Αναφέρει χαρακτηριστικά ότι «έως το 1986 οι Γάλλοι προσέφεραν κρασί στα γεύματα των σχολείων για παιδιά από 15 ετών και πάνω», στοιχείο που δείχνει την κουλτούρα τους και προκύπτει βέβαια από τη μεγάλη παραγωγή κρασιού που είχαν.

Η σύγχρονη τάση είναι η «αφαιρετική οινοποίηση». Το παραπάνω ως διεργασία είναι εξαιρετικά δύσκολο, γιατί απαιτεί βαθιά γνώση και αυστηρές προδιαγραφές παραγωγής. Στα βιολογικά κρασιά περιορίζονται τα θειώδη στα κρασιά όμως, τα θειώδη είναι απαραίτητα γιατί αποτρέπουν τυχόν αλλοιώσεις.

Προκλήσεις και δυσκολίες για το επάγγελμα

Σύμφωνα με τον κύριο Νικολού «για να μείνει κάποιος στο επάγγελμα πρέπει να έχει πολύ μεράκι». Πρόκειται για ένα επάγγελμα που απαιτεί γνώσεις, κεφάλαιο και επιπλέον ο ανταγωνισμός είναι πολύ μεγάλος. Ωστόσο, το επάγγελμα του οινολόγου είναι εξαιρετικά ενδιαφέρον, καθώς συνδυάζει χημεία, βιοχημεία, βιολογία, ιστορία και γεωπονία. Ο κύριος Νικολού αναφέρει ότι «στο πανεπιστήμιο έρχονται συχνά άνθρωποι που έχουν συνταξιοδοτηθεί και θέλουν το πτυχίο του οινολόγου για να φτιάξουν το δικό τους οινοποιείο στο χωριό». «Τα οινοποιεία είναι σημαντικό να έχουν συνέχεια», προσθέτει. «Κάθε οινοποιείο έχει το δικό του μικροκλίμα και τις δικές του «μαγίες» που φωλιάζουν στις πέτρες και τους τοίχους, αυτό δίνει και στο κρασί του κάθε οινοποιείου τη μοναδικότητά του, τον ιδιαίτερο χαρακτήρα του».

Sol splendit Omnibus - Ο ήλιος λάμπει για όλους

Έρευνα για τις «δεύτερες ευκαιρίες» μέσω της
εκπαίδευσης και τις συνθήκες κράτησης στα
σωφρονιστικά καταστήματα νέων

Συνέντευξη με τον κύριο Πέτρο Δαμιανό, πρώην
διευθυντή Σχολικών μονάδων Αυλώνα

Γράφουν ο ΔΙΟΜΗΔΗΣ ΛΙΑΛΙΟΣ & ο
ΑΓΓΕΛΟΣ ΜΑΛΙΩΡΗΣ

Περπατώντας στους διαδρόμους του σχολείου του Αυλώνα, αμέσως διαπιστώνει κανείς πως οι τοίχοι δεν είναι γκριζοί, ούτε άδειοι από νόημα - αλλά σφύζουν από ζωή, χρώμα και μηνύματα γεμάτα ελπίδα. Μεταξύ αυτών των συνθημάτων και εκείνο του Γάιου Πετρώνιου: «Ο ήλιος λάμπει για όλους».

Στον χώρο αυτό, στο Ειδικό Σωφρονιστικό Κατάστημα Νέων Αυλώνα (ΕΣΚΝΑ), πριν 26 χρόνια ένας εμπνευσμένος δάσκαλος, ο Πέτρος Δαμιανός είδε το όραμά του - τη δημιουργία σχολείου όλων των βαθμίδων, ικανό να καλύψει τις ανάγκες όλων των μαθητών που το επιθυμούν- να υλοποιείται. Η προσπάθεια που ο ίδιος κατέβαλε επί σειρά ετών είχε ως αποτέλεσμα οι αχτίδες του ήλιου να βρουν τον δρόμο τους, μέσα από το τσιμέντο και τα σίδερα των κελιών, και να φτάσουν στα μάτια και, πρωτίστως, στις καρδιές των νεαρών κρατουμένων.

-Ποια ήταν η σκέψη η οποία σας κινητοποίησε να ασχοληθείτε τόσο αποφασιστικά με την εκπαίδευση στις φυλακές;

-Σκεφτείτε το εξής: Την ώρα που ο δικαστής δικάζει και επιβάλλει μια ποινή, αφαιρεί ένα ανθρώπινο δικαίωμα - και αυτό είναι η ελευθερία κίνησης. Αφού κανείς δεν έχει αφαιρέσει το δικαίωμα στην παιδεία, δεν πρέπει να έχει τη δυνατότητα και αυτός που είναι μέσα στη φυλακή να σπουδάσει;

Σε αυτό το πνεύμα, ο ίδιος ξεκίνησε εθελοντικά το 1994, να προσφέρει μαθήματα σε ιδρύματα που εποπτεύονται από το υπουργείο δικαιοσύνης, ενώ, το 1997 το εγχείρημά του επεκτάθηκε και στον χώρο των φυλακών. Η προσπάθεια του σύντομα ενισχύθηκε από συναδέλφους του, με αποτέλεσμα να διαμορφωθούν οι πρώτες κοινότητες μαθητών. Το πρώτο σχολείο δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης ιδρύθηκε το 2000, ενώ, ως τότε οι μαθητές τυπικά φοιτούσαν ως «κατ' οίκον διδασκόμενοι» στο πλησιέστερο στη φυλακή σχολείο.

Η εκπαίδευση είναι δικαίωμα ανεξάρτητο της νομικής κατάστασης του ατόμου καθώς από αυτό συναρτάται και ο τρόπος άσκησης άλλων δικαιωμάτων που αφορούν

κάθε έκφανση της ανθρώπινης προσωπικότητας και της εξέλιξης του ατόμου. Πολύ περισσότερο στις φυλακές το δικαίωμα της εκπαίδευσης αποκτά μεγαλύτερη αξία. Η εκπαίδευση εκεί γίνεται το μέσο για να αναγνωρίσει το έγκλειστο άτομο γιατί η συμπεριφορά του δεν ήταν αποδεκτή, το μέσο για να αντιπαλέψει τις αρνητικές συνέπειες της ανελευθερίας, ένας τρόπος για να αναγνωρίσει αξίες και να αποτραπεί επανάληψη μια εγκληματικής ενέργειας αλλά κυρίως ο μόνος δρόμος για να εξερευνήσει το άτομο την ταυτότητα του. Το παραπάνω έγινε πραγματικότητα σε εθνικό επίπεδο με το άρθρο 31 του

N.4521/2018, που τροποποιήθηκε με το άρθρο 74 του N.4763/2020

Η εκπαίδευση γίνεται το μέσο για να αναγνωρίσει το έγκλειστο άτομο γιατί η συμπεριφορά του δεν ήταν αποδεκτή, να αντιπαλέψει τις συνέπειες της ανελευθερίας, να εξερευνήσει την ταυτότητα του.

-Πώς λειτουργεί πρακτικά το σχολείο στο κατάστημα του Αυλώνα; Το σχολείο είναι εντός του καταστήματος;

-Ναι, είναι εντός του καταστήματος. Υπάρχει ένας χώρος όπου τα παιδιά από το κυρίως κτίριο της φυλακής, περνούν μέσα από έναν διάδρομο, φτάνουν στο προαύλιο του σχολείου και από εκεί μπαίνουν στις τάξεις. Όταν τελειώσει το σχολείο, φεύγουν και πηγαίνουν στο κελί τους. Φυσικά η φοίτηση των μαθητών δεν είναι υποχρεωτική, όπως δεν είναι υποχρεωτική και η τοποθέτηση των εκπαιδευτικών. Η πρόσληψη γίνεται μόνο αν το ζητήσει ο ίδιος ο

ο εκπαιδευτικός» πρέπει να έρθει μόνο αν το επιθυμεί πραγματικά. Και όντως, όλα αυτά τα χρόνια λειτουργήσαμε με άψογο τρόπο.

Παρά το γεγονός ότι η φοίτηση στο σχολείο δεν είναι υποχρεωτική, επιλέγεται τελικά γιατί συνεπάγεται μείωση της ποινής. Θα έλεγε κανείς ότι αυτό αρκεί για να γίνουν τα φυλακισμένα παιδιά ξανά μαθητές. Στην πράξη ωστόσο, σύμφωνα με τα λεγόμενα των έγκλειστων παιδιών αλλά και όσα γίνονται στην εκπαιδευτική διαδικασία, το αρχικό κίνητρο ξεχνιέται. Τα παιδιά αποκτούν μαθητική συνείδηση και βρίσκουν διέξοδο από τη μονοτονία του κελιού. Ένας νεαρός κρατούμενος δήλωσε: «Σε μαθαίνει πώς να συμπεριφέρεσαι, σου αλλάζει τη γλώσσα.»

-Φαντάζομαι θα υπάρχουν πολλές δυσκολίες στη λειτουργία του σχολείου, ποια είναι η μεγαλύτερη;

-Αν και πάντοτε υπάρχουν προβλήματα πειθαρχίας, δεν ήταν τα μεγαλύτερα. Η πιο μεγάλη δυσκολία είναι με διαφορά, τα προσωπικά ζητήματα που αντιμετωπίζουν τα παιδιά. Όταν φτιάξαμε το σχολείο και πήρα στα χέρια μου τα μητρώα των μαθητών, ξέρετε τι διαπίστωσα; Δεν υπήρχε ούτε μια καρτέλα που να μην έγραφε επάνω "αλλαγή σχολικού περιβάλλοντος". Ας σκεφτούμε τι σημαίνει αυτό για το εκάστοτε παιδί. Όταν ένας μαθητής αλλάζει σχολικό περιβάλλον εξαιτίας παραβατικής συμπεριφοράς πάει στο νέο του σχολείο με μια ταμπέλα ήδη κολλημένη - "ο καβγατζής", "ο φασαριόζος". Και εκεί, προσπαθεί να επαληθεύσει αυτή την ταμπέλα, γιατί είναι η μόνη του ταυτότητα. Θέλει να αποδείξει στους συμμαθητές του ότι "είναι αυτός που λένε". Κι έτσι, η ιστορία επαναλαμβάνεται και τα περιστατικά γίνονται πιο έντονα. Όλα ξεκινούν με μικρές φασαρίες, αργότερα υπάρχουν σοβαρότερες πράξεις. Αρχίζουν οι επαφές με ανακριτές, με αστυνομικά τμήματα, με εισαγγελείς. Σε πρώτη φάση, οι αρχές δείχνουν επιείκεια - μια φορά, δύο φορές. Κάποια στιγμή, όμως, συμβαίνει κάτι τόσο τρανταχτό που δεν μπορούν πέρα να επιβάλλουν την ποινή της φυλάκισης. Κι έτσι, έρχεται σε εμάς. Στην συνειδητοποίηση αυτή άρχισα να αναθεωρώ, όχι μόνο για τα παιδιά, αλλά και για το ίδιο το εκπαιδευτικό μας σύστημα

Είναι αλήθεια ότι η παραβατικότητα των νέων ήταν ανέκαθεν ένα ζήτημα σύνθετο. Τα τελευταία χρόνια προβάλλεται ότι έχει προσλάβει πολύ μεγάλες διαστάσεις. Η επιμελήτρια ανηλικών Γεωργία Μπαλτήρα ανέφερε ότι μεταξύ των ετών 2019-2023 ο αριθμός των περιστατικών νεανικής παραβατικότητας διπλασιάστηκε, αν και πρέπει να σημειωθεί πως τα τελευταία χρόνια γίνονται διαρκώς αυστηροποιήσεις του ποινικού κώδικα. Σύμφωνα με δημοσιευμένη έρευνα οι υποθέσεις που απασχόλησαν τις Αρχές το 2025 και αφορούν ανήλικους παραβάτες ξεπέρασαν τις 9000. Κύριο αίτιο των παραπάνω είναι η έλλειψη επικοινωνίας στους κόλπους της οικογένειας. Ωστόσο, αυτό που πραγματικά αδυνατεί να γίνει είναι, ο «δευτερος φορέας διαπαιδαγώγησης», το σχολείο, να βοηθήσει αυτά τα παιδιά. Επιστήμονες, όπως ψυχολόγοι και κοινωνικοί λειτουργοί, απουσιάζουν από τα σχολεία της χώρας. Οι εκπαιδευτικοί από την άλλη, διστάζουν να κάνουν το «κάτι παραπάνω» και το σχολείο διώχνοντας το παιδί, κάνει στην πραγματικότητα μετακύλιση ευθυνών. Αυτό που θα βοηθούσε αρχικά, θα ήταν μια στενή συνεργασία σχολείου -οικογένειας αλλά κάτι τέτοιο είναι εκτός της κουλτούρας μας.

-Τι είναι εκείνο που κάνει τα παιδιά των φυλακών, τελικά να συνεργάζονται;

-Είναι απλό. Στο περιβάλλον του σχολείου τα παιδιά νιώθουν ότι υπάρχει ενδιαφέρον και αγάπη. Αυτό δημιουργεί μέσα τους μια πρωτόγνωρη εμπειρία, αισθάνονται ότι μπαίνουν σε έναν χώρο διαφορετικό. Και τότε αρχίζουν να θέλουν να συμμετέχουν. Τα πρώτα χρόνια, μάλιστα, φτιάχναμε καινούργια τμήματα μετά τα Χριστούγεννα, γιατί μετά τη μεγάλη γιορτή που οργανώναμε - μια γιορτή ανοιχτή για όλη τη φυλακή - πολλά παιδιά ζητούσαν να εγγραφούν στο σχολείο. Δεν ήθελαν απλώς να παρακολουθήσουν - ήθελαν να συμμετάσχουν σ' αυτή την ομορφιά».

-Τι είδους προγράμματα , πέρα από τη βασική εκπαίδευση γίνονται στο σχολείο;

-Είχαμε και έχουμε παιδιά που συμμετείχαν στους διαγωνισμούς της Ελληνικής Μαθηματικής Εταιρείας, στους πανελλήνιους διαγωνισμούς του Υπουργείου Παιδείας και βραβεύτηκαν. Ακόμη, δημιουργήθηκαν προγράμματα σχολικά με τη μουσική, τον χορό, το θέατρο, τη ζωγραφική, τη δημιουργική γραφή, τον κινηματογράφο, το ραδιόφωνο, τον αθλητισμό, την μαγειρική, την εφημερίδα, τα ψηφιακά μέσα. Τα προγράμματα χορού ή θεάτρου ήταν δύσκολα στην αρχή, γιατί απαιτούν σωματική έκφραση. Στο γράψιμο εκτίθεσαι με τις λέξεις - στο θέατρο εκτίθεσαι με το σώμα. Εκεί, λοιπόν, χρειάστηκε πολλή πειθώ. Οι δάσκαλοι τους έπεισαν ότι θα είναι κάτι όμορφο, κι όταν ανέβηκαν στη σκηνή και εισέπραξαν χειροκρότημα - όχι ειρωνεία - από τους συμμαθητές και τους καλεσμένους, εκεί άρχισαν να "ξελύονται". Αυτό το χειροκρότημα ήταν θεραπευτικό - τους έκανε περήφανους. Το εναρκτήριο λάκτισμα όλων αυτών των δραστηριοτήτων, ήταν η δημιουργία μιας σχολικής εφημερίδας. Στο πρώτο μας τεύχος, πήραν οι μαθητές από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας. Τα επόμενα χρόνια πήραμε μέρος και σε διαγωνισμούς σχολικής εφημερίδας. Όλες αυτές οι δράσεις τονώνουν την αυτοεκτίμηση των παιδιών και το κυριότερο δημιουργούν αισιοδοξία για το μέλλον. Ξέρετε, έχω ακούσει πολλά

παιδιά να λένε: "Το σώμα μου το έχουν φυλακίσει - το πνεύμα μου δεν μπορούν να το φυλακίσουν". Και το πιστεύουν βαθιά αυτό. Είναι αλήθεια. Είναι ένας τρόπος να ξαναρχίζεις να ονειρεύεσαι

Η εφημερίδα που δημιούργησαν τα παιδιά του Αυλώνα συμμετείχε και στο διαγωνισμό που διοργάνωσαν στο παρελθόν «ΤΑ ΝΕΑ» και ο τίτλος της εφημερίδας ήταν «προςΠαθώντας για το αύριο». Τίτλος δηλωτικός της επιθυμίας τους να ανοίξουν ένα παράθυρο προς την κοινωνία.

Αυτό που πραγματικά αδυνατεί να γίνει είναι, ο «δευτερος φορέας διαπαιδαγώγησης», το σχολείο, να βοηθήσει αυτά τα παιδιά.

Επιστήμονες, όπως ψυχολόγοι και κοινωνικοί λειτουργοί, απουσιάζουν από τα σχολεία της χώρας. Οι εκπαιδευτικοί διστάζουν να κάνουν το «κάτι παραπάνω» και το σχολείο διώχνοντας το παιδί, κάνει στην πραγματικότητα μετακύλιση ευθυνών.

«Αν και πάντοτε υπάρχουν προβλήματα πειθαρχίας, δεν ήταν τα μεγαλύτερα. Η πιο μεγάλη δυσκολία είναι με διαφορά, τα προσωπικά ζητήματα που αντιμετωπίζουν τα παιδιά.»

-Ποιες είναι οι αντικειμενικές δυσκολίες που υπάρχουν στην εκπαιδευτική διαδικασία μέσα σε ένα κατάστημα κράτησης;

-Θα σας πω. Σήμερα διαβιώνω περίπου 400 άτομα σε μια φυλακή που έχει χτιστεί για 170-200. Σε κελί με 4 κρεβάτια κοιμούνται 6 άτομα - κάποιιοι στο πάτωμα. Υπάρχουν παιδιά που περιμένουν να έρθουν σχολείο για να κοιμηθούν σε μια καρέκλα. Επιπλέον, υπάρχει έλλειψη προσωπικού φύλαξης.

Το ίδρυμα Μαραγκοπούλου για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, στο οποίο δραστηριοποιείται και ο κύριος Δαμιανός, διοργάνωσε τον Οκτώβριο του 2025 εκδήλωση με θέμα τις «Συνθήκες κράτησης στις ελληνικές φυλακές». Τα στοιχεία που προέκυψαν ήταν αποκαρδιωτικά. Το κυριότερο προβλήματα είναι ο υπερπληθυσμός και η υποστελέχωση.

-Πώς αρχίζει να αισθάνεται ένα παιδί που φοιτά σε σχολείο στη φυλακή; Αρχίζει να αναθεωρεί, να ελπίζει, να ονειρεύεται; Ποιο είναι συνηθέστερα το μέλλον του;

-Αυτό είναι το πιο σημαντικό: αρχίζει να ονειρεύεται. Βλέπει τι συμβαίνει, και μπορεί να πει: "Θέλω να κάνω αυτό, το άλλο... Θέλω να σταματήσω τη ζωή που έκανα". Βέβαια, αυτό ξεκινά στο επίπεδο του ονείρου - γιατί η πραγματικότητα είναι σκληρή. Όταν μιλάμε, μου λένε ειλικρινά πως φαντάζονται τον εαυτό τους μετά από χρόνια.

Δεν με κοροϊδεύουν - όντως θα ήθελαν αυτή τη ζωή. Πολλά, όμως, δεν τα καταφέρνουν. Και εδώ θέλω να σταθώ: λείπει η υποστηρικτική περιβάλλον μετά την αποφυλάκιση.

Ο Ρόκας, από τη Λιθουανία, πρώην μαθητής του σχολείου στον Αυλώνα, κρατούμενος για διακίνηση ναρκωτικών, τα κατάφερε. Έγινε φοιτητής στο ΕΜΠ και μπόρεσε να αρχίσει να σχεδιάζει τη ζωή του. Όλα τα χρόνια λειτουργίας του σχολείου στον Αυλώνα πάνω από 45 μαθητές εισήχθησαν σε σχολές της Τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Ωστόσο και εκείνοι που δεν τα κατάφεραν, πίστεψαν σε αυτό που ο Ρόκας δήλωσε: «Η γνώση είναι ελευθερία».

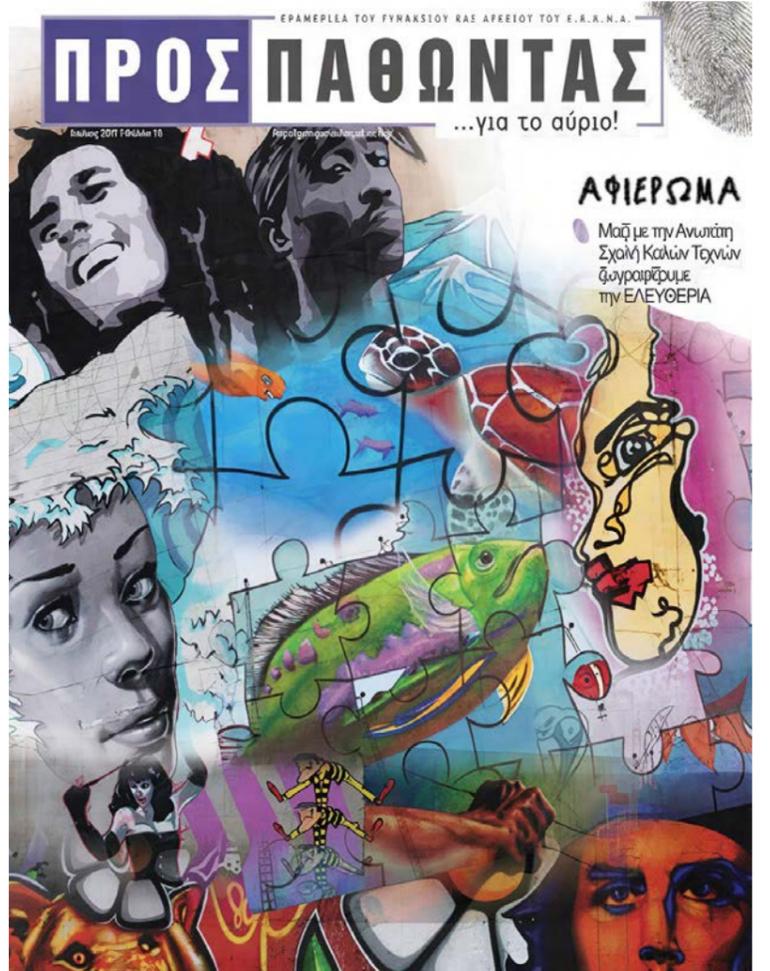
-Ποια είναι η επόμενη μέρα; Πώς αντιμετωπίζει η κοινωνία τα παιδιά που αποφυλακίζονται;

-Αν με ρωτάς πώς η κοινωνία αντιμετωπίζει αυτά τα παιδιά μετά την αποφυλάκιση, θα σου πω την αλήθεια: έχουμε πολύ δρόμο μπροστά μας. Γιατί υπάρχει προκατάληψη. Ο νόμος λέει: αν κάνεις κάτι, πληρώνεις το τίμημα. Αλλά αφού πλήρωσες, πρέπει να έχεις το δικαίωμα να ξαναρχίσεις. Κι εκεί είναι που κολλάμε ως κοινωνία. Ένας πρώην μαθητής μου, για παράδειγμα, βρήκε δουλειά σε μια κουζίνα εστιατορίου. Ο εργοδότης ήταν καλοπροαίρετος, τον εμπιστεύτηκε, τον πήρε. Δούλεψε καλά για λίγο καιρό. Μέχρι που το έμαθαν οι θαμώνες. Και τότε πίεσαν τον ιδιοκτήτη να τον απολύσει, μόνο και μόνο επειδή ήταν πρώην κρατούμενος. Αυτό, βλέπετε, δεν μπορεί να το λύσει ο νόμος. Είναι θέμα νοοτροπίας. Είναι ζήτημα κοινωνίας. Εκεί πρέπει όλοι να δουλέψουμε, εσείς, εμείς, οι δημοσιογράφοι, οι εκπαιδευτικοί, για να αλλάξει η ματιά μας απέναντι στον άνθρωπο που έκανε ένα λάθος αλλά προσπαθεί να ξανασταθεί

-Ποιος πιστεύετε ότι πρέπει να είναι ο ρόλος του κράτους στο πλαίσιο της «φροντίδας» των ανηλικών έτσι ώστε να μην φτάσουν στο να παραβατήσουν.

-Θα έπρεπε σε κάθε σχολείο να υπάρχει ειδική ομάδα για τα παιδιά με δυσκολίες, για να μην τα «στέλνουμε» απλώς αλλού. Κι όταν η κατάσταση είναι πολύ δύσκολη, η ομάδα του προηγούμενου σχολείου μαζί με την ομάδα του σχολείου υποδοχής να φροντίζουν για την ομαλή μετάβαση, ώστε να μην χειροτερέψει η κατάσταση και το παιδί να μην οδηγηθεί στον δρόμο. Δεν το κάνουμε. Και δεν φταίνε μόνο τα σχολεία. Σε κάθε γειτονιά οι Δήμοι πρέπει να έχουν ισχυρές κοινωνικές υπηρεσίες (σήμερα είναι μικρές), για να στηρίζουν δυσλειτουργικές οικογένειες και περιβάλλοντα. Το παιδί που «προκαλεί προβλήματα» κουβαλά προβλήματα - δεν τα γέννησε το σχολείο. Το σχολείο, ως θεσμός, οφείλει να το βοηθήσει να τα λύσει. Το μάθημα δεν είναι μόνο «ύλη» - είναι και όλα τα υπόλοιπα.

Ας σταθούμε σε αυτό, η εκπαίδευση είναι κάτι περισσότερο από την πιστοποιημένη, αποστειρωμένη γνώση. Όταν γίνεται σωστά, όπως για παράδειγμα μέσω των προγραμμάτων που αναφέρθηκαν, μπορεί να αποτελέσει μέσο συναισθηματικής ανάκαμψης και προσωπικής ανακάλυψης. Το πιο σημαντικό, όμως, είναι ότι η πνευματική ελευθερία που παρέχει δεν γνωρίζει όρια, προκαταλήψεις ούτε διακρίσεις. Σε αυτήν ακριβώς την βαθιά δύναμη της εκπαίδευσης πιστεύει ο κύριος Δαμιανός, και για αυτήν πάσχιζε. Το δικαίωμα της εκπαίδευσης, λοιπόν, για τους κρατούμενους, δεν είναι απλώς ζήτημα «τυπικό»... είναι μια ανεμόσκαλα, ένα μέσο πνευματικής διαφυγής από το έρεβος της άρνησης, μια δεύτερη ευκαιρία στην παιδεία, στην ελευθερία, στη ζωή.

Η εφημερίδα που δημιούργησαν τα παιδιά του Αυλώνα συμμετείχε και στο διαγωνισμό που διοργάνωσαν στο παρελθόν «ΤΑ ΝΕΑ» και ο τίτλος της εφημερίδας ήταν «προςΠαθώντας για το αύριο». Τίτλος δηλωτικός της επιθυμίας τους να ανοίξουν ένα παράθυρο προς την κοινωνία.

Ζωγραφιά που έκαναν τα παιδιά του Αυλώνα και απεικονίζει την ελιά που φύτεψε συμβολικά ο κύριος Δαμιανός με τον Αναστάσιο Παπαληγούρα, όταν ο δεύτερος επισκέφθηκε το σχολείο στις φυλακές Αυλώνα και δεσμεύθηκε για τη δημιουργία ενός μεγαλύτερου στον ίδιο χώρο. Το σχολείο εγκαινιάστηκε τον Σεπτέμβριο του 2004.

Σκίτσογραφία της ΑΝΤΩΝΙΑΣ ΚΟΛΙΟΠΟΥΛΟΥ

Πότε γίναμε τόσο «δυτικοί»;

Γράφει η ΒΙΚΥ ΝΙΚΟΛΑΟΥ

Θυμάμαι ιστορίες μεγαλύτερων για μαζώξεις σε σπίτια με θείους, θείες, γιαγιάδες, παππούδες και παιδιά! Φίλους καρδιακούς και γνωστούς που δεν έχαναν την ευκαιρία για κάποια συνάντηση! Θυμάμαι ιστορίες που οι άνθρωποι συζητούσαν έντονα ακόμα και θέματα που δεν γνώριζαν, γελούσαν και καβγάδιζαν. Μέρους από εκείνες που θέλεις να θυμάσαι. Ιστορίες όχι πολύ παλιές... Πέρασαν όμως -μάλλον ανεπιστρεπτή. Στις δικές μας πια μέρες, παρατηρούμε όλο και πιο έντονα την επικράτηση της αποξένωσης και της μοναξιάς ανάμεσα στους ανθρώπους. Ιδιαίτερα στην Ελλάδα, που παλαιότερα οι ονομαστικές και παραδοσιακές εορτές, τα καλέσματα και τα τραπέζια ήταν αφορμή για συναντήσεις, σύμφιξη διαπροσωπικών σχέσεων και επίλυση διαφορών μεταξύ των ανθρώπων, σήμερα αυτές οι εκδηλώσεις έχουν εκλείψει. Η ανταλλαγή δώρων και το αίσθημα της φιλοξενίας απουσιάζουν από τη ζωή των Ελλήνων ενώ κάποτε αποτελούσαν αναπόσπαστο κομμάτι της.

Οι σημερινοί Έλληνες πλέον υιοθέτησαν έναν άλλο τρόπο ζωής διαφορετικό από τον παλιό, λίγο πιο «δυτικό» ή ας πούμε λιγότερο μεσογειακό -ελληνικό. Ο τρόπος αυτός υπαγορεύει τυπική -επιφανειακή επικοινωνία, αδιαφορία αλλά και ατελείωτη εσωτερική μοναξιά. Είναι περισσότερο ένας νέος τρόπος ζωής που αφιερώνεται σε έναν ένα αγώνα δρόμου προς τον ανταγωνισμό και το κέρδος στον οποίο ο προσωπικός χρόνος για ανθρώπινη και χαλαρή επαφή δεν έχει χώρο... Κάτι που οδηγεί χωρίς αμφιβολία στο να χάνουμε την ίδια μας την υπόσταση ως άνθρωποι.

Η αποξένωση γίνεται πια η αυτονόητη κατάσταση όλων. Η καθημερινότητα ορθώνεται σκληρή, πιεστική και ανυπόφορη. Η εργασία έχει γίνει πλέον ιδιαίτερα απαιτητική μέσα σε οικονομικές συνθήκες ασταθείς και δύσκολες. Δεν λείπουν και οι εικόνες από ανθρώπους σκυθρωπούς, λυπημένους και θυμωμένους να είναι περισσότερο μόνοι από ποτέ, να δυσκολεύονται να επικοινωνήσουν μεταξύ τους και να κατανοήσουν ο ένας τον άλλο.

Στις ελληνικές μεγαλουπόλεις κυρίως, συνειδητοποιούμε ότι έχει εκλείψει και η έννοια της γειτονιάς... Η άλλοτε γεμάτη φωνές και ζωντάνια συνοικία έχει παραχωρήσει τη θέση της σε δρόμους άχαρους, σιωπηλούς... Συγκάτοικοι σε πολυκατοικίες αλλά και γείτονες δεν γνωρίζονται πια

μεταξύ τους. Η οικειότητα έχει δώσει τη θέση της στην καχυποψία και την επιφυλακτικότητα.

Διαπιστώνουμε με θλίψη, ότι όμορφες εικόνες με οικογένειες γύρω από το κυριακάτικο τραπέζι και ανθρώπους να συγκεντρώνονται με ανυπομονησία σε αυλές τα καλοκαιρινά απογεύματα για να συζητήσουν τα νέα της ημέρας, έχουν εκλείψει. Η μοναξιά, ένας ύπουλος εχθρός, έρχεται ήσυχχα και εγκαθίσταται στα σπίτια αλλά και στις καρδιές των ανθρώπων με διακριτικότητα χωρίς να την αντιληφθούμε. Η ελληνική κοινωνία, η οποία ανέκαθεν είχε χαρακτήρα συλλογικό σήμερα λειτουργεί με οδηγό τον ατομισμό και τις εγωιστικές συμπεριφορές.

Τραγική απόδειξη όλων των παραπάνω τα ποσοστά ανθρώπων που ζουν πια εντελώς μοναχικά! Μια κατάσταση που γίνεται αβάσταχτη τις εορταστικές μέρες του χρόνου! Έτσι κι αλλιώς όμως για τους περισσότερους γιορτές πια σημαίνουν ατομική κατανάλωση και επικοινωνία με συνανθρώπους που εκπληρώνεται με ένα τυπικό μήνυμα στο κινητό τηλέφωνο ή στα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης.

Η ελληνική φιλοξενία, βαθιά ριζωμένη στην ελληνική παράδοση, η οποία από την αρχαία Ελλάδα θεωρούταν ιερό καθήκον, έχει αποκτήσει δυτικά χαρακτηριστικά που αλλοίωσαν την έννοιά της. Η εγκάρδια και η ζεστή υποδοχή επισκεπτών-αυτονόητη ελληνική συμπεριφορά- τείνει να εκλείψει από τις απαιτήσεις της σύγχρονης εποχής που τη χαρακτηρίζουν το άγχος και η ανασφάλεια. Αντιμετωπίζουμε πλέον τους γύρω μας με φόβο και καχυποψία, δεν ανοίγουμε το σπίτι μας εύκολα, έχουμε κλειστεί στον εαυτό μας αδιαφορώντας για τον διπλανό μας.

Όλα αυτά μας προβληματίζουν και προκαλούν ανησυχία σε ό,τι αφορά τις ανθρώπινες σχέσεις. Θεωρώ ότι η έλλειψη εγγύτητας είναι δυνατό να οδηγήσει στην έλλειψη συναισθημάτων καθώς και στην απουσία όλων εκείνων των χαρακτηριστικών που συνθέτουν την έννοια του ανθρώπου.

Μπορούμε και είναι αναγκαίο να αντισταθούμε. Ας προσπαθήσει ο καθένας ατομικά αλλά και όλοι μαζί να πλησιάσουμε ο ένας τον άλλο, να εκφράσουμε όλα όσα νιώθουμε και αισθανόμαστε, να γίνουμε πιο εκδηλωτικοί! Μόνο έτσι θα ανακτήσουμε τη χαμένη μας ταυτότητα και θα είμαστε πραγματικά χαρούμενοι και πλήρεις.

Ο φαύλος κύκλος βαρεμάρας

Γράφει ο ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΜΕΤΑΞΑΣ ΜΑΡΙΑΤΟΣ

Κάθομαι στο μετρό, μόνος, ψάχνω τα ακουστικά μου που πρέπει να είναι κάπου χωμένα στη τσέπη μου, αλλά δεν τα βρίσκω. Αποφασισμένος ότι τα ξέχασα ή ότι τα έχασα - κάτι λογικό για εμένα - αρχίζω συνειδητά να κοιτάω τον κόσμο γύρω μου. Μια κυρία με το μωρό της, μια παρέα παιδιών που φωνάζουν και γελούν, ένας πλανόδιος που τραγουδά. Μπροστά μου ένας κύριος που περιγράφει την κατάσταση που βιώνει η ανθρωπότητα. Έχει τα ακουστικά στα αυτιά (πόσο θα ήθελα εγώ να τα έχω), ένα βαρεμένο και κουρασμένο βλέμμα που κυριολεκτικά μιλάει και λέει σε όλους μας πως δεν μας αντέχει ενώ ταυτόχρονα όλο και κάτι χαζεύει στο κινητό του. Πάσχει ξεκάθαρα από τη «νόσο» της βαρεμάρας. Κοιτώντας τον όμως και έχοντας χαθεί πλέον βαθιά στις σκέψεις μου σκέφτομαι πόση αλήθεια κρύβει ο κύριος αυτός και συνειδητοποιώ πως όλοι μας πάσχουμε από την ίδια ασθένεια.

Οι άνθρωποι σήμερα έχουμε γίνει ρηχοί και μονότονοι. Είμαστε συνεχώς σε μια προσπάθεια να κάνουμε τη ζωή μας όμοια με αυτή που βλέπουμε στο «παραδεισένιο» ψηφιακό κόσμο. Οι περισσότεροι από εμάς, ειδικά οι πιο νεαρές ηλικίες, χρησιμοποιούμε το κινητό μας υπερβολικά πολλές ώρες την μέρα. Φοβερό είναι επίσης το πόσο γρήγορα λέμε όλοι πως περνάει ο καιρός - χωρίς να καταλάβουμε - κάτι που όντως σήμερα ισχύει σε μεγάλο βαθμό, πολύ περισσότερο από παλιά. Πολλοί επίσης βρίσκονται σε μια πνευματική αναστάτωση, δεν ξέρουν τι θέλουν και τι δεν θέλουν, βρίσκουν τους εαυτούς τους ανήμπορους να κάνουν τη παραμικρή αλλαγή στη ζωή τους και τους πιάνει ένα ρίγος όταν σκέφτονται τη λέξη «μέλλον».

Το χειρότερο από όλα; Έχουμε φτάσει πλέον σε μια κατάσταση που βαριόμαστε που υπάρχουμε. Πώς όμως φτάσαμε σε αυτό το σημείο και πώς γίνεται να μην ξέρουμε καν τι θέλουμε να κάνουμε με τη ζωή μας ή ακόμα και ποιες είναι οι πραγματικές μας ανάγκες; Η δίκη ξεκίνησε, μάρτυρες εμείς και κατηγορούμενος η βαρεμάρα.

Η βαρεμάρα κατά την άποψή μου συνδέεται πλέον σε μεγάλο βαθμό με την τριβή που έχουμε με τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και τις πληροφορίες που δεχόμαστε από εκείνα. Πριν όμως το αναλύσουμε περισσότερο ας εξηγήσουμε τι σημαίνει «βαριέμαι τα πάντα». Ως άνθρωποι έχουμε μια φυσική κλίση να ακολουθούμε την ευκολότερη και τη γρηγορότερη διαδρομή. Δυστυχώς ή ευτυχώς όμως, η «εξέλιξη» όποιος φύσης πηγάει από τη δυσκολία, από την προσπάθεια, από τη βασανιστικά αργή και κουραστική διαδρομή. Η αποφυγή, λοιπόν, των διαδρομών αυτών επειδή «βαριόμαστε» να τις υπομείνουμε, μάς οδηγεί σε μια στασιμότητα και σε μια πνευματική ξηρασία που με τη σειρά της μας οδηγεί στο να βαριόμαστε περισσότερο. Πέφτουμε δηλαδή θύματα του φαύλου κύκλου της βαρεμάρας.

Πάμε τώρα στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Δεν είναι μυστικό πως εφαρμογές όπως το Instagram, το Tik Tok, ακόμα και το YouTube είναι φτιαγμένες έτσι ώστε να είμαστε κολλημένοι σαν βεντούζες στις συσκευές μας. Μπορεί να φαίνονται «αθώες», αλλά από πίσω κρύβουν προσεκτικά δομημένους και λεπτομερώς κατασκευασμένους αλγόριθμους, που σκοπό έχουν να μας μελετήσουν, να μας μάθουν πιο καλά και από εμάς τους ίδιους(!) και στη συνέχεια να ξεκινήσουν το

Σ της σύγχρονης ιάρας

**Η αποφυγή των
διαδρομών αυτών επειδή
«βαριόμαστε» να τις
υπομεινουμε, μάς οδηγεί
σε μια στασιμότητα
και σε μια πνευματική
ξηρασία που με τη σειρά
της μας οδηγεί στο να
βαριόμαστε περισσότερο.
Πέφτουμε στο φαύλο
κύκλο της βαρεμάρας.**

«πυροβολητό» με το κατάλληλο περιεχόμενο. Περιεχόμενο το οποίο είναι «κεντημένο και ραμμένο στα μέτρα μας», ακριβώς αυτό που θέλουμε να δούμε. Τι συμβαίνει όμως; Το περιεχόμενο αυτό είναι τέτοιο ώστε να προκαλεί τη μέγιστη χαλάρωση και ευχαρίστηση μας με ταυτόχρονη μηδενική προσπάθεια από μέρους μας. Η αληθινή ζωή όμως δεν λειτουργεί έτσι. Για να χαρείς που μπήκες στη σχολή που ήθελες πρέπει να κάτσεις να διαβάσεις ατελείωτες ώρες, για να πάρεις την προαγωγή που θες στη δουλειά σου πρέπει συνεχώς να δίνεις το καλύτερο εαυτό σου και να αντιμετωπίζεις πρόσωπο με πρόσωπο τις προκλήσεις. Μαθαίνοντας στον εγκέφαλο μας πόσο εύκολο είναι να μας ευχαριστήσουμε άμεσα, αποφεύγουμε να αντιμετωπίσουμε τη ζωή μας. Ξεχνάμε πως είναι να νιώθεις κούραση και πόνο. Οι αντοχές μας μηδενίζονται και θεωρούμε τον κόπο κάτι αδιανόητο. Όμως η ευχαρίστηση που παίρνουμε από τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης φεύγει όσο γρήγορα έρχεται. Και όταν κλείνουμε το κινητό

μας βαριόμαστε γιατί δεν μπορούμε να βρούμε ευχαρίστηση σε τίποτα, δεν θέλουμε καν να περάσουμε χρόνο με τις σκέψεις μας. Και αν ασχολούμαστε με κάτι άλλο ας πούμε με το διάβασμα, το διάλειμά μας είναι να χαζεύουμε στο κινητό από το οποίο όμως δεν έχουμε τα αναμενόμενα οφέλη της ξεκούρασης και της αποφόρτισης. Αποτέλεσμα; Δεν έχουμε την δύναμη να κάνουμε κάτι παραγωγικό και έτσι καταλήγουμε να μην έχουμε τη ζωή υπό τον έλεγχό μας. Πέρα από αυτό, όταν βαριόμαστε να ασχοληθούμε με την καθημερινότητά μας και τις δουλειές μας αδυνατούμε να βρούμε τι μας αρέσει και τι όχι, ποια είναι τα πραγματικά ενδιαφέροντά μας και συνεπώς τι επιλογές θα κάνουμε μελλοντικά.

Κλείνοντας θα έλεγα ότι τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και ο ψηφιακός κόσμος αποτελούν μια άκρως «επικίνδυνη παγίδα», ένα κενό πάνω από το οποίο ακροβατούμε σε λεπτό σχοινί, χωρίς να ξέρουμε και πώς να το κάνουμε ακριβώς. Μάθαμε στον εγκέφαλο μας πως το ψέμα είναι αλήθεια και ότι η αλήθεια είναι ψέμα και ερχόμαστε σε σύγκρουση με την ίδια μας τη φύση. Αφεθήκαμε στην ανακούφιση που προσφέρουν οι πονηροί αλγόριθμοι και βαρεθήκαμε την ίδια μας την ύπαρξη, επειδή δεν έχει τα χαρακτηριστικά του ψηφιακού κόσμου. Σήμερα, λοιπόν, πιο πολύ από ποτέ οι άνθρωποι που πραγματικά θα έχουν τον έλεγχο της ζωής τους θα είναι αυτοί που θα βγάλουν τον μυαλό τους από το θρόνο στο οποίο έχει κάτσει και θα το πετάξουν σε μια σπασμένη άβολη καρέκλα. Αυτοί που παρά το γεγονός πως θέλουν με όλο τους το «είναι» να ανοίξουν το κινητό τους κάθονται και βασανίζονται με τις σκέψεις τους και τα συναισθήματά τους. Αυτοί που θα σπάσουν τον φαύλο κύκλο της βαρεμάρας.

Σκίτσογραφία της ΑΝΤΩΝΙΑΣ ΚΟΛΙΟΠΟΥΛΟΥ

Πώς «νίκησα» το κινητό μου...

Γράφει η **ΙΩΑΝΝΑ ΧΑΤΖΗΣΠΥΡΟΥ**

Κυκλοφορώντας κανείς στον έξω κόσμο και παρατηρώντας τους γύρω του είναι δύσκολο να αρνηθεί την κυριαρχία της πλέον εξελιγμένης τεχνολογίας. Νέοι που σε παλαιότερες εποχές σύχναζαν σε πλατείες παίζοντας ποδόσφαιρο και γελώντας ηχηρά, εμφανίζονται πλέον σκυθρωποί και σφιγμένοι, αμίλητοι μεταξύ τους σκυμμένοι προς το κινητό τους. Θεωρούν τους εαυτούς τους μέρος μιας παρέας μόνο και μόνο επειδή παρευρίσκονται στον ίδιο χώρο την ίδια στιγμή με άλλους. Τι πάει τόσο λάθος; Ποιος φταίει; Ο θύτης της υπόθεσης είναι τα πολυδύναμα και ύπουλα social media τα οποία πλέον «πρωταγωνιστούν» στο κινητό κάθε εφήβου.

Διευρύνοντας τη σφαίρα της ερευνάς μου, διεθνώς έρχονται στην επικαιρότητα διάφορα περιστατικά που αφορούν την έκταση που έχουν πάρει τα ΜΚΔ στις ζωές των ευάλωτων νέων. Το 2022 κοπέλα 15χρονών αυτοκτόνησε μετά από μεγάλη περίοδο αποκλεισμού από το κοινωνικό σύνολο λόγω μιας γυμνής φωτογραφίας της που είχε δημοσιευτεί στο διαδίκτυο και μετά από σκληρά λόγια και ταπείνωση από τους συνομηλικούς της. Αντίστοιχη περίπτωση το 2024 όταν ένα 14χρονο αγόρι έχασε τη ζωή του μετά από μάχη με την πάθηση της νευρικής ανορεξίας. Ο ίδιος είχε εθιστεί σε βίντεο που σχετιζόταν με την υγιεινή διατροφή και τη γυμναστική όπως αναφέρει και η μητέρα του και σταδιακά σταμάτησε να τρέφεται. Μετά από αισχρά σχόλια τα οποία εστίαζαν στην εικόνα του και στην κλονισμένη του υγεία, ο νέος υπέκυψε στον πόνο, ένωσε ματαίωση και στράφηκε προς τον θάνατο. Και τα δυο περιστατικά έλαβαν χώρα στην Αυστραλία. Πρόσφατα, ανακοινώθηκε απαγόρευση των social media για παιδιά κάτω των 16 ετών στην χώρα αυτή. Αυτό το καθοριστικό μέτρο λήφθηκε μετά από κινητοποίηση των μητέρων των δύο θυμάτων οι οποίες δηλώνουν πλέον περήφανες για τη χώρα τους.

Τα social media έχουν γίνει πλέον τρόπος ζωής. Μπορούμε δυστυχώς να τα παρομοιάσουμε με φάκα στην οποία πέφτουν οι «μαζοποιημένοι» νέοι, ανίκανοι να ξεφύγουν. Οι ώρες ενασχόλησης των νέων με αυτά φτάνουν σε δραματικά υψηλό επίπεδο: οι ίδιοι «χαζεύουν» πριν κοιμηθούν, ενώ τρώνε, λίγο αφότου ξυπνήσουν ακόμα και κατά τη διάρκεια του διαβάσματός τους. Ως αποτέλεσμα νιώθουν σε καθημερινό επίπεδο ανεξήγητα καταβεβλημένοι και εξαντλημένοι αλλά και κατακλύζονται από ένταση και άγχος. Το λεγόμενο «scrolling» λειτουργεί ως πλύση εγκεφάλου σε όσους δεν έχουν το ψυχικό σθένος

να το σταματήσουν ενώ οι άλλοι, επιρρεπείς, βρισκόμενοι στο φάσμα του εθισμού συμβιβάζονται με τους πονοκεφάλους και την δυσφορία που προκαλεί ένας τέτοιος τρόπος ζωής.

Σκεπτόμενοι πως πρέπει με κάποιο τρόπο να διαφυλάξουμε τους εαυτούς μας, θεωρώ πως είναι μια καλή στιγμή να κάνουμε τη θεωρία πράξη. Η προσκόλληση και ο εθισμός –κυρίως εμάς των νέων– στα ΜΚΔ είναι ένα φαινόμενο που πρέπει –αν μη τι άλλο– να μην αποδεχτούμε. Η υιοθέτηση ενός ισορροπημένου τρόπου ζωής θα ήταν «ό,τι πρέπει» για τους σημερινούς εφήβους οι οποίοι ζουν και επιβιώνουν μέσα στο χάος του εικονικού κόσμου. Προσμένοντας η «μαύρη τρύπα» γνωστή και ως social media να μην ρουφήξει και τις γενιές που έρχονται, τα όρια αποτελούν τη λέξη κλειδί, τη σωτήρια δύναμη. Σε μία προσπάθεια λοιπόν να μειώσουμε τα ποσοστά δυστυχημένων και καταβεβλημένων εφήβων στη σημερινή κοινωνία αλλά και να δούμε φως στην άκρη του τούνελ όσον αφορά το μέλλον των επόμενων γενιών, η απομάκρυνση από τα «διπρόσωπα» αυτά μέσα είναι η λύση.

Αναφερόμενη σε όλα αυτά θεώρησα σχετική και την αναφορά στην δική μου εμπειρία του «πώς νίκησα το κινητό μου». Δεν θα διστάσω να τονίσω ότι μια τέτοια διαδικασία απαιτεί χρόνο και αφοσίωση καθώς και ότι τα αποτελέσματα δεν έρχονται από τη μία μέρα στην άλλη. Απαιτείται μια σκληρή μάχη με τον εαυτό μας για να φέρουμε κάτι τέτοιο εις πέρας. Ξεκινώντας, κατάφερα να μειώσω όλο και περισσότερο την ώρα που περνούσα μπροστά από μία οθόνη καθώς και να απενεργοποιώ το κινητό μου την ώρα που διάβαζα εφόσον είχα παρατηρήσει πως με αποσπούσε από τις υποχρεώσεις μου. Αντιλήφθηκα πόσο εθιστικό ήταν και γιατί από τη στιγμή που το άνοιγα παρασυρόμουν από τον καταιγισμό των πληροφοριών των κοινωνικών δικτύων με αποτέλεσμα ο πολύτιμος χρόνος να περνά χωρίς να το συνειδητοποιώ και η ενέργειά μου να ξοδεύεται άσκοπα. Η υπερπληροφόρηση από την άλλη πλευρά μου προκαλούσε σύγχυση και αποπροσανατολισμό.

Η προσκόλληση και ο εθισμός στα κοινωνικά δίκτυα έχει λάβει πλέον τεράστιες διαστάσεις διεθνώς. Η κατάσταση επιδεινώνεται καθώς κάθε νέα γενιά έχει το κινητό τηλέφωνο ακόμα πιο πολύ στη ζωή της. Η παθητικότητα με την οποία αντιμετωπίζουμε την κατάσταση αυτή τόσο σε προσωπικό επίπεδο όσο και ως κοινωνία είναι απαράδεκτη και ανεξήγητη καθώς μία είναι η κατάσταση: «αν δεν νικήσουμε το κινητό μας θα χάσουμε τις ζωές μας». Παρόλα αυτά όπως έχει πει και ο Σακράτης «Κάλλιο αργά παρά ποτέ».

Από τις αμμουδιές του Ομήρου... στο μακρινό Σίδνεί!

Μια συνομιλία με την Πατρίσια Κορομβόκη για τη δύναμη της ελληνικής γλώσσας στην άλλη άκρη της Γης...

Η Δρ. Πατρίσια Κορομβόκη είναι Λέκτορας Διεθνών Πολιτισμών και Γλωσσών της Σχολής Διεθνών Σπουδών και Επικεφαλής του Εξεταστικού Κέντρου Ελληνομάθειας του Πανεπιστημίου Macquarie στο Σίδνεί της Αυστραλίας, ενός από τα μεγαλύτερα εξεταστικά κέντρα ελληνομάθειας παγκοσμίως.

Γράφει η ΗΡΩ ΣΤΑΜΑΤΑΚΗ

Ήταν Πέμπτη, 30 Οκτωβρίου και ώρα δύο το μεσημέρι περίπου... Μόλις είχε αρχίσει η τελευταία ώρα και με ανυπομονησία αλλά και λίγο άγχος μεταφερθήκαμε στην αίθουσα του σχολείου μας όπου γίνονται οι τηλεδιασκέψεις. Είχαμε -όπως μας τόνισαν- να πάρουμε μια σημαντική συνέντευξη... Πήραμε θέσεις... Για λίγα δευτερόλεπτα, πριν ακουστούν οι οι πρώτες λέξεις, στην αίθουσα απλώθηκε μια αμήχανη σιωπή, γεμάτη προσμονή, όσο τα βλέμματά μας φωτίζονταν από την οθόνη απέναντί μας. Εκεί που η κατάσταση είχε αρχίσει να γίνεται άβολη, ακούστηκε μια οικεία φωνή που έσπασε τη σιωπή και την αμηχανία: «Καλησπέρα σας από το Σίδνεί! Εδώ είναι έντεκα η ώρα το βράδυ...» Η φωνή της κυρίας Κορομβόκη αντήχησε στην αίθουσα του σχολείου μας και η Ελλάδα δεν είχε πια σύνορα.

Όταν το πάθος γίνεται αποστολή

Η κυρία Κορομβόκη, διδάσκει σήμερα ελληνικά και διεθνείς σπουδές στο Πανεπιστήμιο «Macquarie» έχοντας απέναντί της σπουδαστές κάθε ηλικίας και καταγωγής, ανθρώπους που αναζητούν μέσα από τις λέξεις κάτι από τις πατρογονικές τους ρίζες. Η διαδρομή της, ωστόσο, ξεκινά πολύ πιο πριν, στην Ελλάδα. Εκεί γεννήθηκε και μεγάλωσε, μέσα σε έναν κόσμο που τα ελληνικά ήταν πρωτίστως βίωμα! Αυτή η σχέση μετατράπηκε σε ακαδημαϊκή επιλογή, αν λάβει κανείς υπόψη ότι επέλεξε να σπουδάσει ελληνική φιλολογία ξεκινώντας έτσι το μεγάλο «γλωσσικό ταξίδι». Από τ' αμφιθέατρα της Φιλοσοφικής μέχρι τις αίθουσες του Macquarie απέδειξε τι σημαίνει να μετατρέπεις το πάθος σου σε αποστολή!

Η ελληνική γλώσσα γέφυρα της διασποράς με την πατρίδα

Η ίδια τόνισε στη συνέντευξη: «Το ταξίδι μου μέσα στον χώρο της ελληνικής γλώσσας και του πολιτισμού, είναι ένα νόμισμα με δύο πλευρές: τα ελληνικά ως η γλώσσα που μεγάλωσα, αλλά και τα ελληνικά ως η δεύτερη

ξένη γλώσσα που διδάσκω στους φοιτητές μου». Το ταξίδι της αυτό (για το οποίο χαρακτηριστικά ανέφερε πως στη βαλίτσα της έβαλε μόνο τα πτυχία της) διαδραματίζεται σήμερα στη μακρινή Αυστραλία, όπου εκείνη έχει ηγηθεί σε πολλά προγράμματα που ενώνουν την αυστραλιανή διασπορά με την Ελλάδα. Μάλιστα, υπογράμμισε πως η «γέφυρα» αυτή γεννήθηκε μέσα από μια σαφή πολιτισμική και παιδαγωγική ανάγκη, για μια σύνδεση με την πατρίδα της που βρίσκεται τόσο μακριά. Στην προσπάθεια αυτή, φιλοξενούν στο Πανεπιστήμιό της Έλληνες καθηγητές, ώστε να δημιουργήσουν σχέσεις αμοιβαίας ωφέλειας, μέσα από τις οποίες επιδιώκουν μια σχέση αλληλεπίδρασης, όπου η ελληνική γλώσσα θα αξιοποιηθεί και θα ενώσει

τη Διασπορά με την πατρίδα.

Η εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας ως συνειδητή επιλογή

Η γλώσσα μας, στην τόσο μακρινή Αυστραλία ηχεί δυνατά στη συνείδηση κάθε Έλληνα της Διασποράς αλλά και όχι μόνο! Τα στοιχεία που μας παρουσίασε η κυρία Κορομβόκη δείχνουν ότι η πλειονότητα των υποψηφίων για τις εξετάσεις ελληνομάθειας είναι κατά 90% ελληνικής καταγωγής και μεγάλο ποσοστό αφορά σε παιδιά Δημοτικού, κάτι που αποδεικνύει τη διάθεση για μια πρώτη καλλιέργεια γλωσσικής ταυτότητας. Μάλιστα πολλά παιδιά μαθαίνουν ελληνικά σε απογευματινά

σχολεία πέρα από το βασικό τους πρόγραμμα. Το εξεταστικό κέντρο, όμως, προσφέρει και σεμινάρια επιμόρφωσης για δασκάλους και προετοιμασίας για μαθητές. Άρα είναι ένα ζωντανό κύτταρο στη διασπορική κοινότητα. Για τους Έλληνες ομογενείς η ελληνική είναι η γλώσσα που κληρονομούν από τις προηγούμενες γενιές, μέσω της οποίας μεταφέρονται μνήμες και παραδόσεις. Άρα η εκμάθησή της είναι μια άκρως συναισθηματική εμπειρία. Όσο για τους σπουδαστές μη ελληνικής καταγωγής η ελληνική είναι ένα συναρπαστικό βίωμα που τους προκαλεί θαυμασμό και τους ανοίγει νέους γνωστικούς ορίζοντες.

Στη διατήρηση της γλώσσας της Διασποράς συμβάλλει η παρουσία αντιστοιχών Πανεπιστημίων

και σχολείων που λαμβάνουν πρωτοβουλίες για τη διδασκαλία της αλλά και για τη στήριξη της οικογένειας. Βέβαια, οι δυσκολίες διατήρησης της γλώσσας σε τρίτης και τέταρτης γενιάς Έλληνες είναι υπαρκτές. Όμως, αντιμετωπίζονται με συστηματικές και συλλογικές προσπάθειες. Συγκεκριμένα η κυρία Κορομβόκη επεσήμανε: «Ελπίζω πως βάζουμε και εμείς ένα μικρό λιθαράκι στη Διασπορική Ελληνομάθεια με το Εξεταστικό Κέντρο Ελληνομάθειας του Πανεπιστημίου Macquarie».

Η γλώσσα ενώνει όπως και η μουσική

Έπειτα από τη συνέντευξη, μού έμεινε στο μυαλό η συγκίνηση και η υπερηφάνεια που ένιωθε η ίδια για την Ελληνική Διασπορά. Για εκείνη ο Έλληνας και η Ελληνίδα της Διασποράς τον 21ο αιώνα αποτελούν δίαυλο επικοινωνίας του παρελθόντος με το παρόν και τα ελληνικά είναι «θησαυρός», ή πιο συγκεκριμένα... «μουσική». Επικαλούμενη το ποίημα του Νικηφόρου Βρεττάκου «η ελληνική γλώσσα», ανέδειξε το πώς η γλώσσα μας βασίζεται σε μαθηματικά μοτίβα όπως η μουσική. Κι όπως ενώνει η μουσική έτσι ενώνει και η γλώσσα. Με συγκίνηση μάς περιέγραψε τις στιγμές που οι φοιτητές της, αφού έχουν αποφοιτήσει επιστρέφουν στην πατρίδα και μιλούν ελληνικά στους συγγενείς τους. Τότε είναι που, σύμφωνα με την ίδια, η διδασκαλία της παίρνει «σάρκα και οστά». Τελικά, όντως «των Ελλήνων οι κοινότητες φτιάχνουν άλλο γαλαξία»... όπως τραγούδησε ο αειμνηστος Δ. Σαββόπουλος.

Εκεί, στην άλλη άκρη της γης, όπου τα ελληνικά δεν είναι απλώς μάθημα, κατάλαβα ότι η κυρία Κορομβόκη συγκαταλέγεται επάξια σε αυτούς που επιλέγουν να θυμούνται. Συγκαταλέγεται στους Έλληνες που κουβαλούν τη γλώσσα, τα ήθη, τα τραγούδια μας και τα μεταδίδουν στα παιδιά τους αλλά και στα μελλοντικά μας παιδιά. Εξάλλου «η Ελλάδα δεν είναι μόνο τόπος, είναι στάση ζωής».

Γράφει ο ΠΕΤΡΟΣ ΤΣΙΜΠΙΑΝΗΣ

Η γλώσσα δεν μένει ποτέ ίδια! Και δεν πρέπει να μένει ίδια γιατί αυτό θα σημάνει και τον θάνατό της. Πρόκειται, όμως, για έναν ζωντανό οργανισμό που εξελίσσεται και προσαρμόζεται στις ανάγκες εκείνων που τη χρησιμοποιούν. Έτσι γίνεται και με τους νέους που δημιουργούν τη δική τους αργκό για να διαφοροποιηθούν. Γι' αυτό στις 21 Ιανουαρίου του 2026 κάναμε μια μεγάλη έρευνα σε δείγμα 259 μαθητών της Σχολής μας (119 κορίτσια και 140 αγόρια) από την Α' και Β' Λυκείου. Ας δούμε προσεκτικά τα πορίσματά της...

Ένα από τα πιο εντυπωσιακά αποτελέσματα της έρευνας είναι το πόσο επιδραστική είναι η αργκό (slang). Το 65,3% των μαθητών δηλώνει πως χρησιμοποιεί τη νεανική γλώσσα «Συνέχεια» ή «Αρκετά συχνά» στοιχείο που δείχνει ότι η διάλεκτος αυτή δεν αφορά μια μειονότητα των νέων. Τα αγόρια κατά 75% δηλώνουν πιο φανατικοί χρήστες σε σχέση με το ανάλογο 54% των κοριτσιών.

Το 65,3% των μαθητών δηλώνει πως χρησιμοποιεί τη νεανική γλώσσα «Συνέχεια» ή «Αρκετά συχνά», στοιχείο που δείχνει ότι η διάλεκτος αυτή δεν αφορά μια μειονότητα των νέων.

Φυσικά, από τη γλώσσα των νέων δεν μπορούν να λείπουν και οι ξένες λέξεις μιας και ζούμε στην εποχή της παγκοσμιοποίησης. Το 87% υποστήριξε, εξάλλου, πως εντάσσει όρους της αγγλικής στην ομιλία του. Πώς θα μπορούσε κι αλλιώς;

Η στατιστική μελέτη έδειξε ακόμη ότι το Tik Tok και τα Reels είναι ο πιο «trendy» τόπος όπου γίνεται η διακίνηση των νέων όρων με το σχολείο ν' ακολουθεί με το ποσοστό του 23,9%. Από αυτό βέβαια καταλαβαίνει κανείς γιατί το νεανικό «λεξικό» γράφεται με τέτοια ταχύτητα. Λέξεις - φράσεις που πριν μερικούς μήνες ήταν στα χείλη πολλών νέων, σήμερα είναι «cringe». Το θρυλικό «6-7» που έγινε βίραλ λόγω ενός απλού βίντεο, το «delulu», το «omg», το «lol» και το «φλεξάρω» χαρακτηρίστηκαν ξεπερασμένα στο ερωτηματολόγιο πολλών συμμαθητών μας. Ο απόλυτος κυρίαρχος αναδείχθηκε η λέξη «bro» αλλά και οι φράσεις «νοστροπία», «read a book» που τις ανέδειξε δημοφιλής παίκτης ριάλιτι παιχνιδιού. Ανοδικές τάσεις παρουσίασαν οι λέξεις «μπέσα», «legit», «clock it» και «lowkey».

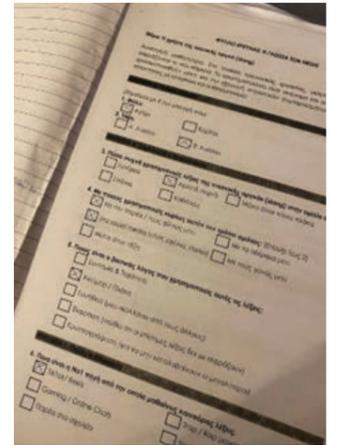
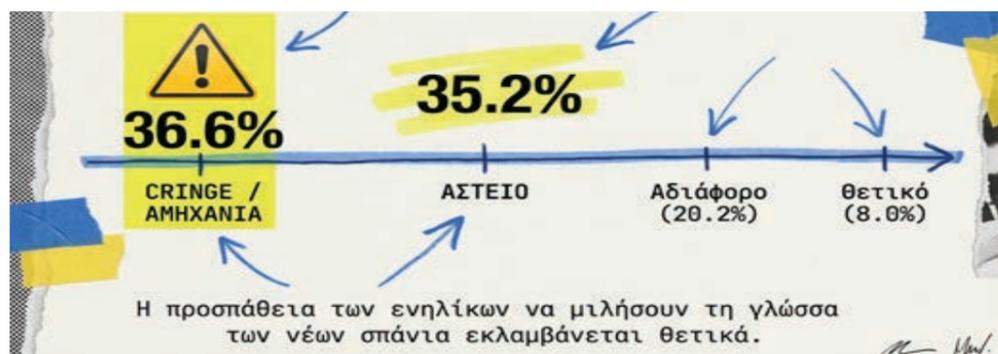
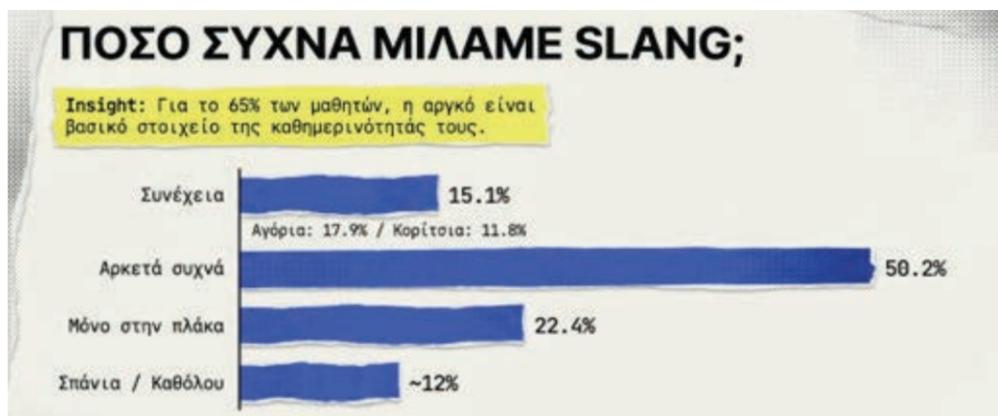
Το 87% υποστήριξε, εξάλλου, πως εντάσσει όρους της αγγλικής στην ομιλία του. Το Tik Tok και τα Reels είναι ο πιο «trendy» τόπος όπου γίνεται η διακίνηση των νέων όρων με το σχολείο ν' ακολουθεί.

Όταν μας δίδαξαν την ενότητα «γλώσσα των νέων» στο μάθημα της Νεοελληνικής Γλώσσας μας είπαν πως ένας από τους λόγους που τη χρησιμοποιούμε είναι επειδή θέλουμε

Αποκωδικοποιώντας τη γλώσσα της Gen Z

Μια στατιστική ανάλυση της γλωσσικής συμπεριφοράς 259 μαθητών της «Ερασμείου Ελληνογερμανικής Σχολής»

Το ερωτηματολόγιο που συμπληρώθηκε από 259 μαθητές της σχολής.

«Όταν ρωτηθήκαμε για το αν η slang επηρεάζει την ικανότητά μας να γράφουμε σωστά στο σχολικό περιβάλλον, 178 από εμάς απαντήσαμε με ένα μεγαλοπρεπές «όχι». Μόνο 21 μαθητές είπαν «ναι».»

να μη μας κατανοούν οι μεγαλύτεροι. Φαίνεται, όμως, ότι οι νεότεροι δεν συμμερίζονται την ιδέα αυτή (1,4%). Το 41% τη χρησιμοποιεί για Χιούμορ - Πλάκα και το 38,3% από συνήθεια. Το μόνο σίγουρο είναι ότι μένει κι εκτός των οικογενειακών τειχών (1,9% κάνει χρήση της slang με γονείς).

Το 41% τη «γλώσσα των νέων» χρησιμοποιεί για Χιούμορ - Πλάκα και το 38,3% από συνήθεια.

Ένα άλλο ενδιαφέρον στοιχείο είναι εγώ κι οι συνομήλικοί μου βρίσκουμε αμήχανη και αστεία την προσπάθεια των μεγαλύτερων να μας μιμηθούν ακόμη κι αν έχουν καλές προθέσεις. Μάλλον δεν είναι ευπρόσδεκτοι στον γλωσσικό κοινό μας κώδικα. Και μην ακούσω πως η αργκό ευθύνεται για τη λεξιπενία που μαστίζει τους νέους... Όταν ρωτηθήκαμε για το αν η slang επηρεάζει την ικανότητά μας να γράφουμε σωστά στο σχολικό περιβάλλον, 178 από εμάς απαντήσαμε με ένα μεγαλοπρεπές «όχι». Μόνο 21 μαθητές είπαν «ναι». Αυτή είναι η κατάσταση! Legit...

Η αργκό είναι η απόδειξη ότι η γλώσσα είναι ένας ζωντανός οργανισμός που αλλάζει και εξελίσσεται πάντα σύμφωνα με τις επιρροές της εποχής και την ανάγκη των νέων για διαφοροποίηση. Η διαφορετική γλώσσα αποτελεί τον συνεκτικό κρίκο μιας ομάδας και όπως κάθε γενιά πριν από αυτήν, η Gen Z αναδιαμορφώνει το λεξιλόγιο για να εκφράσει τη δική της πραγματικότητα.

Η γλώσσα μας δεν κινδυνεύει από τους νέους. Οι νέοι ξέρουν πότε και πού χρησιμοποιούν τη δική τους αργκό και πώς να μιλούν μέσα στην τάξη, στον εργασιακό χώρο ή μπροστά στους μεγαλύτερους.

(Οι εικόνες και τα γραφήματα είναι προϊόντα τεχνητής νοημοσύνης)

Γράφει η ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΤΥΡΑΚΗ

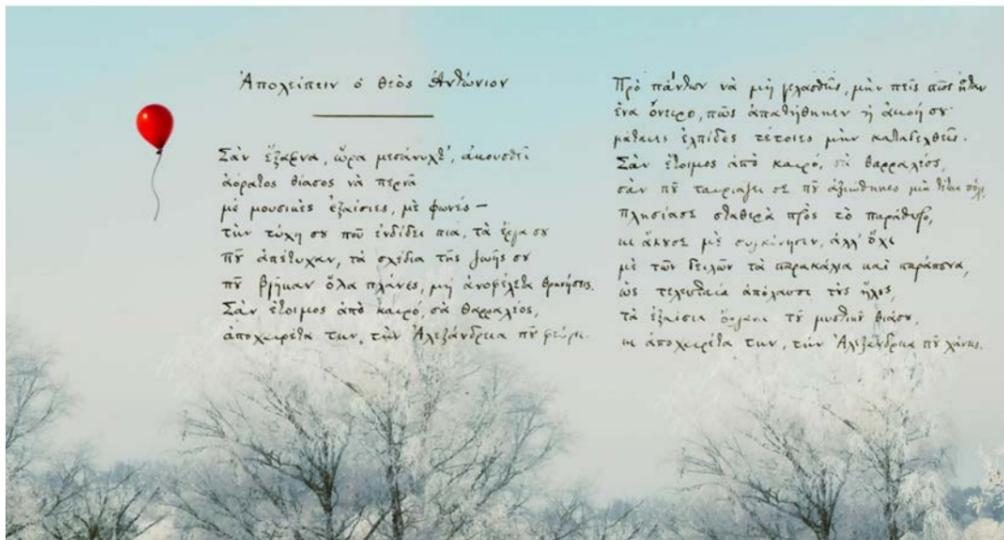
Υπάρχουν εποχές που η ζωή μας ζητά να σταθούμε μπροστά στο «τέλος» με θάρρος. Να πούμε αντίο, όχι μόνο σε ανθρώπους, αλλά και σε εποχές και σχέσεις που δεν θα γυρίσουν. Θα έρθει η στιγμή που θα αναρωτηθούμε: «πόσο έτοιμοι είμαστε για την απώλεια;». Μέσα σε μια κοινωνία που μας έχει μάθει να ζούμε και να νιώθουμε πως ποτέ δεν χάνουμε, η απάντηση είναι: ίσως και ποτέ.

Η σημερινή κοινωνία περιστρέφεται γύρω από το «εγώ». Αλίμονο μας αν ο καθρέφτης μας ραγίσει! Η εικόνα μας πρέπει να παραμείνει άθικτη, επιτυχημένη και χαρούμενη. Οι απώλειες δεν χωράνε μέσα στα φίλτρα και στα παγωμένα χαμόγελα. Το πένθος μας «κρατάει πίσω», είναι μη παραγωγικό και έτσι, όταν κάτι φτάνει στο τέλος του, δεν ξέρουμε πώς να θρηνησουμε. Δεν έχουμε μάθει να αφήνουμε, μόνο να αντικαθιστούμε.

Αλίμονο μας αν ο καθρέφτης μας ραγίσει! Η εικόνα μας πρέπει να παραμείνει άθικτη, επιτυχημένη και χαρούμενη. Οι απώλειες δεν χωράνε μέσα στα φίλτρα και στα παγωμένα χαμόγελα.

Ο σύγχρονος ναρκισσισμός δεν είναι απλώς φιλαντία, είναι κυρίως φόβος. Φόβος να παραδεχτούμε ότι κάτι ξεθώριασε και σβήστηκε. Αν ορίζουμε το «εγώ» μας μόνο από τις επιτυχίες μας, αυτομάτως κάθε απώλεια ισοδυναμεί με αποτυχία. Η απώλεια όμως είναι αναπόφευκτη, είναι μια

«Σαν έτοιμοι από καιρό»: Η τέχνη αποδοχής της απώλειας

«σταθερά» της ζωής και κάθε φορά που την αποφεύγουμε, γινόμαστε φτωχότεροι γιατί δεν επιτρέψαμε στον εαυτό μας να «ανθίσει» και να εξελιχθεί μέσα από αυτή. Είναι αξιοθαύμαστο πως δεν επιτρέπουμε πολλές φορές στον πόνο που αναπόφευκτα έρχεται με την απώλεια να «κατοικήσει» μέσα μας. Τον φοβόμαστε τόσο που στρεφόμεστε αλλού. Σαν τα δυσάρεστα έντομα που τα ανεχόμεστε και αρνούμαστε να κάνουμε λόγο

ότι συνυπάρχουμε μαζί τους... Επιλέγουμε να τον αγνοήσουμε αντί να τον εκμεταλλευτούμε... οι μηχανές σκέφτονται, ζωγραφίζουν, σχεδιάζουν και υλοποιούν για εμάς, τότε πού είναι ο άνθρωπος σε όλο αυτό;

Ό,τι δεν θρηνείται δεν χάνεται αλλά παγιδύεται. Ανθρωποι που έφυγαν χωρίς αντίο, σχέσεις που έληξαν χωρίς εξήγηση, κομμάτια του εαυτού μας που έμειναν πίσω στο χρόνο, παραμένουν σκόρπια. Δε πονάμε πάντα, μας

κρατάνε όμως ακίνητους. Φοβόμαστε να φθαρούμε και «κρατάμε» αντί να αφήνουμε. Παραδινόμαστε σε μια συγκατάβαση και μοιάζουμε αδύναμοι στο έλεος της πραγματικότητας που επιλέγουμε. Τις περισσότερες φορές όχι επειδή αγαπάμε πολύ ό,τι χάνουμε αλλά επειδή δεν αντέχουμε την ιδέα του τέλους. Γεμίζουμε λοιπόν, την ψυχή μας με σιωπές που μας βαραίνουν.

Απέναντι σε αυτή την άρνηση για το τέλος απαντάει ο Καβάφης με

το «Απολείπειν ο Θεός Αντώνιον», αντιπροτείνοντας την αξιοπρέπεια του αποχαιρετισμού. Να σταθεί κανείς «σαν έτοιμος από καιρό» μπροστά σε αυτό που χάνεται, μόνο και μόνο για να το αφήσει ελεύθερο και κυρίως για να το «τιμήσει». Γιατί όταν αντιληφθούμε το τέλος, η απώλεια δεν θα μπορέσει να μας παγιδεύσει. Ακόμα κι αν φανεί ότι χάσαμε, το βίωμα που προηγήθηκε και η κατά μέτωπο αναμέτρηση με την απώλεια θα μας οδηγήσει στην πλήρωση.

Η απώλεια μιλάει τη γλώσσα της αλήθειας. Είναι μια μόνιμη υπενθύμιση πως τίποτα δε μας ανήκει και προπάντων ο χρόνος. Μας υπενθυμίζει επίσης πως το να αγαπάς σημαίνει να δέχεσαι πως μια μέρα θα χάσεις. Ο Καβάφης δεν εξυμνεί το τέλος, αλλά τη συνειδητότητα για αυτό. Εξυμνεί το να έχεις επίγνωση του πότε να φύγεις και να μην κρύβεσαι πίσω από ψευδαισθήσεις. Καθετί που φύγει αφήνει πίσω του χώρο για κατανόηση, για νέο νόημα, για νέο ξεκίνημα.

Η εποχή μας δεν χρειάζεται άλλους «ήρωες». Χρειάζεται ανθρώπους που ξέρουν να χάνουν με αξιοπρέπεια-να πενθούν, να σιωπούν και να προχωρούν. Χωρίς εκδίκηση, πίκρα και θυμό. Δεν μπορείς να ελέγξεις τα γεγονότα, μα μπορείς τη στάση σου απέναντι σε αυτά.

Το να είσαι «έτοιμος από καιρό» δεν σημαίνει να μην πονάς. Σημαίνει πως έχεις περάσει χρόνο με τον εαυτό σου ώστε να μην σε νοιάζει η φθορά. Να γνωρίζεις πως ό,τι χάνεται δεν χάνεται στα αλήθεια αλλά μεταμορφώνεται. Όπως η Αλεξάνδρεια του Αντώνιου, που έσβησε, μα έμεινε ζωντανή μέσα από την ποίηση. Όπως εκείνα που χάσαμε μα μένουν μέσα μας σαν φως να μας υπενθυμίζουν ότι ήταν κάποτε οι πολύτιμες ακτίνες που ζέσταναν τη δική μας πόλη...

Η τύχη στη ζωή μας: Απόπειρα κατανόησης αυτής της θεάς ...

Γράφει η ΣΑΝΝΥ ΤΣΙΑΡΑ

Ας είμαστε ειλικρινείς... είναι πολλές οι στιγμές που έχουμε πει: «τι τύχη ήταν αυτή!». Η «τύχη» είναι μια έννοια απλή όταν την ξεστομίζουμε αλλά σύνθετη όταν προσπαθούμε να την εξηγήσουμε και αφορά τη ζωή μας. Ωστόσο, η τύχη βρίσκεται πάντα εκεί... στο διάλειμμα, στο διαγώνισμα, στον δρόμο, στη δουλειά, στη ζωή μας γενικότερα.

«Αν έχεις τύχη διάβαινε». Αυτή είναι μια έκφραση που οι μεγάλοι σε ηλικία τη λένε συχνά. Για πολλούς η τύχη θεωρείται μια αόρατη δύναμη, απρόβλεπτη. Για άλλους αποτελεί έναν εύκολο τρόπο να δικαιολογήσουν ό,τι δε μπορούν να ελέγξουν. Ωστόσο, στην Αρχαία Ελλάδα, οι προγονοί μας είχαν αναγνωρίσει την Τύχη ως θεότητα, δίνοντάς της ιδιαίτερη υπόσταση. Τη φαντάζονταν τυφλή, με έναν τροχό στο χέρι, να ορίζει τη μοίρα των ανθρώπων. Ο τροχός αυτός γύριζε ασταμάτητα, χωρίς οίκτο ή συμπάθεια για κανέναν, άλλοτε ευνοώντας κι άλλοτε αδικώντας τους ανθρώπους. Πίσω από αυτή την εικόνα φανερώνεται μία βαθύτερη αλήθεια, ότι η Τύχη για τους αρχαίους δεν ήταν μόνο μια δύναμη αλλά και ένα μυστήριο που προσπαθούσαν να λύσουν. Αναγνώριζαν ότι ο άνθρωπος δε μπορεί να ελέγχει τα πάντα όσο κι αν το επιθυμούσε, συνθήκη που έχει καταστεί διαχρονική.

Στη δική μου ζωή, η τύχη εμφανίζεται συχνά με τη μορφή σύμπτωσης. Έχω βρεθεί σε στιγμές όπου ένιωσα να είμαι «στο λάθος μέρος, τη λάθος ώρα». Όλοι μας εξάλλου έχουμε αντιμετωπίσει μια μικρή αναποδιά που γεννήθηκε από το τίποτα κι όμως άλλαξε τη ροή μιας μέρας. Πόσες φορές για παράδειγμα έχουμε ακούσει ιστορίες για ανθρώπους που

έχασαν ένα αεροπλάνο το οποίο έχει συντριβεί; Όλοι μας αναρωτιόμαστε το «γιατί»; Πώς μια τυχαία καθυστέρηση, ένα «πάγωμα» του χρόνου μπορεί να οδηγήσει σε κάτι καλό ή κακό; Αυτή η συνθήκη, είναι άραγε κάτι που θα μπορούσε να ελέγξει ο άνθρωπος;

Υπάρχουν στιγμές που μια πόρτα ανοίγει αθόρυβα, σχεδόν

διακριτικά, τόσο διακριτικά που κανείς αναρωτιέται, είναι θέμα τύχης ή σωστής επιλογής. Μια τυχαία συνάντηση που γίνεται μια μεγάλη φιλία ή μια σχέση ζωής, μια ευκαιρία που εμφανίζεται ως δώρο που καθορίζει τη μετέπειτα πορεία ενός ανθρώπου είτε θετικά, είτε αρνητικά. Το παράδοξο είναι πως αυτές οι λεπτές κλωστές, που υφαίνει η τύχη, συχνά

καθορίζουν περισσότερα απ' όσα θα ήθελε κάποιος.

Η παρουσία της τύχης στη ζωή του κάθε ανθρώπου αποτελεί ένα γεγονός; Ωστόσο, προσωπικά, δεν επιτρέπω στον εαυτό μου να της παραδώσει την ευθύνη της ύπαρξής μου. Η τύχη μπορεί να θέσει το σκηνικό αλλά εγώ ορίζω πού θα κινηθώ. Εκείνη ρίχνει το φως και τη σκιά αλλά εγώ αποφασίζω πού θα σταθώ. Πιστεύω πως αυτό που ζούμε είναι τελικά μια ιδιότυπη συνεργασία της τύχης, που προσφέρει τις στιγμές, και των επιλογών μας, που νοηματοδοτούν την ύπαρξή μας.

Αναρωτιέμαι λοιπόν μήπως είναι καλύτερα να μην κατανοήσουμε την τύχη, απλώς να την αποδεχτούμε. Οι άνθρωποι οφείλουμε να γνωρίζουμε πως υπάρχουν καταστάσεις που διαφεύγουν από τον έλεγχό μας και ταυτόχρονα κάθε «τυχαία» στιγμή μπορεί να μας προσφέρει το δικαίωμα της όποιας επιλογής. Κι αν παρ' όλ' αυτά η τύχη συνεχίζει να παραμένει ένα μυστήριο, ίσως δεν χρειάζεται να το διαλευκάνουμε. Αρκεί να μάθουμε να πορευόμαστε πλάι πλάι, ως συνοδοιπόροι. Κι όσο κι αν τρομάζει πολλούς αυτή η αβεβαιότητα, «θα είμαι τυχερός ή όχι;», την ίδια στιγμή εκείνη θα μας χαρίσει κάτι πολύτιμο... την ελπίδα ότι κάθε μέρα μας επιφυλάσσει κάτι καινούριο και μοναδικό.

Για πολλούς η τύχη θεωρείται μια αόρατη δύναμη, απρόβλεπτη. Για άλλους αποτελεί έναν εύκολο τρόπο να δικαιολογήσουν ό,τι δε μπορούν να ελέγξουν. Ωστόσο, στην Αρχαία Ελλάδα, οι προγονοί μας είχαν αναγνωρίσει την Τύχη ως θεότητα, δίνοντάς της ιδιαίτερη υπόσταση. Τη φαντάζονταν τυφλή, με έναν τροχό στο χέρι, να ορίζει τη μοίρα των ανθρώπων.

Το Netflix και η επόμενη μέρα...

Γράφει η ΣΩΤΗΡΙΑ ΠΑΓΙΑΥΛΑ

Netflix... μια πλατφόρμα που εισβάλλει όλο και περισσότερο στη ζωή των ανθρώπων, κυρίως των εφήβων και αποτελεί πλέον, αναπόσπαστο κομμάτι της καθημερινότητάς τους. Με ένα «κλικ» και χωρίς να χρειάζεται να φύγουν από το δωμάτιό τους, έχουν πρόσβαση σε αμέτρητες ταινίες και σειρές. Έτσι, γίνεται η πλατφόρμα αυτή το βασικό μέσο ψυχαγωγίας τους. Είναι όμως το Netflix μόνο ένα μέσο ψυχαγωγίας ή επηρεάζει περισσότερο από όσο νομίζουμε τη ζωή των εφήβων;

Πατί τέτοια δημοφιλία;

Η δημοφιλία του Netflix οφείλεται κυρίως στην εύκολη πρόσβαση. Ο καθένας μπορεί πλέον ανά πάσα στιγμή και οπουδήποτε να παρακολουθήσει ταινίες και σειρές, διαλέγοντας από μια μεγάλη ποικιλία διαμορφωμένη ανάλογα με τις προτιμήσεις και τα ενδιαφέροντά του. Έτσι δεν είναι περίεργο που παρατηρείται και το φαινόμενο του binge-watching (μαραθώνια παρακολούθηση), το οποίο οδηγεί, κυρίως τους εφήβους, να περνούν σημαντικό χρόνο μπροστά στην οθόνη, χωρίς τις περισσότερες φορές μάλιστα, να το αντιλαμβάνονται. Το Netflix γίνεται «θέμα συζήτησης». Οι σειρές και οι ταινίες γίνονται αφορμή για ανταλλαγή απόψεων με θέμα τους χαρακτήρες και την πλοκή. Τέτοιες συζητήσεις μπορεί για πολλούς να θεωρούνται ασήμαντες, αλλά μέσα από αυτές οι έφηβοι μοιράζονται παρόμοιες εμπειρίες, νιώθουν ότι γίνονται αποδεκτοί και ότι ανήκουν σε μια ομάδα υιοθετώντας τις «τάσεις» που προβάλλονται.

Κίνδυνοι όταν το παρακάνουμε...

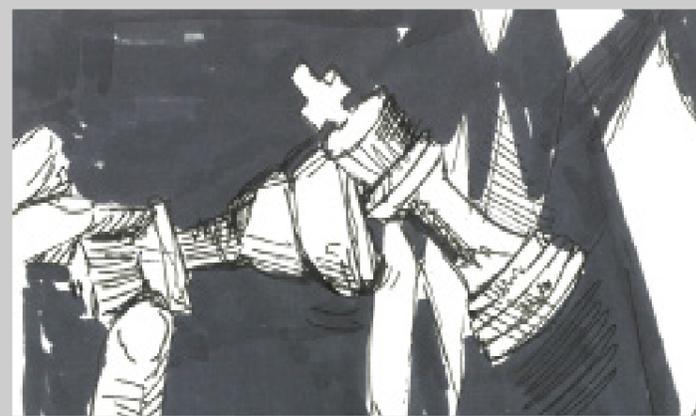
Η συνεχής παρακολούθηση ταινιών και σειρών, όμως, έχει θεωρηθεί επιβλαβής. Η πολύωρη παρακολούθηση στην πλατφόρμα οδηγεί σε επιπτώσεις, όπως η διατάραξη ύπνου καθώς και η έλλειψη συγκέντρωσης στο σχολείο, γεγονός που επηρεάζει την υγεία και την απόδοση των μαθητών. Η αλόγιστη χρήση της πλατφόρμας περιορίζει τον χρόνο που διαθέτει ο καθένας για άλλες δραστηριότητες, όπως το διάβασμα, ο αθλητισμός και η ουσιαστική επαφή με τους άλλους, αφού η τηλεθέαση είναι κυρίως «μοναχική». Οι σειρές και οι ταινίες λειτουργούν και ως φορείς μηνυμάτων, προτύπων και τρόπων ζωής, τα οποία οι θεατές ασπάζονται ασυνείδητα. Πολλές σκηνές βίαιης, εξαπάτησης αλλά και έλλειψης σεβασμού παρουσιάζονται ως φυσιολογικές και μάλιστα σε κάποιες περιπτώσεις υιοθετούνται με ευκολία. Ακόμη, αρκετά προγράμματα

προβάλλουν μη ρεαλιστικά πρότυπα επιτυχίας. Αξίες όπως η προσπάθεια, η επιμονή και το ήθος παραμερίζονται και δίνεται περισσότερη έμφαση στο χρήμα, στη φήμη και στην εξωτερική εμφάνιση. Η συχνή παρακολούθηση λοιπόν δημιουργεί λανθασμένες προσδοκίες για τη ζωή και παρεμβαίνουν στον τρόπο που οι άνθρωποι αντιλαμβάνονται τον εαυτό τους και τους γύρω τους. Τέλος, έχει παρατηρηθεί ότι οι έφηβοι είναι πιο ανυπόμονοι από την προηγούμενη δεκαετία επιθυμώντας άμεση ικανοποίηση στα «θέλω» τους. Παλαιότερα, οι τηλεοπτικές σειρές προβάλλονταν με ένα επεισόδιο την εβδομάδα. Η αναμονή, λοιπόν, ήταν κομμάτι της εμπειρίας καλλιεργώντας ταυτόχρονα και την υπομονή του θεατή. Το Netflix, από την άλλη πλευρά, προσφέρει όλα τα επεισόδια προβλέπει τι θα αρέσει στον καθένα μειώνοντας την ανάγκη επιλογής ή αναζήτησης και ενισχύοντας την παθητικότητα και την έλλειψη κριτικής σκέψης.

Ο κινηματογράφος στη «δύση» του

Ο κινηματογράφος που αποτελούσε για δεκαετίες μία από τις βασικές μορφές ψυχαγωγίας πλήττεται από τη χρήση της πλατφόρμας. Υπάρχουν δεδομένα που αναφέρουν ότι έχει μειωθεί η κινηματογραφική παρακολούθηση παγκοσμίως και έτσι μεγάλες βιομηχανίες του κινηματογράφου διέρχονται κρίση. Μολονότι στον μεγάλο χώρο προβολής ταινιών -σε μια κινηματογραφική αίθουσα δηλαδή οι άνθρωποι βιώνουν μια συλλογική εμπειρία κατά τη διάρκεια της οποίας δημιουργούνται έντονα συναισθήματα, επιλέγουν τον μοναχικό δρόμο της «σπιτικής τηλεθέασης». Με την απουσία, λοιπόν, αυτών των κοινωνικών βιωμάτων οι έφηβοι συνηθίζουν στην ατομική ψυχαγωγία με κίνδυνο να απομονωθούν.

Το Netflix παρά τα πλεονεκτήματα που προσφέρει (εύκολη πρόσβαση, προβολές ποικίλου περιεχομένου, χαμηλό κόστους τηλεθέαση), με τη συνεχή και ανεξέλεγκτη χρήση του φέρνει και επιπτώσεις στον θεατή αλλά και στην κινηματογραφική βιομηχανία. Σημασία έχει να υπάρχει πάντα μέτρο και ισορροπία ανάμεσα στην παρακολούθηση και στις άλλες δραστηριότητες της εφηβείας. Η σύγχρονη πρόκληση για τους νέους, λοιπόν, είναι να συνδυάσουν την ψηφιακή ψυχαγωγία με την κοινωνική συναστροφή και τις άλλες δραστηριότητές τους, ώστε η τεχνολογία να βοηθά με τα ερεθίσματα που δίνει αλλά να μην εμποδίζει την εξέλιξη της προσωπικότητας και του χαρακτήρα τους.

Σκιτσογραφία της ΑΝΤΩΝΙΑΣ ΚΟΛΙΟΠΟΥΛΟΥ

Σκάκι: Ζωγραφίζοντας σε ασπρόμαυρο καμβά...

Γράφει ο ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΜΑΣΤΙΧΙΑΔΗΣ

Το σκάκι ήταν ένα παιχνίδι που αγάπησα πραγματικά, και όπως αποδείχθηκε ήταν μια πρόκληση που θα με μάθαινε πολλά τόσο για το ίδιο το αντικείμενο, όσο και για την ζωή μου γενικότερα. Το σκάκι είναι ένα παιχνίδι με πολλές απαιτήσεις! Απαιτεί αυτοσυγκέντρωση, πειθαρχία, ηρεμία και το βασικότερο: επιμονή και υπομονή.

Πατί, όμως, τη στιγμή που όλα κυλούν με γρήγορους ρυθμούς και οι νέοι εθίζονται στα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης, το σκάκι εξακολουθεί να έχει ένθερμο νεανικό κοινό; Προσωπικά, το σκάκι μου δίνει αυτή τη χαρά που πολλοί συνομήλικοί μου βρίσκουν στο καθημερινό «σκρολόρισμα» στα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης. Οι εικόνες που με γεμίζει το σκάκι είναι εικόνες που θα μου μείνουν αξέχαστες γιατί τις ζωγραφίζω μόνος μου σε αυτόν το καμβά που λέγεται «σκακιέρα». Αναρωτηθείτε ποιες εικόνες σε κάνουν πιο χαρούμενο: αυτές που δημιουργήσε κάποιος άλλος με σκοπό να διασκεδάσεις στιγμιαία ή αυτές που εσύ δημιούργησες με τις γνώσεις σου και θα θυμάσαι ανεξαρτήτως αποτελέσματος;

Όταν κανείς βλέπει κάποιον να κάθεται σιωπηλός σε μια καρέκλα και να σκέφτεται την επόμενη του κίνηση, νομίζει πως απλά περνάει βασιανιστικά αργά τον χρόνο του, αλλά αυτός που παίζει δεν σκέφτεται απλά μια κίνηση, αλλά μια ολόκληρη σειρά από κινήσεις, οι οποίες του δημιουργούν χιλιάδες εικόνες που εναλλάσσονται με ταχύτητα φωτός στο μυαλό του

και ψάχνει την πιο όμορφη, αυτή που θα τον ταξιδέψει με την σειρά της σε επόμενες μέχρι εκείνη που θα τον φτάσει στον τελικό προορισμό του, τη νίκη.

Ένα από τα σπουδαιότερα χαρακτηριστικά του παιχνιδιού αυτού που με συναρπάει περισσότερο, είναι ότι με τα 32 κομμάτια να κινούνται στα 64 τετράγωνα της σκακιέρας δημιουργούνται χιλιάδες διαφορετικές κινήσεις, χιλιάδες διαφορετικές παρτίδες, όπως αντίστοιχα από τον συνδυασμό των 24 γραμμάτων του αλφαβήτου προκύπτουν χιλιάδες λέξεις και έννοιες! Η υπομονή μαζί με το αγωνιστικό πνεύμα είναι αυτή που στο τέλος θα χαρίσει τη νίκη σε αυτόν που θα έχει παίξει με ακρίβεια και την τελευταία κίνηση καθώς κάθε κίνηση μετράει. Και πιστέψτε με, έχει τύχει πολλές φορές να δω να ανατρέπονται παρτίδες σε μια μόνο κίνηση!

Θεωρώ λοιπόν σκόπιμο, να ενταχθεί ένα τέτοιο άθλημα στα σχολεία με στόχο να προσφέρει στους μαθητές πέρα από τις γνώσεις και αξίες, όπως του «ευ αγωνίζεσθαι», καθώς το σκάκι είναι ένα άθλημα που ξεκινάει και τελειώνει με χειραψία. Επίσης, προάγει τη φαντασία και βάζει τους μαθητές να αποτυπώσουν τις ιδέες τους, καθώς χρωματίζουν τον «καμβά» τους, την σκακιέρα, με τις δικές τους μοναδικές κινήσεις. Τέλος, το μεγαλύτερο δίδαγμα που -και αυτό ως άθλημα έχει να δώσει- είναι να μην τα παρατά κανείς ποτέ, γιατί πρώτα χρειάζεται να χάσει αρκετές φορές σε ό,τι και να κάνει, ώστε να νικήσει και τότε είναι που η νίκη θα μετράει περισσότερο, γιατί ότι δεν μας σκοτώνει μας κάνει πιο δυνατούς!

Σκιτσογραφία της ΑΝΤΩΝΙΑΣ ΚΟΛΙΟΠΟΥΛΟΥ

Γράφει η ΕΛΕΝΗ ΤΣΟΛΑΚΙΔΗ

Τοξική αρρενωπότητα, επιδημία αντρικής μοναξιάς, «red pill», «trad-wives», «performative» άντρες: τον τελευταίο καιρό αμέτρητοι αντίστοιχοι όροι έχουν έρθει στην επιφάνεια και φαίνεται ότι εξακολουθούν να εμφανίζονται όλο και περισσότεροι... Τι περιεχόμενο έχει όμως ο καθένας στην πραγματικότητα και σε ποιο φαινόμενο αντιστοιχεί; Γιατί αναδύονται αυτοί οι όροι στη σύγχρονη επικαιρότητα; Μήπως εν τέλει ασχολούμαστε περισσότερο με τους νέους όρους που επινοούν οι χρήστες του διαδικτύου αγνοώντας το γεγονός ότι πίσω τους κρύβεται η επάνοδος του συντηρητισμού;

Εδώ και πολλές γενεές οι γονείς διδάσκουν στις κόρες τους πώς να προφυλάσσουν τον εαυτό τους, πώς να γυρνούν στο σπίτι τους με ασφάλεια, ποιες ώρες τις ημέρας μπορούν να κυκλοφορούν άφοβα. Αξίζει όμως να αναρωτηθεί κανείς: ποιος μεριμνά για τα νεαρά αγόρια και τι διδάσκει σε εκείνα; Σύμφωνα με τη διεθνή βάση δεδομένων των Ηνωμένων Εθνών για τη βία κατά των γυναικών, σχεδόν 1 στις 3 γυναίκες παγκοσμίως έχουν υποστεί σωματική ή και σεξουαλική βία τουλάχιστον μία φορά στη ζωή τους. Μάλιστα, σύμφωνα με τους υπολογισμούς της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 35% των νεότερων γυναικών (ηλικίας 18-29) έχουν δεχθεί έμφυλη βία. Παρόλα αυτά, μόνο 1 στις 10 πρωτοβουλίες για την πρόληψή της, απευθύνονται σε άνδρες. Στον 21ο αιώνα, βέβαια, το διαδίκτυο έχει αναλάβει αναπόδραστα τον ρόλο της ενημέρωσής τους.

Έτσι, όλο και περισσότεροι άνθρωποι ανεβάζουν περιεχόμενο στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, το οποίο απευθύνεται σε εφήβους και νέους. Το υλικό αυτό, ως επί το πλείστον σκοπεύει να τους παρουσιάσει αναλυτικά πώς θα γίνουν «σωστοί άνδρες» για να βγουν στην κοινωνία και να προσελκύσουν συντρόφους. Αντί, βέβαια, οι δημιουργοί αυτοί να διατυπώνουν ερωτήματα περί έρωτος και έκφρασης συναισθημάτων, παρατηρείται η τάση να μαθαίνουν στους νέους πώς θα επιβληθούν ως άνδρες για να κάνουν τις πιο επιτυχημένες

Προσωπικές μεταμφιέσεις για να αρέσω...πότε θα βρω ποιος είμαι;

Άλλωστε, υποστηρίζουν ότι όσο πιο πολύ χαλαρώνουν οι δεσμοί μέσα στην κοινωνία τόσο πιο πολύ αυξάνεται η μοναχικότητα και ο μόνος τρόπος αντιμετώπισης του προβλήματος αυτού είναι η επαναφορά των παραδοσιακών φυλετικών ρόλων.

«κατακτήσεις». Εκατοντάδες από αυτούς παροτρύνουν έφηβα αγόρια να περιμένουν την «υποταγή» της συντρόφου τους, ενώ άλλοι εξυμνούν τις γυναίκες του παρελθόντος, που ήθελαν «πραγματικά» να αποκτήσουν οικογένεια και παιδιά. Άλλοι τούς υπενθυμίζουν ότι οφείλουν να δείχνουν σκληρότητα, δύναμη και αντοχή, αποφεύγοντας την έκφραση συναισθημάτων, καθώς πρέπει να είναι επικρατέστεροι (οι επονομαζόμενοι «alpha males»). Άλλωστε, υποστηρίζουν ότι όσο πιο πολύ χαλαρώνουν οι δεσμοί μέσα στην κοινωνία τόσο πιο πολύ αυξάνεται η μοναχικότητα και ο μόνος τρόπος αντιμετώπισης του προβλήματος αυτού είναι η επαναφορά των παραδοσιακών φυλετικών ρόλων.

Οι αντιλήψεις αυτές ευθυγραμμίζονται με το «πολιτικό

πρόγραμμα» συντηρητικών κομμάτων που αναδύονται στη διεθνή πολιτική σκηνή. Η διάδοσή τους έχει προκαλέσει ραγδαίες εξελίξεις που είναι ήδη εμφανείς στη παγκόσμια κοινότητα. Σε πολλές χώρες του κόσμου, οι νεότεροι σε ηλικία άνθρωποι έχουν εναποθέσει τις ελπίδες τους στην ακροδεξιά (ΗΠΑ, Γερμανία, Γαλλία κ.λπ.). Ταυτόχρονα, ένας αυξανόμενος αριθμός νέων ανθρώπων προβάλλει τον «παραδοσιακό» τρόπο ζωής του στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, όπου νεαρές γυναίκες παρουσιάζονται φορώντας... παντελόνια και εκφράζοντας δημόσια τη δική τους άποψη, αποκηρύττοντας όμως τον φεμινισμό. Πώς, λοιπόν, φτάσαμε να «αποκηρύτουμε» το κίνημα που, μετά από κόπους και αγώνες, χάρισε στον μισό πληθυσμό της υψηλίου δικαίωμα ψήφου, δικαίωμα κατοχής ιδιοκτησίας, δικαίωμα ελεύθερης έκφρασης; Τι ώθησε τη σημερινή νεολαία να απορρίψει την ιδεολογία που ορίζεται (από το λεξικό της Οξφόρδης) ως «προάσπιση της ισότητας των φύλων»;

Μερικοί ισχυρίζονται ότι η διάδοση τέτοιου είδους ιδεολογιών αποτελεί ενδεχομένως προσπάθεια των υποστηρικτών τους να βρουν ομοϊδεάτες τους και να αποκτήσουν ένα αίσθημα του «ανήκειν», να δημιουργήσουν μια κοινότητα. Αρκετοί έφηβοι που συμμερίζονται τέτοιες αντιλήψεις επιθυμούν, άρα, να γίνουν αποδεκτοί σε αυτή την κοινωνική ομάδα και να επικοινωνήσουν με τα μέλη της. Συχνά, λοιπόν, πολλά νεαρά αγόρια δεν αποσκοπούν κυρίως στην εύρεση συντρόφου, αλλά στο να γίνουν

Πώς φτάσαμε να «αποκηρύτουμε» το κίνημα που χάρισε στον μισό πληθυσμό της υψηλίου δικαίωμα ψήφου, δικαίωμα κατοχής ιδιοκτησίας, δικαίωμα ελεύθερης έκφρασης; Τι ώθησε τη σημερινή νεολαία να απορρίψει την ιδεολογία που ορίζεται ως «προάσπιση της ισότητας των φύλων»;

γίνουν αρεστοί στους συνομηλικούς τους.

Εντούτοις, το φαινόμενο αυτό, παρότι δεν είναι ακόμα εμφανές, επηρεάζει έντονα την αντίληψη -κυρίως- της νεότερης μερίδας του πληθυσμού για την ανθρώπινη συμπεριφορά και σχέσεις. Τα αγόρια καταπιέζουν μέρος της προσωπικότητάς τους στο πλαίσιο μιας κοινωνικής σύμβασης, κι έτσι πλήττεται ο ψυχοσυναισθηματικός τους κόσμος. Παράλληλα, απορρίπτουν διάφορες γνώσεις και δραστηριότητες ως «γυναικείες», με αποτέλεσμα να διάγουν ένα βίο περιορισμένο και μη αυθεντικό, ή ακόμα και να αντιμετωπίζουν προβλήματα όταν υπάρχει ανάγκη να ζήσουν μόνοι τους στον ενήλικο

βίο τους. Από την άλλη τα νέα κορίτσια συμφιλώνονται με την ιδέα του συμβιβασμού στη ζωή τους ή παρακινούνται ακόμα και να παραμερίσουν τα όνειρά τους, στον επαγγελματικό και ακαδημαϊκό τομέα, για να συμμορφωθούν σε ξεπερασμένα στερεότυπα.

Από την άλλη, υπάρχουν νέοι που, πιεσμένοι από την κοινωνία να αναζητήσουν σύντροφο, αλλάζουν τη στάση και τη συμπεριφορά τους, δείχνοντας ενδιαφέρον για τα όσα θα άρεσαν σε έναν πιθανό σύντροφο. Είναι χαρακτηριστική η εικόνα που παρουσιάζεται στα μέσα, του άνδρα που κρατά μία υφασμάτινη τσάντα, πίνει ροφήματα, διαβάζει βιβλία και ακούει μουσική, που αρέσουν -στερεοτυπικά- στις γυναίκες, τον οποίο το διαδίκτυο έχει χαρακτηρίσει ειρωνικά «performative male». Ακόμα και αυτή η στάση, βέβαια, αντανακλά μία στερεοτυπική αντίληψη για τη «γυναίκα» και τα ενδιαφέροντά της. Συνεπώς, ακόμα και οι ανθρώπινες σχέσεις που δομούνται σε τέτοιες πρωτοβουλίες είναι επιφανειακές και υποκριτικές, αφού η σύνδεση μεταξύ των προσώπων γίνεται στο επίπεδο μίας προσποίησης, όχι μίας ειλικρινούς έκφρασης συναισθημάτων και χαρακτηριστικών γνωρισμάτων. Κι η εν λόγω υπερβολική καρικατούρα, βέβαια, αποδεικνύει και πάλι την επιθυμία μας να γίνουμε αρεστοί και αποδεκτοί, είτε αυτό αφορά τον κοινωνικό είτε τον προσωπικό-ερωτικό τομέα.

Επομένως, το συμπέρασμα που θα μπορούσαμε να εξαγάγουμε είναι: εφόσον ο άνθρωπος από τη φύση του αποζητά τη βιολογική σύνδεση με τους άλλους, γιατί δεν μπορούμε να δομήσουμε τις σχέσεις μας στην ειλικρίνεια και το συναίσθημα; Γιατί, αντί να θέλουμε να περιορίσουμε και να βάλουμε σε πλαίσια ο ένας τον άλλο δεν μπορούμε να συναντηθούμε περνώντας αυτές τις διαχωριστικές γραμμές; Γιατί να μην αποφασίσουμε ότι η ενσυναίσθηση και η ευαισθησία δεν είναι χαρακτηριστικό γυναικείο ή αντρικό, αλλά ανθρώπινο; Γιατί να ντρεπόμαστε, γιατί να κρύβουμε και να καταπιέζουμε τους φόβους, τα όνειρα, τις ελπίδες, την αγάπη μας;

Γράφει η ΛΥΔΙΑ ΧΟΥΝΤΑΛΑ

«Νεκρή από το ξύλο βρέθηκε...», «Εγκλημα πάθους. Την σκότωσε από ζήλια», «Τον είχε χωρίσει, αλλά δεν άντεξε τον χωρισμό», «Γυναίκα βρέθηκε νεκρή...». Όλοι μας έχουμε ακούσει στα καθημερινά δελτία ειδήσεων αυτές τις φράσεις, προκειμένου να παρουσιάσουν και να περιγράψουν τους ξυλοδαρμούς, τη βία και τις δολοφονίες των γυναικών που όλο και πληθαίνουν τα τελευταία χρόνια. Πιο συγκεκριμένα, σημειώνεται ότι στην χώρα μας το 2021 υπήρξαν συνολικά 23 γυναικοκτονίες, το 2022 καταγράφηκαν 24, το 2023 13, ενώ το 2025 είχαμε τουλάχιστον 16. Σε Ευρωπαϊκό επίπεδο, το 2023 σημειώθηκαν 2300 τέτοια άγρια περιστατικά από τα οποία το 55% των δραστών ήταν πρώην και νυν σύντροφοι. Δυστυχώς, όμως, η αποτύπωση των γυναικοκτονιών στα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης δεν αναδεικνύει την έμφυλη διάσταση των περιστατικών αυτών, αλλά περισσότερο αντηχούν ως εγκλήματα πάθους.

Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, οι δράστες των εγκλημάτων αυτών είναι συνήθως άνδρες, πρώην ή νυν σύντροφοι των γυναικών αυτών, ενώ ο «τόπος» που λαμβάνουν χώρα τα εγκλήματα αυτά είναι η «συντροφική σχέση». Ακολουθώντας τις ιδέες της θεωρίας του δεσμού, γίνεται γνωστό πως όλοι οι άνθρωποι από την βρεφική τους ηλικία έχουν μια φυσική τάση να δημιουργούν ισχυρούς συναισθηματικούς δεσμούς με τα πρόσωπα που τα φροντίζουν. Μέσα από μια σειρά ερευνών, ο Bowlby, το 1978 αναφέρθηκε σε διαφορετικά είδη δεσμού που θεμελιώνονται στην παιδική μας ηλικία οι οποίες, βέβαια, μάς ακολουθούν και στην ενήλικη μας ζωή.

Οι συγκεκριμένοι αυτοί τύποι

Σχέσεις χωρίς έξοδο κινδύνου

δεσμών κατηγοριοποιούνται σε «ασφαλείς και σε μη ασφαλείς». Τα είδη αυτά (ασφαλείς και μη ασφαλείς), επηρεάζουν τις μετέπειτα συντροφικές μας σχέσεις, τον τρόπο με τον οποίο συνδεόμαστε και λειτουργούμε με τους συντρόφους. Όσοι ανήκουν στον ασφαλή αυτό τύπο δεσμού, έχει βρεθεί ότι παρουσιάζουν καλύτερη επικοινωνία με το ταίρι τους αλλά κατέχουν και την δυνατότητα να επιλύουν τις συγκρούσεις που προκύπτουν με έναν υγιή και ήρεμο τρόπο. Αντίθετα, όσοι έχουν αναπτύξει έναν μη ασφαλή τύπο δεσμού μπορεί να έχουν αυξημένη ανάγκη για εγγύτητα αλλά και αυξημένο φόβο ότι ο σύντροφος

Η γυναίκα σε μια τέτοια κοινωνία αντιμετωπίζεται, με πολλούς τρόπους· σαν ένα αντικείμενο όπου ο σύντροφος έχει το δικαίωμα της κυριαρχίας πάνω σε αυτήν.

τους θα τους εγκαταλείψει. Επιπλέον, μπορεί να εμφανίζουν μια αμφιθυμία

ανάμεσα στον φόβο και στην ανάγκη για σύνδεση. Ακόμη, δύναται να δυσκολεύονται με την εγγύτητα και να μην είναι ικανοί να αναγνωρίσουν και να εκφράσουν τα συναισθήματά τους. Όταν κάποιος δυσκολεύεται να αναγνωρίσει, να διαχειριστεί, να ρυθμίσει τον συναισθηματικό του κόσμο είναι πολύ πιθανόν να καταφύγει σε επιθετικές και βίαιες συμπεριφορές. Μέσω ερευνών έχει καταγραφεί ότι υπάρχει μια συσχέτιση ανάμεσα στους μη ασφαλείς τύπους δεσμού και στην διαπροσωπική βία. Σε κάποιες περιπτώσεις, η βία μπορεί να λειτουργεί σαν ένας τρόπος για να καθησυχάσει κάποιος την αγωνία του ότι ο σύντροφος του θα τον

εγκαταλείψει και θεωρεί ότι έτσι τον «κρατά» δεσμευμένο στη σχέση, τον ελέγχει και του αφαιρεί την δυνατότητα να φύγει. Για κάποιους άλλους η βία είναι ένα μέσο για να υφίσταται μια απόσταση μεταξύ του ζευγαριού. Πώς, όμως, όλα αυτά μπορεί να συνδέονται με την έμφυλη βία και τις γυναικοκτονίες που ακούγονται καθημερινά.

Οι άνδρες με μη ασφαλείς τύπους δεσμού μεγαλώνουν σε μια κοινωνία που ισχυρός θεωρείται αυτός που έχει τον έλεγχο και την εξουσία, όπου η εγγύτητα, για τους άνδρες, θεωρείται απαγορευμένη, όπως και η έκφραση αλλά και η διαχείριση αρνητικών συναισθημάτων. Η γυναίκα σε μια τέτοια κοινωνία αντιμετωπίζεται, με πολλούς τρόπους· σαν ένα αντικείμενο όπου ο σύντροφος έχει το δικαίωμα της κυριαρχίας πάνω σε αυτήν. Από την άλλη όμως, χρειάζεται να αγαπάει, να φροντίζει, να αντέχει, να υπομένει, να ανέχεται. Συχνά δεν έχει ούτε την οικονομική ούτε την κοινωνική δυνατότητα να είναι αυτόνομη. Βέβαια, όταν αρχίζει να αποκτά κάποια εξουσία ή όταν διεκδικεί την ισοτιμία μέσα στη σχέση, τότε η έμφυλη βία κάνει την εμφάνισή της.

Η τραγικότητα, λοιπόν, των πράξεων αυτών και της έμφυλης βίας, γενικότερα, μοιάζει να οφείλεται τόσο σε ατομικούς, οικογενειακούς όσο και σε κοινωνικούς παράγοντες. Οι άνδρες σε όλη τους τη ζωή ζουν κάτω από την επίδραση των στερεοτύπων που τονίζουν την απαγόρευση έκφρασης αρνητικών συναισθημάτων, εκτός από αυτό του θυμού. Το περιβάλλον στο οποίο μεγαλώνουν, συνήθως αναπαράγει αυτά τα στερεότυπα και μαζί με τη δημιουργία μη ασφαλών τύπων δεσμού οδηγεί συχνά στην έμφυλη βία ως λύση σε δυσκολίες που προκύπτουν στα πλαίσια της συντροφικής σχέσης.

Θα μ' ερωτευτείς;

Γράφει ο ΑΓΓΕΛΟΣ ΜΑΛΙΩΡΗΣ

Να μια ερώτηση που μάς κάνει να αισθανόμαστε άβολα. Γιατί όμως; Πώς γίνεται η φυσιολογική τάση του ανθρώπου να επιζητά συναισθηματική και ερωτική ένωση στο πρόσωπο ενός άλλου ατόμου, όταν μάλιστα εκδηλώνεται με μια τόσο απλή και ευθεία ερώτηση, να μάς ξενίζει, να μάς εκπλήσσει, ή ακόμη και να μάς «σοκάρει»; Ιδιαίτερα εμείς οι νέοι, αντιλαμβανόμαστε, πως στην εποχή μας ο συναισθηματισμός καταπιέγεται, αποσιωπάται, αποφεύγεται. Οι περισσότεροι συνομήλικοι μας προτιμούν να αναπτύξουν επιδερμικούς δεσμούς ή αποφεύγουν εντελώς τη «σύνδεση» μεταξύ τους.

Είναι εντυπωσιακό πόσα άτομα στις μέρες μας είναι «single». Θα μπορούσε βέβαια κανείς να υποστηρίξει πως η απουσία έντονης επιθυμίας για σχέση υποδεικνύει κάποιου είδους συναισθηματική πληρότητα. Τι όμως κι αν η κατάσταση αυτή υποδηλώνει ένα βαθύ αίσθημα φόβου και αποξένωσης που κυριαρχεί στη γενιά μας. Ένα αίσθημα που κάνει τον έρωτα, όπως τον γνωρίζουμε από ταινίες, τραγούδια, ποιήματα, να μοιάζει «ξένος» και «απροσπέλαστος».

Ο έρωτας - θεωρώ - είναι η προσπάθεια του ανθρώπου να υπερβεί την αδυναμία του, τη θνητότητα του, το πρόσκαιρο και το φθαρτό της φύσης του. Δεν είναι τυχαίο που ο Πλάτωνας πίστευε πως μόνον μέσω του Έρωτα μπορεί κανείς να

προσεγγίσει τα θεϊκά πεδία, να δει τις Ιδέες. Δεν είναι, επίσης, σύμπτωση που ο Χριστιανισμός διακηρύσσει πως ο δρόμος προς τον Θεό περνάει μέσα από τον πλησίον. Όσοι πιστεύουν σε μια υπέρτερη και υπερφυσική δύναμη είναι βέβαιοι πως η οδός για να την γνωρίσουν είναι μέσα από τον άλλον.

Στεκόμενοι για λίγο στον Πλατωνικό έρωτα, αξίζει να τονίσουμε πως το κύριο του στοιχείο δεν είναι η έλξη, δεν είναι η ίδια η ερωτική πράξη, αλλά ο διάλογος. Γίνεται συχνά, μάλιστα, παρανόηση πως ο πλατωνικός έρωτας δεν συμβιβάζεται με την σωματική επαφή. Αυτό δεν είναι αλήθεια, όπως μπορεί κανείς να συνειδητοποιήσει διαβάζοντας έστω μια σελίδα από τους σχετικούς πλατωνικούς διαλόγους. Αυτό που χαρακτηρίζει τον Πλατωνικό Έρωτα στη βάση του και ίσως αυτό που τελικά μας οδηγεί στο να τον «σνομπάρουμε», είναι η συζήτηση με το άλλο άτομο. Για αυτό, μάλλον, φοβόμαστε την λέξη «έρωτας», για αυτό διστάζουμε να αρθρώσουμε την λέξη «ερωτεύομαι» και για αυτό ποτέ δεν θα πούμε σε κάποιον «είμαι ερωτευμένος μαζί σου». Γιατί ο έρωτας απαιτεί πραγματική αλληλεπίδραση, βαθιά συζήτηση, αυθεντική γνωριμία. Και επειδή γνωρίζουμε πως το ενδεχόμενο αυτό θα φοβίσει τον άνθρωπο που στέκεται απέναντί μας όσο τρομάζει εμάς, ακούμαστε στο «μου άρεσεις». Κι όμως, δεν θυμάμαι την τελευταία φορά που γνώρισα μια κοπέλα και απλώς «μου άρεσε»... Θυμάμαι ότι ήθελα να της μιλήσω, να τη γνωρίσω, να την ερωτευτώ...

Κολάζ της ΑΝΤΩΝΙΑΣ ΚΟΛΙΟΠΟΥΛΟΥ

Γράφει ο ΒΙΚΤΩΡΑΣ ΚΟΥΝΕΛΛΗΣ

Το κινητό δονείται. Μια ειδοποίηση, ένας γύρος, μια σχεδόν νίκη. Δεν είμαι στο καζίνο, είμαι στο λεωφορείο για το σχολείο. Κι όμως παίζω...

Από το «μαμά μπορώ να δανειστώ την πιστωτική σου;» στο «βάλ'τα όλα στο κόκκινο». Δεν πρόκειται για διασκέδαση, πρόκειται για συνεχή επαφή με τον ηλεκτρονικό τζόγο που μπορεί να αποβεί μοιραίος στις μικρές ηλικίες. Όπως βλέπουμε, οι εξαρτήσεις των νέων δεν κρύβονται σε σκοτεινά δωμάτια με καπνό και μάρκες, αλλά σε οθόνες που φωτίζουν τα πρόσωπα μας. Η πρόσβαση ιδιαίτερα εύκολη: «Με ένα μόνο κλικ», «Δωρεάν ποντάρισμα» και άλλα τέτοια δολώματα που οδηγούν τους νέους σε αδιέξοδο...

Παιδιά κολλημένα με το κινητό τους, μια προέκταση του χεριού τους. Είναι ένα μήνυμα ή ένα free spin; Ο ηλεκτρονικός τζόγος πλέον προωθείται παντού και από όλους. Η εύκολη πρόσβαση τον κάνει ιδιαίτερα ποθητό και η άμεση και γρήγορη ντοπαμίνη είναι αυτή που κρατάει κολλημένη μια ολόκληρη γενιά στο ποντάρισμα. Ζούμε σε μια εποχή που το κινητό δεν είναι ένα απλό εργαλείο, είναι μια «πύλη» που πίσω της κρύβονται εφαρμογές που

Περιμένοντας το επόμενο «δωρεάν ποντάρισμα»

ξέρουν πώς να μάς «κρατούν μέσα». Μάς δελεάζουν μέχρι την επόμενη σχεδόν νίκη. Παρατηρώ φίλους μου καθημερινά να ποντάρουν για πλάκα. Σιγά σιγά, όμως η πλάκα σταματάει και η γραμμική ανάμεσα στη πλάκα και την ανάγκη θολώνει...

Ο ηλεκτρονικός τζόγος αποτελεί πλέον καθημερινότητα για πολλούς. Όποιος ξεκινάει για πλάκα, συνήθως δεν σταματάει. Συνεχίζει μέχρι να πετύχει το μεγάλο «μπαμ», νομίζοντας ότι θα έρθει...

Εκτιμάται ότι πάνω από 1,7 δισεκατομμύρια ευρώ είναι ο ετήσιος τζίρος του παράνομου τζόγου. Απευθύνεται στις επικίνδυνες ηλικίες που γίνονται εύκολα αιχμάλωτοι του...

Μάριος, 15 ετών

«Στην αρχή το άνοιξα για πλάκα. Ένα παιχνίδι στο κινητό, δυο κλικ, ένα "κέρδισε" μόνο με ένα 2ευρώ. Και μετά τέρμα κατηφόρα...Κέρδιζα και ένιωθα θεός! Έχανα και έλεγα άλλη μια και το φτιάχνω.. Μόνο που δεν το έφτιαχνα ποτέ. Αν με ρωτήσεις τώρα; Θα σου έλεγα ότι θα ήθελα να το είχα σβήσει από τη πρώτη μέρα...»

Οδηγούνται λοιπόν οι χρήστες του τζόγου να μετατρέπονται σε θύματα του. Από το «θα ρίξω ένα τάλιρο», στο να ζητάω δανεικά από τους γύρω μου. Ακολουθούν έπειτα αμέτρητες χρεώσεις, μηδέν κέρδη και αγύριστα χρέη. Ποιος κερδίζει

τελικά; Υπάρχει ποτέ πραγματικό κέρδος; Σε αυτό περίπου το σημείο αρχίζουν και τα ψέματα, «Δεν ξέρω που πήγαν τα χρήματα» κλπ. Το άγχος μεγαλώνει, ο εθισμός υπάρχει και δεν είναι πρόθυμος να υποχωρήσει, τα χρήματα τελειώνουν, κι όμως ακόμα συνεχίζουν να ποντάρουν. Συνεχίζουν γιατί νιώθουν ότι τούς χρωστάει η τύχη να κερδίσουν... Μέχρι που καταλαβαίνουν ότι δεν τους υποσχέθηκε ποτέ τίποτα.

Όλα αυτά όμως δεν θα γίνονταν ποτέ αν δεν πίστευαν πως πρόκειται απλά για ένα παιχνίδι, γιατί έτσι τους παρουσιάστηκε. Influencers, διαφημίσεις και έλλειψη γνώσης πάνω στον τζόγο οδηγούν τους νέους σε ακόμα ένα παιχνίδι, ή τουλάχιστον

έτσι νομίζουν. Οι ηλικίες αυτές είναι ευαίσθητες. Οι αποφάσεις που παίρνουμε μάς ακολουθούν για όλη μας τη ζωή. Αν δεν βάλεις φρένο τώρα, δεν θα βάλεις ποτέ.

Μάλλον απ' ό,τι φαίνεται, η μαγκιά δεν είναι να κληθεις τις αποδόσεις και τα κουπόνια. Είναι στο καθαρό μυαλό. Να κερδίζεις το μόνο στοιχείο που αξίζει: να μη παίζεις ποτέ!

Σύμφωνα με σχετικές έρευνες, το 36% των εφήβων τζογάρον. Συγκεκριμένα, το 36% των μαθητών της Α Λυκείου έχουν στοιχηματίσει χρήματα τουλάχιστον μια φορά σε τυχερά παιχνίδια κατά το 2024. Τελικά δεν είναι τόσο σπάνιο ε;

Το κακό με την ασθένεια αυτή είναι ότι πρόκειται για μια ύπουλη ασθένεια. Χωρίς συμπτώματα ή φανερά σημάδια. Μόνο δικαιολογίες και εκλογίκευση της αλόγιστης χρήσης των παιχνιδιών αυτών.

Πρέπει λοιπόν να αναθεωρηθεί επιτέλους η χρήση των παιχνιδιών αυτών από παιδιά για να μην υπάρξουν άλλα θύματα. Η πρόληψη είναι πάντα καλύτερη της αντιμετώπισης. Θα ήταν ιδανικό τα μέσα αυτά να έχουν ιδιαίτερα αυστηρά μέτρα πρόσβασης ώστε να μειωθεί ή και να εξαλειφθεί τελείως η χρήση τους από επιπολαίους ανηλίκους.

Ανοσία στο ψέμα;

Γράφει ο ΜΑΝΩΛΗΣ ΜΑΣΤΙΧΙΑΔΗΣ

Αν κλείναμε τα μάτια μας και σκεφτόμασταν τον κόσμο, στον οποίο ζούμε, μόνο με βάση τα όσα μπορούμε να ακούσουμε, θα ήμασταν σε θέση να ομολογήσουμε - με σχετική αφέλεια - ότι όλα είναι ιδανικά: πολιτικοί που υπόσχονται παγκόσμια ειρήνη και ευημερία, βαρύνδουπες δηλώσεις των επωνύμων στις τηλεοράσεις και στα Μ.Μ.Ε. για την αξία της αγάπης προς τους συνανθρώπους μας και απαξίωση του «άχρηστου» υλικού πλούτου και αλλά αντίστοιχα πυροτεχνήματα, που ηχούν τρομακτικά ιδεατά στα αυτιά μας. Ανοίγοντας τα μάτια μας βλέπουμε το απόλυτο χάος: πόλεμοι, κλιματική αλλαγή, παγκόσμια κοινωνικοπολιτική κρίση, διαφθορά, αλλοτρίωση των ηθών, φόβο των πολιτών για το μέλλον και φυσικά αδιάστατοι υποκριτές που φαντάζονται και περιγράφουν τον κόσμο μας και όλοι εμείς στερούμαστε οράσεως και δεν βλέπουμε τι συμβαίνει δίπλα μας.

Και καλά, μήπως, είναι αυτό κανένα καινούριο φαινόμενο που δεν υπάρχει

Τα Μ.Κ.Δ. έχουν συμβάλει σε τεράστιο βαθμό στην εδραίωση της υποκρισίας στην ζωή των απλών πολιτών, αφού κανείς έχει το ελεύθερο υπό την αιγίδα της ανωνυμίας να πει και να κάνει ότι θέλει.

από αρχαιότατων χρόνων; Προφανώς, και η υποκρισία είναι συνυφασμένη με τον δημόσιο και πολιτικό βίο από τότε που ο άνθρωπος πάτησε το πόδι του στη γη. Όμως, σήμερα το φαινόμενο έχει εξελιχθεί. Εδώ και πολλές δεκαετίες η υποκρισία έχει εισβάλλει και στην προσωπική ζωή των ανθρώπων και στις διαπροσωπικές τους σχέσεις. Βεβαίως, τα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης (Μ.Κ.Δ.) έχουν συμβάλει σε τεράστιο βαθμό στην εδραίωση της υποκρισίας στην ζωή των απλών πολιτών, αφού κανείς

έχει το ελεύθερο υπό την αιγίδα της ανωνυμίας να πει και να κάνει ότι θέλει μπροστά στην οθόνη και στον μικρόκοσμο των κοινωνικών δικτύων. Είναι πολύ εύκολο να δείχνει το όμορφο του πρόσωπο, να ακολουθεί τη μάζα και τα κοινωνικά πρότυπα και εν τέλει να παρουσιάζει ένα άλλο πρόσωπο, ένα πρόσωπο διαρκώς μασκαρεμένο, που, αν χρειαστεί, φορά και διαφορετικό προσωπίδιο, ανάλογα με την περίπτωση.

Η υποκρισία, βέβαια, στα Μ.Κ.Δ. μετενσαρκώνεται στα πολύ δημοφιλή και ευρέως διαδεδομένα «hashtags». Κάθε νέα τάση, κάθε είδηση και κάθε άποψη γίνεται σε δευτερόλεπτα hashtag, που συνήθως χρησιμοποιείται από εκατομμύρια χρήστες άκριτα και πολλές φορές με μόνο σκοπό να ακολουθεί κανείς το ρεύμα, διότι στις μέρες μας υπάρχει πάντα και ο φόβος του «cancel», δηλαδή της ακύρωσης - κατά κάποιον τρόπο κοινωνικής απομόνωσης - εκείνου που εκφέρει διαφορετική άποψη, ακόμη και αν αυτή δεν είναι ακραία. Αποτέλεσμα όλων αυτών είναι να θεωρείται απολύτως

Κάθε νέα τάση και άποψη γίνεται σε δευτερόλεπτα hashtag, που συνήθως χρησιμοποιείται από εκατομμύρια χρήστες άκριτα και πολλές φορές με μόνο σκοπό να ακολουθεί κανείς το ρεύμα.

λογικό και ηθικό να λαμβάνεται ως πολιτική θέση και ευαισθητοποίηση για τα σοβαρά κοινωνικά και παγκόσμια προβλήματα η ανάρτηση μιας αντιπολεμικής φράσης με το γνωστό hashtag «#stopwar» ανάμεσα σε εικόνες από παραλίες, εξόδους, λαχταριστά εδέσματα και ανάλαφρες στιγμές της καθημερινότητας.

Κι, όμως, το σοβαρότερο πρόβλημα δεν είναι η υποκρισία των Μ.Κ.Δ. και των χρηστών τους, αλλά η αποδοχή αυτής. Σε μία άλλη εποχή, που το μορφωτικό και πνευματικό επίπεδο

του μέσου ανθρώπου θα ήταν πολύ χαμηλότερο και η πρόσβαση στην πληροφορία δυσκολότερη, μία τέτοια συμπεριφορά θα ήταν απολύτως φυσιολογική, καθώς μεγάλο μέρος της κοινωνίας δεν θα βρισκόταν σε θέση να αξιολογήσει τα όσα ακούει και να διακρίνει το αληθινό από το υποκριτικό. Σε μία σύγχρονη, ωστόσο, κοινωνία που ο μέσος άνθρωπος διαθέτει την κριτική σκέψη και τα μέσα να οδηγηθεί στην αλήθεια και να αντισταθεί στην υποκρισία, φαίνεται πως έχει αποκτήσει ανοσία στο ψέμα.

Αν, λοιπόν, αναλογιστεί κανείς ότι ενώ είμαστε σε θέση να αναγνωρίσουμε την υποκρισία και να την καταγγείλουμε, εμείς επιλέγουμε συνειδητά να την αποδεχόμαστε και να πορευόμαστε με αυτή, μάλλον κινούμαστε προς λάθος κατεύθυνση. Παρόλα αυτά και έχοντας επίγνωση των παραπάνω, δύσκολα θα άλλαζε μια τέτοια κατάσταση, αφού ο λόγος που αποδεχόμαστε το ψέμα και την υποκρισία των άλλων είναι το γεγονός ότι αποτελούν και δικά μας «εργαλεία» στις διαπροσωπικές και κοινωνικές μας σχέσεις...

Γράφουν ο ΔΙΟΜΗΔΗΣ ΛΙΑΛΙΟΣ & ο ΑΓΓΕΛΟΣ ΜΑΛΙΩΡΗΣ

Τον γνωρίσαμε, χωρίς ο ίδιος να το ξέρει, μέσα στις σχολικές αίθουσες την ώρα της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας. Η Κρητική Λογοτεχνία γίνεται πιο προσίτη όταν την ακούς από τη φωνή της Μαρίας Σάττι και του Θεόδωρου Βουτσικάκη! Ο Δημήτρης Μαραμής κατάφερε να γεφυρώσει την ελληνική λογοτεχνική παράδοση με τη σύγχρονη μουσική δημιουργία μέσα από ήχους που δεν ξεχνάς. Πέρα από τον Ερωτόκριτο που ανέβηκε στην Εθνική Λυρική Σκηνή το 2017 και γνώρισε μεγάλη επιτυχία, ασχολήθηκε με τη μελοποίηση δημοτικών τραγουδιών όπως συνέβη με το έργο «Στοιχειωμένοι», από το «Ποφύρι της Άρτας» αλλά και με άλλα εμβληματικά έργα όπως ο «Καπετάν Μιχάλης» του Νίκου Καζαντζάκη. Τον Μάρτιο του 2026, θα παρουσιάσει στο Μεγάρο Μουσικής Αθηνών αποσπάσματα από τέσσερα έργα του (Ερωτόκριτος, Στοιχειωμένοι, Καπετάν Μιχάλης, Ελευθέριος Βενιζέλος).

Ο Δημήτρης Μαραμής κατάφερε να γεφυρώσει την ελληνική λογοτεχνική παράδοση με τη σύγχρονη μουσική δημιουργία μέσα από ήχους που δεν ξεχνάς.

«Από τον Ερωτόκριτο στον Βενιζέλο: Η μουσική που αφηγείται αισθήματα, ιστορίες και θρύλους ελληνικούς»

Συνέντευξη του μουσικοσυνθέτη Δημήτρη Μαραμή

-Τι θα ορίζατε ως μουσική;

-Μουσική είναι η αρχιτεκτονική σύνθεση των ήχων, η οποία επιδρά αισθηματικά στον άνθρωπο περισσότερο από κάθε άλλη τέχνη. Υπενθυμίζει στον άνθρωπο μέσω της συγκίνησης, πως δεν είναι ρομπότ, αλλά άνθρωπος. Δηλαδή αίσθημα, όνειρο, αίσθηση, φαντασία.

-Συμφωνείτε με όλα τα ακούσματα των νέων σήμερα; Βλέπετε σε όλα την ομορφιά της τέχνης της μουσικής;

-Η ηλικία της νεότητας, είναι μία περίοδος πειραματισμών, που δοκιμάζονται όλα, για να ακολουθήσει πιο μετά η ηλικία της ωριμότητας όπου ξεκινούν οι πιο αυστηρές επιλογές. Συνεπώς, τα καλά ακούσματα έρχονται με την ωριμότητα. Υπάρχουν είδη που ακούν νέοι αλλά και μη νέοι σήμερα, που για κάποιον ανεξήγητο λόγο εντάσσονται στην τέχνη της μουσικής ενώ δεν είναι μουσική, αλλά ένα παιχνίδι λέξεων, στίχων και ρυθμικών παλμών. Δεν ξέρω για ποιο λόγο εντάσσονται στην τέχνη της μουσικής ενώ δεν είναι μουσική, ίσως επειδή δεν ξέρουν ακόμα σε ποια τέχνη να τα εντάξουν.

Υπάρχουν είδη που ακούν νέοι αλλά και μη νέοι σήμερα, που για κάποιον ανεξήγητο λόγο εντάσσονται στην τέχνη της μουσικής ενώ δεν είναι μουσική, αλλά ένα παιχνίδι λέξεων, στίχων και ρυθμικών παλμών.

-Ποια είναι τα χαρακτηριστικά της δικής σας μουσικής; Ποιες είναι οι αξίες που πρεσβεύετε μέσα από την τέχνη σας;

-Το μεγαλύτερο μέρος της δικής

μου μουσικής χαρακτηρίζεται από τη μελωδία, την πολυρυθμία, το μεσογειακό χρώμα (βαλκανικό, ελληνικό) και τη θεατρικότητα.

-Πατί επιλέξατε να ασχοληθείτε με τα δημοτικά τραγούδια; Πόσο επίκαιρη είναι η δημοτική ποίηση σήμερα;

-Η δημοτική ποίηση είναι η προφορική μας λογοτεχνία μέσα στους αιώνες. Έχει συγκλονιστική δύναμη, βάθος και αλήθεια. Μάς συνδέει με την αρχέγονη μνήμη μας, με τον άνθρωπο στο ξημέρωμα του πολιτισμού του και αυτός ο λόγος την κάνει πιο αναγκαία από ποτέ στο σήμερα. Καθώς συνδέει τον άνθρωπο με το «είναι» του, με τον αληθινό του ψυχισμό, με τις αληθινές του ανάγκες.

-Ο «Ερωτόκριτος» ήταν έργο-σταθμός στη μουσική σας πορεία. Τι τον έκανε πιστεύετε τόσο ξεχωριστό;

-Η ποικιλία και η φρεσκάδα της μελοποίησης, μίας άφθαρτης

γλώσσας (λαϊκής κρητικής διαλέκτου) και τεράστιου μεγέθους ποίησης του Β. Κορνάρου. Μία μουσική που ήρθε με θάρρος και τόλμη, να δώσει μία διαφορετική προσέγγιση στο κλασικό κείμενο,

χωρίς όμως να παραβιάζει καθόλου την μουσική των στίχων του.

-Θα μπορούσε σήμερα να γεννηθεί ένας έρωτας ανάμεσα σε νέους σαν του Ερωτόκριτου και της Αρετούσας ή η εποχή μας δεν το επιτρέπει;

-Ναι θα μπορούσε να γεννηθεί και μάλιστα όχι απαραίτητα μεταξύ των νέων παιδιών, αλλά και μεγαλύτερων ανθρώπων. Ο Έρωτας είναι αιώνιος θεός, ανήκει σε όλους και όλες τις ηλικίες κι αδιαφορεί για τη σαθρότητα της κάθε εποχής.

-Ποια είναι εκείνα τα στοιχεία που σας εμπνέουν; Πώς δημιουργείτε αυτούς τους ξεχωριστούς «κόσμους των ήχων»;

-Με εμπνέουν οι ιστορίες, ο λόγος, οι άνθρωποι. Αφού με συγκινήσει κάτι, αμέσως ακούω μέσα μου κάποιο μοτίβο, κάποια νεφελώδη μουσικά διαστήματα, κι έπειτα κάθομαι και τα ξεκαθαρίζω και τα δομώ. Ξεκινάει η αρχιτεκτονική των ήχων. Η αρχιτεκτονική των αισθημάτων.

-Στην ανάγνωση των τίτλων των έργων σας, νιώθουμε ότι κάνουμε ένα ταξίδι στον χρόνο σε τόπους ελληνικούς (από την Κρήτη στην Άμφισσα και ύστερα στη Θεσσαλονίκη...). Ποια κοινά στοιχεία βλέπετε να υπάρχουν σε κάθε ελληνικό τόπο και σε κάθε εποχή; Ποια είναι, με άλλα λόγια, τα στοιχεία που συνθέτουν διαχρονικά την «ελληνικότητά» μας.

-Έχουμε ρίζες πολύ παλιές, αρχαίες. Είμαστε ένα σταυροδρόμι διαφορετικών πολιτισμών. Έχουμε χωνέψει πολλές επιμειξίες. Αυτό συνεπάγεται πολιτισμικά μία μεγάλη ποικιλία στοιχείων, που μέσα από τη μεγάλη λογοτεχνική μας παράδοση μου παρέχει υλικό έμπνευσης και αφορμής γραφίματος. Ένα στοιχείο της «ελληνικότητας» είναι η συνεχής σύγκρουση μεταξύ ενός αγώνα για την ελευθερία αλλά και της συμπλεγματικής υποτακτικότητας.

-Πώς μπορούμε σήμερα να κάνουμε «υπερβάσεις» και να βιώσουμε αληθινά συναισθήματα σε ένα κόσμο υπέρμετρα συμβατικό και αβάσταχτα κυνικό;

-Η «υπέρβαση» είναι ο μόνος δρόμος, για να βιώσουμε το μεγάλο, το ωραίο, το διαφορετικό, το αληθινό, για να αποκτούμε νόημα σε αυτόν τον ψεύτικο κόσμο που μας εμφανίζεται ψηφιακά και τηλεοπτικά. Η υπέρβαση θέλει πίστη στο όνειρο και αφοσίωση στο στόχο. Εγώ είμαι ταγμένος σε αυτό που κάνω, στη δημιουργία.

-Έχετε πει ότι «οι άνθρωποι δεν είναι μηχανές είναι όνειρα...» Πατί το πιστεύετε αυτό και πώς θα σκιαγραφούσατε τους ανθρώπους που το πιστεύουν επίσης;

-Το έχει πει ο Σαίξπηρ αλλά και οι αρχαίοι ποιητές, πως είμαστε φτιαγμένοι από την ύλη των ονείρων. Ο άνθρωπος πρώτα ονειρεύεται κι έπειτα πασχίζει να το πραγματοποιήσει. Αυτός είναι ο δρόμος του ξεχωριστού εγκέφαλου που έχει ο άνθρωπος πάνω στη γη. Συνεπώς πρέπει να του επιτρέπεις να ονειρεύεται. Να είναι ελεύθερος να στοχάζεται, να ασκεί κριτική, να φαντασιώνεται, να ονειρεύεται. Το όνειρο τον κάνει διαφορετικό και ανώτερο πλάσμα από τα υπόλοιπα.

-Παρατηρούμε ότι οι νέοι άνθρωποι είναι όλο και περισσότερο διστακτικοί απέναντι στην ενασχόληση με τις τέχνες σε επαγγελματικό επίπεδο. Εσείς τι θα λέγατε σε έναν νέο που θα ήθελε να αφοσιωθεί στην τέχνη του αλλά φοβάται πως ίσως με αυτόν τον τρόπο να μην καταφέρει να εξασφαλίσει τα προς το ζην;

-Είναι δεδομένο και ήταν πάντα, πως από την τέχνη δεν είναι καθόλου εύκολο να ζήσεις. Εγώ προς το παρόν τα έχω καταφέρει, αλλά πάντα υπάρχει δυσκολία κι ανασφάλεια. Το εισόδημα δεν είναι ποτέ σταθερό. Αλλά αν είναι η αληθινή σου ανάγκη είναι να κάνεις τέχνη, δηλαδή δεν μπορείς να ζήσεις αλλιώς, τότε θα το κάνεις και θα τα καταφέρεις. Θα υπερβείς τα εμπόδια.

-Ποιο ήταν το έναυσμα εξαιτίας του οποίου αποφασίσατε να ακολουθήσετε μια καλλιτεχνική καριέρα; Αν δεν είχατε γίνει μουσικοσυνθέτης, ποιο επάγγελμα πιστεύετε πως θα είχατε ακολουθήσει;

-Αν δεν είχα γίνει συνθέτης, ίσως να είχα γίνει αρχαιολόγος, γιατί λατρεύω την έρευνα και το ψάξιμο στο παρελθόν. Η καλλιτεχνική ανάγκη για έκφραση και δημιουργία υπήρχε μέσα μου από πάρα πολύ μικρή ηλικία. Η μουσική ξεκαθάρισε μέσα μου όταν μπήκε το πιάνο μέσα στο σπίτι. Είχα κάνει την επιλογή μου από τα 11.

Αριστεία: τρόπος ζωής

Γράφει ο ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ
ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ

Αν η αριστεία ήταν μία δροσερή πηγή, θα λέγαμε ότι η αρετή είναι το νερό που διαρκώς αναβλύζει. Η αρετή δηλαδή είναι -θα μπορούσαμε να πούμε - η ιδιότητα του αρίστου. Κι ετυμολογικά εάν το εξετάσει κανείς, θα διαπιστώσει ότι οι δύο λέξεις προέρχονται από την ίδια ρίζα, το «ἀραρίσκω», από όπου προκύπτει και η λέξη αρμονία. Τι σημαίνει όμως αριστεία, ειδικά σήμερα; Είναι άραγε ο ενάρετος άριστος και ο άριστος ενάρετος, ή μήπως η αριστεία έχει άλλο περιεχόμενο; Αναγκαία είναι, καταρχάς μία ιστορικό-γλωσσολογική αναδρομή στο ταξίδι της λέξης «αρετή» στον χρόνο. Εκεί που στην αρχαιότητα οριζόταν ως μια ικανότητα του ανθρώπου στον ύψιστο βαθμό της, στα ομηρικά χρόνια ως ανδρεία, αργότερα ως πολιτική αρετή ή ακόμα και ισορροπία ανάμεσα στον Λόγο και τα πάθη, έπειτα στον ελληνορωμαϊκό πολιτισμό πήρε τη σημασία της ευεργεσίας προς την πόλη (virtus), κι έπειτα, στη χριστιανική διδασκαλία

την έννοια της τελείωσης, της επίτευξης δηλαδή του «καθ' ομοίωσιν» με τον Θεό. Συνεπώς, σε καθεμία από τις παραπάνω περιπτώσεις, ως άριστος οριζόταν εκείνος που επιτύχανε το περιεχόμενο της αρετής - όπως αυτή νοούνταν στην κάθε περίπτωση.

Σήμερα, η αριστεία είναι περισσότερο ένας κοινωνικός όρος. Άριστος μαθητής θεωρείται εκείνος που έχει εξαιρετικές επιδόσεις, άριστος επαγγελματίας εκείνος που είναι εξαιρετικός στην εργασία του. Περιορίζεται όμως η αριστεία μόνο στον χώρο των επιδόσεων, ή μήπως αποτελεί μια γενικότερη στάση ζωής; Μήπως δηλαδή αντί για άριστος επαγγελματίας και άριστος μαθητής θα έπρεπε να λέμε και να επιδιώκουμε το «άριστος άνθρωπος»; Αυτό που τονίζουν όσοι αντιτίθενται στην αριστεία είναι ότι τη βλέπουν ως ανταγωνισμό, ως εξυπηρέτηση ιδιοτελών σκοπών του αρίστου και μορφή ατομισμού. Ωστόσο, αν και η αριστεία είναι μία κατάκτηση, δεν πρόκειται για ατομική κατάκτηση. Αντίθετα, πρόκειται για μια κοινωνική κατάκτηση που επιτυγχάνεται

μέσα από κάποιο συγκεκριμένο πρόσωπο. Με άλλα λόγια, η αριστεία συνεπάγεται όχι τον αντ-αγωνισμό αλλά τον συν-αγωνισμό, δηλαδή την ευγενή άμιλλα. Γι' αυτό, εξάλλου, και το πρώτο συνθετικό της λέξης άμιλλα είναι το άμα (=μαζί).

Η αριστεία είναι κατά βάση μια θυσία και προϋποθέτει την αγάπη για το αντικείμενο στο οποίο κάποιος εκφράζει την αριστεία του. Αν είσαι άριστος, θυσιάζεσαι, αγαπάς αυτό που κάνεις και το κάνεις με μεράκι. Αντίστροφα, αν θυσιάζεσαι, είσαι άριστος. Ο άριστος μαθητής, για παράδειγμα, δεν είναι εκείνος που έχει εξαιρετικές επιδόσεις μόνο επειδή έχει τέτοιες επιδόσεις, αλλά επειδή έτσι λειτουργεί ως πρότυπο για όλους τους υπόλοιπους και τους ωθεί να προσπαθήσουν. Και φυσικά, η ίδια η προσπάθεια και η θυσία προσωπικού χρόνου και ενέργειας είναι - θα μπορούσαμε να πούμε - το ήμισυ της αριστείας. Αντίστοιχα, ο άριστος επαγγελματίας είναι εκείνος που παράγει εξαιρετικά ποιοτική εργασία και προσφέρει στο κοινωνικό σύνολο. Άριστος γονέας είναι εκείνος

που φροντίζει για την οικογένειά του και αποτελεί πρότυπο για τα παιδιά του. Εφόσον συμφωνήσουμε στα παραπάνω, μπορούμε να καταλήξουμε ότι ο άριστος άνθρωπος τα συμπυκνώνει όλα. Ο άριστος χαρακτηρίζεται από αρετές, όπως σύνεση και αυτοκυριαρχία, είναι έτοιμος και πρόθυμος να θυσιάσει κάτι που θα ήθελε με σκοπό να πετύχει κάτι ανώτερο, και πάνω από όλα αγαπάει αυτό που κάνει. Εκείνος που είναι άριστος, ακόμη και αν ξεκινάει από την προσωπική φιλοδοξία, οδηγείται στην προσφορά προς το σύνολο.

Βέβαια, πιστεύω ότι η αριστεία ούτε μπορεί να υπάρχει οριζοντίως ούτε σε καμία περίπτωση μπορεί να επιβληθεί. Αντίθετα, αποτελεί προσωπική επιλογή του καθενός. Είναι η στιγμή που ο άνθρωπος αναλογίζεται τη φράση «μέτρον άριστον» και αποφασίζει να οργανώσει τη ζωή του με αρμονία και συμμετρία. Η αριστεία είναι δηλαδή μια απόφαση, ριζική για τη ζωή του ανθρώπου, είναι μια προθυμία, μια ετοιμότητα που ο άνθρωπος αποφασίζει να έχει για να θυσιαστεί και να προσπαθήσει.

Νομίζω, μάλιστα, ότι η αριστεία, εφόσον αποτελεί τρόπο ζωής, μπορεί να εκφραστεί σε απλές εκφάνσεις και επιλογές της καθημερινότητας. Εκείνος που βοηθάει τους συνανθρώπους του που έχουν ανάγκη δεν είναι άριστος; Εκείνος που με ό,τι καταπιάνεται στην καθημερινότητά του το κάνει με προθυμία και πλήρη αφοσίωση δεν είναι άριστος; Άριστος δεν είναι εκείνος που φέρεται σε όλους με ευγένεια και σεβασμό, ακόμη και αν δεν λαμβάνει την ίδια αντιμετώπιση από το περιβάλλον του; Συνεπώς, η αριστεία είναι το φως που εκπέμπει κάποιος και έτσι βοηθά και τους συνανθρώπους του να βρουν το ίδιο φως μέσα τους και να το εκπέμψουν κι εκείνοι. Είναι η πηγή που ποτίζει με το νερό της τις ρίζες των δέντρων και ζωντανεύει ολόκληρο το δάσος. Πρέπει, λοιπόν, όλοι να προσπαθούμε πάνω απ' όλα, διότι μέσα από την προσπάθεια αναδύεται η αρετή και η αριστεία. Ας κάνουμε καθημερινά το «βήμα» προς την ανθρωπιά, προς το ενδιαφέρον, προς την άμιλλα. Πατί έτσι εκπληρώνουμε αυτό που είμαστε.

Στη σημερινή εποχή της ταχύτητας, που το ρολόι διαρκώς μας κυνηγά, αληθινή θυσία είναι η επαφή μας με τις παραδόσεις και τους συνανθρώπους μας.

Βίκυ

Η θυσία είναι συνυφασμένη με την υπέρτατη αγάπη, κρύβεται πίσω από κάθε μικρή ή μεγάλη πράξη που το «εγώ» υποβαθμίζεται και η προσφορά προς ένα άλλο άτομο ή έναν ιερό σκοπό αποδεικνύεται εμπράκτως.

Σάννυ

Η θυσία δεν είναι απώλεια αλλά η μυστική γέφυρα που ενώνει το ανθρώπινο με το θείο.

Μανώλης

Θυσία

Θυσία είναι ο μη ανταποδοτικός έρωτας για χάρη του έρωτα.

Αγγελος Μ.

Θυσία είναι να επιλέγεις το «λίγο» σε μια εποχή που θέλει το «πολύ».

Δημήτρης

Η θυσία είναι αγάπη, είναι προσφορά. Γι' αυτό μπορούμε να καυχηθούμε που είμαστε άνθρωποι.

Παναγιώτης

Θυσία είναι όταν ξέρεις τι χάνεις και επιλέγεις να το χάσεις με γνώση και οδύνη για έναν ανώτερο σκοπό.

Αγγελος Φ.